

Aatteesta arvoihin

Yleispuoluekehitys ja ympäristöpolitiikan
jakautuminen oikeisto-vasemmisto -akselilla

Antti Liukkonen
Pro gradu-tutkielma
Valtio-oppi
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Syksy 2010

AATTEESTA ARVOIHIN

Yleispuoluekehitys ja ympäristöpolitiikan jakautuminen oikeisto-vasemmisto -akselilla

Antti Liukkonen

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Valtio-oppi

Ohjaajat: Mika Ojakangas, Marja Keränen

Lokakuu 2010

97 sivua

TIIVISTELMÄ

Yleispuolueeteorian mukaan puolueet ovat alkaneet muistuttaa kasvavissa määrin toisiaan. Liitän osaksi tätä kehitystä postmaterialististen arvojen nousun politiikan kentälle, koska nämä arvot tuovat osaltaan epäselvyyttä perinteiselle puolueiden oikeisto-vasemmisto –jaottelulle politiikan ristiriitaisuuden muuttuessa multiakseliseksi. Postmaterialistiset arvot ovat tulkittavuudessaan puolueille väline tavoitella poliittista keskustaa, koska ne luovat pelitilaa.

Yksi näistä politiikan uusista arvoista on ympäristöystävällisyys ja sen mukanaan tuoma ympäristöpolitiikka. Tutkin ympäristöpolitiikan jakautumista oikeisto-vasemmisto –akselilla puolueohjelmissa kehysanalyysin keinoin pyrkien retoriikan avulla löytämään eroja tavoissa politisoida ja politikoida ympäristöllä. Esimerkkipuolueina toimivat Kansallinen Kokoomus ja Suomen Sosialidemokraattinen Puolue ja analysoitavana aikana vuodet 1969-2009.

Tutkimukseni tuloksena on, että puolueet käyttävät alkujaankin yhtenevää luontokäsitystä ja perustavat ympäristöpolitiikkansa samalle lähtökohdalle luonnon itseisarvosta. Puolueiden välillä on kuitenkin löydettävissä eroa siinä, miten ne liittävät ympäristökysymyksen osaksi omaa arvokokonaisuuttaan: SDP esittää ympäristön solidaarisuuskysymyksenä Kokoomuksen linkittäessä sen turvallisuuteen. Myös tässä suhteessa puolueet ovat erityisesti 2000-luvulla alkaneet lähentyä toisiaan.

Avainsanat: yleispuolue, ympäristöpolitiikka, kehysanalyysi, retoriikka

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	4
1.1 Tutkimuskysymys	7
1.2 Aineisto	7
1.3 Metodi	8
2. INTRESSIPUOLUEISTA YLEISPUOLUEIKSI	11
2.1 Sosiaalidemokratian kehitys toisen maailmansodan jälkeen	11
2.2 Postmaterialististen arvojen nousu	13
2.3 Yleispuoluekehitys	18
2.3.1 Media osana yleispuoluekehitystä	22
2.3.2 Postmaterialistiset arvot uutena sisältönä	25
2.4 Puolueohjelmien muuttuneet merkitykset	27
3. KEHYKSET JA RETORIikka OHJELMIEN OSINA	33
3.1 Politisointi ja politikointi kontekstina	33
3.2 Kehysanalyysi	36
3.3 Provosoinnin ja integroinnin retoriikka	42
4. YMPÄRISTÖN KEHYKSET	49
4.1 Ympäristöpolitiikan teemojen kehitys	55
4.1.1 Alku	55
4.1.2 Muutos	57
4.1.3 Vaaliohjelmien aika	58
4.2 Mikä on ympäristöä?	60
4.3 Suurkehukset	66
4.4 Sekundaariset kehukset	71
4.5 Ketkä saastuttavat - Ympäristöpoliittisia vihollisia	80
5. YHTEENVETO	86
LÄHTEET	92

1. JOHDANTO

Luonnonsuojelun ja ympäristöhuolen sanotaan usein tulleen osaksi suomalaista politiikkaa 1970-luvun lopussa osana Kojjärvi-liikkeen saamaa kannatusta ja huomiota (ks. esim. Sipilä 2006). Ympäristöasioita oli käsitelty jo 1950- ja 1960-luvuilla jonkin verran erityisesti ydinvoiman osalta. Euroopasta Suomeen kantautunut ympäristöajattelu sekä Kojjärvi-liike ja siitä seurannut ”vihreiden” edustajien nouseminen eduskuntaan voidaan nähdä eräänlaisena ympäristöpoliittisena heräämisenä. Luonto politisoitui. (Järvikoski 1991, 175; Borg 1991, 187) Ihmisten luontokuva muuttui ympäristötietouden kasvun myötä: luonto ei ollut enää rajaton resurssia, vaan elintärkeä osa ihmisen toimintaympäristöä. Ympäristöpolitiikan erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että se on esimerkki politiikan alasta, jonka ajatellaan olevan perinteisen poliittisen oikeisto-vasemmisto -jaottelun ulkopuolella. Ympäristöystävällisyyden nousua politiikan kentille pidetään yhtenä merkinä postmateriaalisten arvojen merkityksen korostumisesta poliittisessa toiminnassa, (Inglehart 1977, 3-19) joka on myös kasvavissa määrin jatkunut kehityssuuntana 2000-luvulle tultaessa. Kojjärvi-liikkeen jatkumona puoluekentälle syntyi myös uutena toimijana Vihreä Liitto, jota ei voida yksiselitteisesti sijoittaa oikeisto-vasemmisto -akselille. Tämä kehitys asettaa vanhat puolueet uudenlaisten haasteiden eteen, joihin niiden on vastattava pystyäkseen määrittelemään oman identiteettinsä uudella, multiakselisella poliittisellä kartalla.

Vaikka Kojjärvi-liikkeellä onkin ollut oma merkityksensä ympäristöpolitiikan huomioarvolle yhteiskunnassa, ei kyseessä kuitenkaan ollut ensimmäinen kerta, jolloin ympäristöä käsiteltiin selkeästi omana politiikan osa-alueenaan. Kojjärvi-liikkeen sijaan näkisin suomalaisen ympäristöpolitiikan syntyhetkeksi Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (jatkossa SDP) vuonna 1969 julkaiseman ympäristöpoliittisen erityisohjelman, joka on ensimmäinen puoluejärjestelmän piiristä julkisuuteen tullut kannanotto ympäristötilan puolesta. Lisäksi ohjelma määritteli ympäristön aivan omaksi politiikan osa-alueekseen sen sijaan, että se liitettäisiin vain yhdeksi aspektiksi muita politiikan erityisaloja.

Kirjassaan *The Silent Revolution* Ronald Inglehart (1977, 3-19) käsittelee postmaterialististen arvojen nousua yhteiskunnallisina arvoina, johon sisältyy niiden nouseminen politiikkaan ja

ihmisten tietoisuuteen. Käytännön tasolla postmateriaalisten arvojen nousu yhteiskunnallisesti merkittäviksi näkyy muun muassa muuttuvina poliittisina teemoina. Poliitikassa aletaan käsitellä enemmän elämäntapaa koskevia aiheita, politiikan sosiaaliset perinteet muuttuvat eli esimerkiksi luokkapohjainen äänestäminen menettää merkitystään, luottamus kansallisiin instituutioihin heikkenee ja korvautuu kosmopoliittisilla ja “heimotyypillisillä” ajatusmalleilla sekä politikointi saa aiemman eliittikeskeisen luonteen sijasta eliitit haastavamman luonteen. Näihin postmaterialistisiin arvoihin kuuluvat esimerkiksi elämänlaatua parantavat seikat, kuten työhyvinvointi, naisten aseman paraneminen, moraalisten arvojen määrittely, kehitysmaiden auttaminen. Myös ympäristön tila luonnonkauneutena mainitaan osana näitä arvoja.

Ympäristön tilan muutokset eivät suoraan näy ympäristöpolitiikan muutoksina, vaan ympäristöpolitiikkaan vaikuttaa enemmän huomio, jonka ympäristöasiat yhteiskunnassa saavat. (Väliveronen 1996, 10) Näin ollen myöskään ympäristön tilassa tapahtunut muutos ei suoraan selitä esimerkiksi Kojjärvi-liikkeen saaman poliittisen huomion merkitystä tai sitä minkä takia ympäristö on ylipäänsä saavuttanut oman poliittisen erityisalueen statuksensa, vaan syy on löydettävissä poliittisista toimijoista, jotka ottavat politisoitavan asian omalle asialistalleen.

Tälle uudenlaisen politiikan esiintulolle on siis löydettävissä syyt poliittisista toimijoista, jotka ovat päättäneet politisoida ympäristön. Voidaankin pohtia, mikä voisi olla syynä tähän postmateriaalisten arvojen nousuun. Eräs samanaikaisesti kehittynyt teoria politiikan muuttumiselle on yleispuoluekehitys, jonka mukaan puolueet alkavat muistuttaa toisiaan. Yleispuoluekehityksessä erilaiset intressipuolueet kehittyvät kohti kaikkia äänestäjiä houkuttelevia yleispuolueita, jotka pyrkivät tavoittelemaan poliittista keskustaa muun muassa ajamalla maltillisia, “kaikkien kannattamia” arvoja.

Yleispuoluekehityksen taustalla on ainakin vasemmiston osalta löydettävissä eräänlainen identiteettikriisi. Hannah Arendt on todennut (2002, 215-222) jo vuonna 1958 ilmestyneessä teoksessaan *Vita Activa* työväenpuolueiden joutuneen pysähtyneisyyden tilaan toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Arendt näkee, että eurooppalaisten työväenpuolueiden perinteinen voimavara 1900-luvun alkupuoliskolla oli ollut niiden ajamissa universaaleissa

uudistuksissa, mutta sittemmin puolueet olisivat jämähtäneet yksittäisten taloudellisten eturyhmien käsikassaroiksi jättäen ne taantumuksen tilaan. Nykyaikana tällaisesta voisivat käytännön esimerkkinä toimia viime eduskuntavaalien yhteydessä SDP:n ja Suomen ammattiliittojen keskusjärjestön (SAK) väliset yhteydet.

Sosiaalidemokratia ja SDP on Suomessa yhdistetty perinteisesti hyvinvointivaltioon. Herbert Kitschelt esittää (1994), että sosiaalidemokraattiset puolueet ovat kuitenkin menettäneet otettaan myös hyvinvointivaltiodiskurssista. Suomessa hyvinvointivaltio on edelleen tärkeä osa poliittista retoriikkaa, vaikka erityisesti 1990-luvun laman jälkeen taloudellinen suuntaus on ollut kohti neoliberalismia ja hyvinvointivaltion rakenteita on enenevässä määrin heikennetty. Osana päätöksiä tekemässä on ollut myös SDP, jolloin se on Kitscheltin ja Arendtin mukaisesti heikentänyt otettaan universaaleista tavoitteistaan. Näin syntyneitä identiteettiongelmia paikkamaan on tarvittu uutta poliittista sisältöä. Kun tietyt poliittiset tavoitteet on saavutettu tai ohitettu, alkaa puolue taantua, mikäli se ei pysty uudistumaan ja kehittämään uusia tavoitteita. Vuonna 1969, jolloin ensimmäinen ympäristöpoliittinen ohjelma ilmestyi, ei hyvinvointivaltio Suomessa ollut vielä valmis, mutta kenties Euroopassa tapahtunut kehitys ja siellä noussut innostus postmateriaalisista arvoista on jo tuolloin rantautunut Suomeen. Suomessa painotus näihin arvoihin on mahdollisesti tapahtunut vasta 1980-luvulla, joka voidaan nähdä hyvinvointivaltion kukoistuskaudeksi.

Koska postmaterialistisissa arvoissa Inglehartin mukaan (1977, 61) vasemmisto on usein aloitteellinen, kuten siis myös Suomessa ympäristöpolitiikan osalta, on mahdollista, että tämä aatetausta näkyy retoriikassa jollakin tasolla. Toisaalta, koska oikeistopuolueiden on ollut pakko vastata tähän omalla ympäristöpolitiikallaan, voidaan olettaa, että lähtökohtaisesti ympäristöpolitiikka on ollut tyypiteltävissä oikeistolaiseen ja vasemmistolaiseen. Mikäli taas ympäristöpolitiikat ovat alusta pitäen olleet samanlaisia, on tämä nähdäkseni jo varsin huomattava havainto sinänsä. Tutkimushypoteesinani on, että tultaessa kohti nykypäivää voidaan olettaa yleispuoluekehitysteorian mukaisesti, että oikeiston ja vasemmiston ympäristöpolitiikat ovat retoriikallaan lähentyneet toisiaan puolueiden kamppaillessa poliittisesta keskustasta. Ympäristöpolitiikka taas on mitä loistavimpia politiikan osa-alueita tavoitella poliittista keskustaa, koska ympäristönsuojelulla on nyky-yhteiskunnassa hyvin

vahva legitimiteetti, ja yksikään puolue ei ainakaan suoraan vastusta ympäristön hyvinvointia itsessään, vaikka keinoista voidaankin olla eri mieltä.

1.1 Tutkimuskysymys

Tätä kautta päästään pro graduni varsinaiseen tutkimuskysymykseen. Graduni fokus on tutkia, miten ympäristöpolitiikka sijoittuu oikeisto-vasemmisto-akselille: onko oikeisto- ja vasemmistopuolueiden ympäristöpolitiikassa eroja? Miten ympäristökysymystä on käsitelty vasemmistossa ja oikeistossa? Millaisin keinoin on pyritty edistämään oman ympäristöpoliittisen näkemyksen yleistymistä? Voidaanko ympäristöystävällinen ajattelu jakaa vasemmistolaiseen ja oikeistolaiseen, ja millaisia tunnusmerkkejä niihin liitetään?

Haluan siis tutkia, näkyykö ympäristöpolitiikassa millään erityisellä tavalla vasemmistolaisuus tai oikeistolaisuus, vai käyttävätkö molemmat puolet samanlaista retoriikkaa.

1.2 Aineisto

Määriteltäessä tutkimukseeni sopivaa aineistoa, täytyy ensin tehdä rajaus, mitä pidetään oikeistona ja mitä vasemmistona. Suomessa on useita puolueita, jotka voisivat sopia tällaisen tutkimuksen kohteeksi tämän jaottelun perusteella, mutta tässä työssäni päädyin valitsemaan asian yksinkertaistamiseksi yhden puolueen edustamaan kumpaakin aatesuuntaa. Oikeistoa edustaa Kansallinen Kokoomus (jatkossa Kokoomus) ja vasemmistoa SDP. Molemmilla puolueilla on pitkä historia, joten materiaalia löytyy useilta vuosikymmeniltä. Puolueet ovat jäsenmääriltään ja poliittiselta vaikuttavuudeltaan verrattain suuria, joten niiden parissa tehtyä tutkimusta voidaan pitää edustavana yleisemmistä kehityslinjoista. Lisäksi kumpikaan puolue ei edusta poliittisen suuntauksensa ääripäätä, mikä yleensä takaa sen, että niillä on myös laajemmat yhteiskunnalliset missiot eikä vain yhden tai muutaman asian ajaminen.

Ohjelmakirjoituksen merkitystä vähätellään usein, erityisesti aikana, jolloin politiikan nähdään keskittyvän puolueiden vahvojen johtohenkilöiden persoonallisuuksien ja mediatapahtumien ympärille. Usein myös väitetään, ettei ohjelmien ja käytännön poliittisen toiminnan välillä ole

juurikaan yhteneväisyyksiä. Friedrich Engelsiä mukaillen ohjelma voidaan nähdä puolueen lippuna, jonka perusteella siitä on tulkittavissa erilaisia maailmankuvia, poliittisia tulkintoja sekä implisiittisiä ja eksplisiittisiä valintoja liittyen puolueen linjaan. (Drake 1994, 42 & Borg 1995, 5) Modernimpana lähtökohtana voidaan todeta, että ohjelmat eivät enää luo puolueille identiteettiä, vaan niiden merkitys on lähinnä seremoniallinen ja traditionaalinen. (Kanerva 1991, 1) On kuitenkin syytä muistaa suomalaisen politiikan painottuminen tekstuaalisuuteen (Kanerva 1991, 4), jolloin ohjelmien kaltaiset poliittiset tekstit tarjoavat näkökantoja poliittiseen tilanteeseen, jossa ne on kirjoitettu.

Varsinaisena aineistonani käytän tutkimuksessani puolueiden kirjoittamia ohjelmia ympäristöpolitiikan alusta vuodesta 1969 vuoteen 2009. Aineisto jakautuu kolmeen poliittisen kirjoituksen muotoon, joita ovat erityisesti yhteen alaan kohdistuvat erityisohjelmat, eli tässä tapauksessa ympäristöpoliittiset ohjelmat sekä yleis- ja vaaliohjelmat. Kirjoitetun ohjelman tyyliin vaikuttaa, mille ajalle se sijoittuu, koska niin ohjelmissa suosittu muoto, kuin niille asetetut tavoitteetkin, ovat tutkimukseni kattaman ajanjakson aikana ehtineet muuttua.

1.3 Metodi

Metodina eli lukutapana on tekstejä lukiessani etsiä vastauksia jo edellä mainittuihin tutkimuskysymyksiin kiinnittämällä huomiota esimerkiksi siihen, millä tavoin puolueet määrittävät ympäristöä ja ympäristöpolitiikkaa. Pysin tähän tarkastelemalla puolueohjelmien sisältöä kehysanalyysin (*frame analysis*) avulla. Kehyksellä tarkoitetaan tekstiä analysoitaessa tapaa, jolla tekstin sisältöä kehystetään tietyllä tavalla korostamalla niiden näkyvyyttä tekstissä. Näin ollen kehystämistä käytetään hyväksi tekstiä laadittaessa, jotta se sopisi paremmin laatijan tarkoitukseen. Kehystämisessä käytetään hyväksi esimerkiksi tyyllillisiä tai retorisia keinoja esimerkiksi siten, että korostetaan tiettyä ongelmanmäärittelyä, tulkintatapaa ja/tai toimintatapaa. Kehys siis sisältää aina tietynlaisen ennakkokäsityksen siitä, miten todellisuutta tulisi tulkita ja haluaa saada tekstin lukijan jakamaan tämän käsityksen. Näin ollen kehystämien voidaan nähdä myös merkittäväksi osaksi demokraattista prosessia, jossa eliitti tai eliitit kamppailevat tilannemäärittelmistä. (Karvonen <http://www.uta.fi/~tierka/...>) Pysin tutkimuksessani kuvailemaan ja tulkitsemaan näitä kehyksiä, jotka puolueet

ympäristöpolitiikalleen antavat.

Kehysanalyysin kannalta merkittävää on tutkia puolueiden ohjelmissaan käyttämää retoriikkaa, joka antaa mahdollisuuksia tulkita puolueiden yhteneväisyyksiä ja eroja. Puolueohjelmien funktio jakautuu kahtaalle eli provosointiin ja integrointiin. (Aarnio 1998, 123) Provosoinnin tarkoitus on saada lukijoita ajattelemaan asioita uudelta kannalta. Toisaalta integroinnilla tavoitellaan omalle toiminnalle legitimitettä eli haetaan hyväksyntää sille, että kirjoittajan esittämä ajatus olisi myös lukijan hyväksymä. Näin ollen kyse on vallankäytöstä saadakseen äänestäjät puolelleen ja legitiimiyden hakemisesta.

Roderick Hartin mukaan (1997, 29) poliittinen viestintä on aina laadultaan retorista, ja hän korostaakin, että retoriikan tutkimuksen kannalta on oleellista tiedostaa tutkijan oma lähtökohta, jonka perusteella hän lähtee käytettyä kieltä arvioimaan. Retoriikan kritiikki on siis aina autobiografista siinä mielessä, että kriitikko ei pysty irtautumaan omista subjektiivisista näkemyksistään arvioidessaan tekstiä, mutta hänen tulee pyrkiä objektiivisuuteen tämä subjektiivisuutensa tiedostaen. Näin ollen päädyn myös omassa tutkimuksessani siihen, että tutkin ympäristöpolitiikkaa lähtökohtaisesti vasemmistolaisena ilmiönä. Perustelen tätä sillä, että nykyisenlaisen ympäristöpolitiikan syntyminen voidaan nähdä Suomessa SDP:n vuoden 1969 ympäristöpoliittisen ohjelman perusteella vasemmistopuolueesta lähteneeksi. Tätä kotimaista lähtökohtaa tukevat myös Inglehartin kansainvälisesti tekemät tutkimukset, joiden mukaan postmaterialistiset arvot kuten ympäristönsuojelu ovat valtavirtaistuneet juuri vasemmiston kautta. Vertailen tätä vasemmiston tekemää ympäristöpolitiikkaa oikeistolaiseen vastinpariinsa, joka on oletettavasti lähtökohdiltaan selkeästi reaktiivisempaa Inglehartin tutkimusten perusteella. Lähtöoletukseni on, että ensimmäisten ympäristöohjelmien ilmestyessä SDP:llä on haastavampi ote sen politisoidessa yhteiskunnallisesti uutta aihetta, kun taas Kokoomus konservatiivisena puolueena pyrkii säilyttämään status quon. Nykypäivää kohti tultaessa alkaa ympäristön merkitys puolueiden ohjelmissa luultavasti tasaantua, ja suuntaus on konsensushakuisempi johtuen paitsi ohjelmien tyylillisestä kehityksestä, myös ympäristöpainotteisempien kilpailijoiden, kuten Vihreän liiton, syntymisen vuoksi.

Aloitan aiheen lähestymisen esittelemällä lyhyesti sitä taustaa, josta postmaterialistiset arvot kuten ympäristönsuojelu ovat lähteneet liikkeelle. Ympäristöpolitiikan historiaa ei voi postmateriaalisten arvojen politisoitumisen perspektiivistä kertoa käymättä lyhyesti samalla läpi myös poliittisten puolueiden historiaa. Tutkimukseni kannalta tärkeässä osassa on vasemmistolaisuuden ja työväenliikkeen kehitys kohti uutta vuosituhatta ja postmaterialististen arvojen nouseminen osaksi politiikan arkipäivää. Haluan tällä lähestymistavalla tuoda hieman erilaisen näkökannan ympäristöpolitiikan muodostumiseen sen sijaan, että esittelisin vain ympäristönsuojelun historiaa. Kolmannessa luvussa esittelen sitä ohjelmien lukutapaa, jolla aion puolueiden ympäristöpolitiikkaa havainnoida. Esittelen aluksi politisoinnin ja politikoinnin tekstuaalisia ilmentymiä ja tuon samalla esiin joitakin esimerkkejä ympäristöpolitiikan osalta. Tämän jälkeen esittelen kehyksen käsitettä analyysini työkaluna ja lopuksi käyn läpi niitä retorisia piirteitä, joille puolueohjelmat ovat rakentuneet. Neljännessä luvussa siirryn itse analyysiin, jonka aloitan käymällä lyhyesti läpi ohjelmien temaattista kehitystä. Seuraavaksi osoitan millaisia luontokehyksiä puolueet käyttävät, miten ne sovittavat ympäristöpolitiikan osaksi puolueen kokonaiskuvaa ja lopulta, millaisia ympäristöpoliittisia vihollisia puolueet ovat itselleen ympäristöohjelmissa määritelleet.

2. INTRESSIPUOLUEISTA YLEISPUOLUEIKSI

2.1 Sosiaalidemokratian kehitys toisen maailmansodan jälkeen

Työväenliikkeen historian kartoittaminen on syytä aloittaa kysymällä, miten tällainen liike on syntynyt. En koe tässä tarpeelliseksi lähteä esittelemään työväenliikkeen historiallista taustaa tai sosiaalisia lähtökohtia - millaisista olosuhteista liike on syntynyt - sillä uskon kiinnostuneen lukijan löytävän aiheista jo valmiiksi kirjallisuutta. Sen sijaan pyrin tässä kohtaa kuvaamaan sitä laadullista muutosta, joka työväenpuolueen parissa on tapahtunut 1900-luvun aikana. Mikä on toiminut liikkeen yhdistäjänä ja miten liike on kehittynyt? Onko liikettä enää olemassa poliittisena toimijana, ja mitkä ovat sen tunnuspiirteitä nykyaikana?

Työ on Hannah Arendtin mukaan (2002, 216) tärkeä itsensä määrittäjä ihmisellä. Työ ei kuitenkaan määritä ihmistä erottavana tekijänä muista ihmisistä, vaan paremminkin juuri päinvastoin ihminen määrittää työllä itsensä samanlaiseksi kuin tietty kohderyhmä. Näin ollen myös työntekijän todellisuuteen vaikuttaa koko kohderyhmän todellisuus. Tämä mahdollistaa laajojenkin joukkojen yhdistäytymisen samojen identiteetti- ja luokkien alle. Tästä seuraa, että itse työllä ei ole lopulta niinkään merkitystä kuin sen statuksella. Leipuri ja kirvesmies tekevät täysin erilaisia työtehtäviä, mutta he voivat kuitenkin samastua toisiinsa työntekijöinä enemmän kuin vaikkapa pappiin. Tämä samastuminen ei perustu niinkään samanarvoisuuteen kuin suoranaiseen samuuteen. Näin ollen politiikka esiintyy, Arendtin esimerkkiä käyttäkseni, ei kahden lääkärin vaan lääkärin ja maanviljelijän välillä heidän vaihtaessa tuotteitaan. Poliitiikka löytyy siis kahden eri ryhmän väliltä, joilla on erilaiset todellisuudet ja itsetiedostuksen välineet. En ota kantaa siihen, millä perusteella lääkäri määrittää itsensä, mutta Arendtin mukaan maanviljelijällä tämä keino on nimenomaisesti työ.

Työväenliikkeen erityispiirre on sen universaaliudessa. 1800-luvulta lähtien syntyneissä työväen vallankumouksissa on ollut johtavana ajatuksena vaatia kaikille samoja vapauksia. Tässä suhteessa ne eroavat esimerkiksi Antiikin ja uuden ajan orjakapinoista, joissa kärjistyi orjien vaatimus heidän omasta vapaudestaan eikä niinkään kaikkien vapaudesta. Näin ollen työväenliikkeet eivät ole edustaneet pelkkää yhteiskunnallisen ryhmän edunajamista vaan

suorastaan uudenlaisen valtiomuodon syntyä. Suurimpana saavutuksena työväenliikkeen vallankumouksista voidaankin nähdä vapauksien lisääntyminen. Erityisesti verrattuna vapautettuihin orjiin, työväenliikkeen erona ovat sen saavuttamat poliittiset vapaudet ja täydet kansalaisoikeudet. (Arendt 2000, 218-220)

Toisaalta juuri tämän muutos ulkopuolisesta työntekijästä yhteiskunnan osaksi on pannut alulle työväenliikkeen muutoksen universaalista etujen ajajasta kohti tietyn eturyhmän painostusvälinettä. Tärkeitä vaikuttajia kehityksessä ovat olleet erityisesti ammattiliitot, jotka ovat auttaneet työväenliikettä poliittisesti ja taloudellisesti ponnistuksissa työväen oikeuksien puolesta. On kuitenkin tärkeää huomata, että ammattiliitot eivät koskaan ole olleet sellaisia poliittisia instituutioita, jotka pyrkisivät muuttamaan hallitsevaa yhteiskuntaa. Poliittisten vapauksien saavuttaessa työväenluokan juuri ammattiliittojen hallitseva poliittinen merkitys työväenliikkeelle on korostunut. Tällöin myös merkittävä osa työväenliikkeen luokkarajat ylittävästä vetoavuudesta on kadonnut ja korvautunut työväenluokalla, joka on itsenäinen taloudellinen ja sosiaalinen voima. (Arendt 1998, 219-220)

Tulee kuitenkin huomata, että Arendt teki nämä havainnot 1900-luvun puolivälissä, eikä niistä sellaisenaan voida ajatella sovellettavan nykypäivänä. Esimerkkinä muutoksen suunnasta, joka vaikuttaisi nykypäivässä, voidaan pitää hyvinvointivaltiota, joka on ollut merkittävä osa sosiaalidemokraattisten puolueiden politiikkaa Pohjoismaissa juuri 1950- ja 1960-luvuilta lähtien. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion perustana ovat universaalit edut, jotka valtio takaa kansalaisilleen esimerkiksi sairauden tai työttömyyden kohdatessa. (Esping-Andersen 2000, 78-81) Hyvinvointivaltion universaaliutta on Suomessa kuitenkin 1990-luvun alun jälkeen tuntuvasti karsittu (Korpi 2003, 600; Esping-Andersen 2000, 80). Viimeisiä universaaleja etuuksia voidaan nähdä olevan lapsilisän, johon kaikilla hakijoilla on yhtäläinen oikeus. Tämän etujen poistamisen varakkaammilta voidaan nähdä syöneen hyvinvointivaltion kannatusta tietystä kansanosasta, kun he ovat siirtyneet etujensaajista ja maksajista pelkiksi maksajiksi.

Herbert Kitschelt selittää tätä muutosta taloudellisesti liberaalin vasemmiston syntymisellä. Kitscheltin mukaan 1980-luvulta lähtien Euroopassa on koettu yhä kasvavaa kyllästymistä

hyvinvointivaltiomallien monimutkaisuuteen ja byrokraattisuuteen. Tämä on johtanut myös vasemmiston parissa oikeistolaisemman politiikan liberaaliuden kaipuuseen. Näin ollen sosialidemokraattiset puolueet siirtyvät keskeemmälle poliittista kenttää taistelemaan vasenta laitaa ja oikeistoliberaaleja vastaan. (Kitschelt 1994, 280-282, ks. myös Inglehart 1990, 8-10) Käytännön tasolla tämä näkyy hyvinvointivaltion heikentymisenä. Myös Suomessa vuosina 1995-2007 SDP on ollut hallituksessa mukana tekemässä päätöksiä, joilla on rajoitettu hyvinvointivaltion universaaliutta. Seurauksena sosialidemokraattisen puolueen voima hyvinvointivaltiodiskurssissa on heikentynyt. Vaikka hyvinvointivaltio edelleen näyttää tärkeää retorista osaa suomalaisessa politiikassa, ei mikään kolmesta suurimmasta puolueesta lupaa vahvan hyvinvointivaltion paluuta.

Merkittävä havainto tässä on sosiaalidemokraattisten puolueiden pyrkiminen poliittiseen keskustaan. Edelleen Kitscheltin mukaan (1994, 282) perinteinen poliittinen vasemmisto-oikeisto -jako on hyvinvointivaltiodiskurssin osalta muuttunut epäselvemmäksi. Yhtenä esimerkkinä tästä on juuri talousliberaali vasemmisto ja toisena autoritääriin oikeisto, joka myös on syntynyt pyrkimyksenä lähestyä poliittista keskustaa ottamalla vasemmistolaisia piirteitä ja yhdistämällä ne perinteiseen oikeistoliberaaliin talousajatteluun. Tulen palaamaan poliittisen keskustan tavoitteluun myöhemmin, jolloin käsittelem puoluekehitystä, jonka suuntana näyttäisi olevan poliittisten jakojen minimoiminen yleispuolueen luomiseksi.

2.2 Postmaterialististen arvojen nousu

Suomalaisten puolueiden tutkija Rauli Mickelson nimittää (2007, 186) aikaa vuodesta 1966 vuoteen 1978 tulevaisuus- ja ohjelmapuolueiden kaudeksi. Tähän aikakauteen kuului, että monia uusia asioita politisoitiin kirjoittamalla aiheesta ohjelma. Tämä korostaa myös ympäristöpolitiikan synnyn merkitystä ohjelman kautta, koska se on toiminut tapana, jolloin tuohon aikaan asioiden politisointi hoidettiin institutionalisoitua tietä. Vaikkakin siis Kojjärvi-liike keräsi ehdottomasti enemmän huomiota esimerkiksi mediassa kuin SDP:n ympäristöpoliittisen ohjelman kirjoittaminen, on ympäristöpoliittisen ohjelman kirjoittaminen nähtävä aikansa kontekstissa siksi hetkeksi, jossa ympäristö politisoitiin. 1970-luvulle tultaessa myös muiden puolueiden oli reagoitava tähän uuden politiikan alan esille nousuun.

(Palonen 1995, 44)

Oleellista politiikan uusien arvojen suhteen on myös se, ettei niissä ole ennen tätä postmaterialistista “heräämistä” tapahtunut erityistä muutosta. Niistä on vain alettu kantaa enemmän huolta, vaikkei ole kovinkaan selkeää, missä määrin esimerkiksi ympäristön tila on huonontunut. (Inglehart 1990, 372-373) Nykypäivänä tätä kuvaa hyvin keskustelu ilmastonmuutoksesta, jonka syistä ja vaikutuksista käydään aktiivista keskustelua, pienen vähemmistön jopa kiistäessä koko ilmiön olemassaolon.

Postmaterialististen arvojen nousu selittyy erityisesti taloudellisesti hyvillä ajoilla, jolloin ihmisillä on varaa keskittyä pelkän toimeentulon turvaamisen lisäksi vaatimaan myös muita elämänlaatua nostavia ominaisuuksia. Muita postmaterialististen arvojen nousemista selittäviä tekijöitä ovat “totaalisen” sodan kokemuksen puuttuminen erityisesti nuorten ihmisten elämässä, lisääntynyt peruskoulutus ja mahdollisuudet yhä kattavampaan opiskeluun sekä joukkoviestinnän laajeneminen ja “massamedian” syntyminen. (Inglehart 1977, 4) Postmaterialististen arvojen nousu sijoittuu siis 1960-luvun loppuvaiheen länsimaihin, joihin voimme edellä mainittujen lähtötekijöiden perusteella lukea myös Suomen. Länsimaat nauttivat tuolloin kasvavan hyvinvoinnin aikaa, ja näin osaltaan selittyy ympäristöaatteenkin nousu tuolloin omaksi politiikan alakseen. Postmaterialististen arvojen esiin astuminen poliittisen toiminnan kentälle näkyi ensimmäisenä länsimaissa sodanvastaisena liikkeenä, ja se perustui pääasiassa nuorten aktiivisuudelle (Inglehart 1990, 331, 372-373). Tultaessa 1960-luvulta nykypäivään postmaterialistiset arvot ovat levinneet yhä enemmän myös vanhempiin sukupolviin, ja toisaalta aiemmin postmaterialistiset nuoret ovat säilyttäneet arvonsa (Inglehart 1990, 67). Mielenkiintoinen huomio on myös se, että postmaterialististen arvojen yhteiskunnallisen painoarvon kasvaessa näyttäisi siltä, että poliittiset päättäjät vaikuttaisivat olevan äänestäjiään postmaterialistisempia. Tämä selittynee osaltaan sillä, että postmaterialistiset arvot luovat pienemmän kynnyksen ryhtyä poliittiseen toimintaan kuin materialistiset arvot. (Inglehart 1990, 323)

Postmaterialististen arvojen leviäminen poliittisen toiminnan tavoitteiksi on ennen kaikkea vasemmistolainen ilmiö. Taloudellisesti tuottavat ajat nostavat väestöä työväenluokasta

keskiluokkaan, ja tällaisista ihmisistä vasemmistopuolueita äänestävillä on taipumus alkaa hyödyntää käytössä olevia resurssejaan postmaterialististen tavoitteiden toteuttamiseen esimerkiksi sen sijaan, että he pyrkisivät nousemaan seuraavana ylempänä olevaan luokka-asemaan. Kuitenkin myös työväenluokassa vasemmistopuolueita äänestävät olivat todennäköisemmin postmaterialistisia arvoja kannattavia kuin oikeistopuolueita äänestävät. Toinen merkittävä yhdistävä piirre postmaterialististen arvojen kannalta on henkilön liberaalisuus, joka voi näkyä positiivisempänä suhtautumisena uudenlaisiin arvoihin. (Inglehart 1977, 62)

Postmateriaalisten arvojen kannatuksen liittyminen taloudelliseen turvallisuuteen tuo tutkimukseen osaltaan lisäperspektiiviä. 1980-luvulla syntyneet vihreät puolueet ovat esimerkiksi Saksassa ja Suomessa selviytyneet lama-ajoista hyvin ja säilyttäneet asemansa maiden parlamenteissa. (Inglehart 1990, 267) Toisaalta on erikoista, että ympäristöpolitiikan tausta löytyy juuri vasemmistosta, sillä ympäristöasioita ei ole perinteisesti ajateltu erityisinä työväenpuolueen huomionkohteina teollisuuden työpaikkojen ja ympäristön ristiriidan vuoksi (Järvikoski & Kempainen 1991, 10-11)

Postmaterialististen arvojen nousu erityisesti taloudellisesti hyvinä aikoina selittyy Inglehartin mukaan (1977, 138) sillä, että materialististen tavoitteiden täytyttyä etsitään uusi tavoite, johon pyritään. Tämä näkyy siis paitsi siinä, miten ihminen onnistuu parantamaan luokka-asemaansa ja näin ottaa elämäänsä uusia tavoitteita, myös yhteiskunnan tasolla. Vuonna 1969, jolloin ensimmäinen ympäristöpoliittinen ohjelma tehtiin, alettiin olla siinä tilanteessa, jossa aiempien vuosikymmenien materialistinen tavoite hyvinvointiyhteiskunnasta alkoi toteutua, vaikka kehitys toki jatkuikin vielä 1970-luvulla. (Esping-Andersen 2000, 78 ; ks. myös Sosiaali- ja terveysministeriö [http://www.stm.fi/...](http://www.stm.fi/))

Koska aloitteen tekijä on Inglehartin mukaan (1977, 61) postmateriaalisissa arvoissa usein vasemmistolainen, kuten siis myös Suomessa ympäristöpolitiikan osalta, voidaan olettaa, että tämä aatetausta näkyy retoriikassa jollain tasolla. Toisaalta, koska oikeistopuolueiden on ollut pakko vastata tähän omalla ympäristöpolitiikallaan, on mahdollista, että ympäristöpolitiikka voidaan tyypitellä oikeistolaiseen ja vasemmistolaiseen. Mikäli taas ympäristöpolitiikat ovat

alusta pitäen olleet samanlaisia, on tämä nähdäkseni jo varsin huomattava tutkimustulos sinänsä. Lähemmäs nykypäivää tultaessa tosin voitaisiin osaltaan olettaa, että oikeiston ja vasemmiston ympäristöpolitiikat ovat retoriikallaan lähentyneet toisiaan puolueiden kamppaillessa poliittisesta keskustasta. Ympäristöpolitiikka on yksi politiikan osa-alue, jolla tavoitella poliittista keskustaa.

Taloudellisen vaurauden levitessä laajemmalle yhteiskuntaan on yksi sen vaikutuksista ollut luokkapohjaisen äänestämisen heikkeneminen. Tämä asettaa myös omanlaisensa haasteen vasemmistopuolueille, joiden yhtenäisyys saattaa siis taloudellisesti hyvinä aikoina rakoilla. Tätä ongelmaa taas voidaan pyrkiä ratkaisemaan korostamalla sopivassa määrin postmaterialistisia arvoja, jolloin kyetään tyydyttämään keskiluokkaisten kannattajien tarpeet. Samalla on kuitenkin tärkeää säilyttää yhteys vasemmiston materialistiseen arvomaailmaan, jottei perinteinen kannattajakunta koe poliitikkojen olevan liian vieraantuneita vasemmistolaisuuden traditionaalisista arvoista. (Inglehart 1977, 198,215) Postmaterialististen arvojen kannattajia ovat pääasiassa keskiluokka ja toisaalta opiskelijat, jotka ovat tiedostavampia suhteessa postmaterialistisiin arvoihin ja jotka toisaalta ovat usein kasvaneet vanhempiaan taloudellisesti paremmissa oloissa. Nämä ryhmät muodostavat niin kutsutun uuden vasemmiston (*The New Left*). (Inglehart 1977, 288)

Postmaterialistiset arvot tuntuvat monilta osin sopivan erityisen hyvin ympäristöpolitiikan nousuun vaikuttaneisiin tekijöihin. Esimerkkinä tästä toimii postmaterialististen arvojen kannattajissaan herättämä kosmopoliittisuuden tunteen syntyminen. (Inglehart 1977, 322) Globalisaation tekninen eteneminen tietoverkkojen ja viestinnän laajetessa, nopeutuessa ja muuttuessa edullisemmaksi edistävät tietenkin myös osaltaan tällaisen tunteen syntyä, mutta voidaan perustellusti väittää, että juuri globalisaation tuomat uhkakuvat esimerkiksi ympäristön osalta ovat niitä, jotka voimakkaimmin yhdistävät toisilleen tuntemattomia ihmisiä paitsi kansallisella nykyisin myös globaalilla tasolla ja luovat tunnetta maailman/ihmiskunnan yhteisestä kohtalosta. Siinä missä yksittäiset liikkeet, kuten Kojjärvi-liike, ottivat kantaa useimmiten yksittäisten alueiden puolesta, puolueiden ohjelmissa ongelmia voidaan nähdäkseni käsitellä asioita pienimmilläänkin kansallisella tasolla. Edellä mainitun kosmopoliittisen tunteen syntymisen taas voidaan olettaa vieneen retoriikkaa enemmän koko

maailman tilanteesta huolta kantavaksi. Puolueohjelmien analyysivaiheessa voikin olla syytä tarkastella esimerkiksi sitä, kuinka paljon ympäristöpolitiikkaa tehdään globaalien ja kansallisen tasoilla tarkastellen.

Postmaterialistiset arvot kiistävät taloudellisen tehokkuuden asioiden mittarina, ja näin ollen siis kyseenalaistavat jatkuvan taloudellisen kasvun mahdollisuuden. Tätä tukee esimerkiksi Kasvun rajat -kirjan ilmestyminen vuonna 1972, joka osaltaan esitti sen johtopäätöksen, ettei uusiutumattomien luonnonvarojen, kuten öljyn, hyödyntäminen voi jatkua loputtomiin, vaan on pyrittävä muuttamaan kehitystä kestävämpään suuntaan. (Inglehart 1977, 240, 381-383)

Kokonaisuuden kannalta on syytä kiinnittää huomiota ympäristöpolitiikan luonteen muutokseen. Ympäristöpolitiikka on laaja-alainen käsite, jonka merkitykset ja tavoitteet ovat osaltaan muuttuneet vuosikymmenien aikana. Siinä missä ympäristöpolitiikka yksinkertaisimmillaan on luonnon kauneuden hoitoa, se on kehittynyt luonnon säilyttämiseen diversiteettiä ylläpitämällä, ja lokaaleista ilmiöistä on siirrytty uudempiin globaaleihin ilmiöihin, kuten kasvihuoneilmiöön ja ilmastonmuutokseen sekä merien saastumiseen.

Perinteiset vasemmistopuolueet ovat Inglehartin mukaan (1990, 378) kahden rintaman sodassa niin oikeiston kuin uuden vasemmiston kanssa. Materialistisesti suuntautunut vanha vasemmisto joutuu kamppailemaan oikeiston kanssa taloudellisista kysymyksistä ja toisaalta uuden vasemmiston kanssa postmateriaalisiin arvoihin liittyvistä kysymyksistä esimerkiksi vahvojen instituutioiden osalta, joita materialistit kannattavat ja postmaterialistit vastustavat. Osaltaan postmaterialistinen suhtautuminen vasemmistolaisuuteen on melko ristiriitaista, koska se toisaalta kannattaa sosiaalista muutosta yhteiskunnassa, mutta samanaikaisesti vastustaa perinteisen vasemmiston luomia vahvoja yhteiskunnallisia instituutioita, joilla muutosta on aiemmin pyritty edistämään. Inglehart esittää (1990, 304) tähän dilemmaan ratkaisuksi desentralisaatiota edistävää politiikkaa, jossa yhden vahvan keskusinstituution sijasta päätökset pyritään tuomaan pienempien yksiköiden päätettäviksi, koska näin uskotaan ihmisten olevan helpompi vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon.

Edellä mainitusta voimme löytää myös vastauksen siihen kysymykseen, miksi meillä

Suomessa on ympäristöpolitiikan syntypuolueen SDP:n lisäksi myös ympäristöpuolue Vihreä liitto. Oikeisto-vasemmisto -jaon rinnalle tullut postmaterialismi - materialismi -jako suosii ympäristöpuolueita perinteisiä vasemmistopuolueita enemmän, koska ne ovat usein postmateriaalisesti paljon tiedostavampia kuin taloudellisiin kysymyksiin sitoutuneet vasemmistopuolueet. (Inglehart 1990, 333) Osaltaan tällä voi myös selittyä, miksi ympäristön politisoituminen liitetään niin paljon herkemmin Kojjärvi-liikkeeseen kuin ensimmäiseen ympäristöpoliittiseen ohjelmaan. Postmateriaalisiin arvoihin liittyy materiaalisia arvoja oleellisesti enemmän niin kutsutun ”suoran toiminnan” kannattaminen (Inglehart 1990, 311), joka on voinut osaltaan vaikuttaa postmateriaalisen maailmankatsomuksen tietoisuuden heräämiseen.

2.3 Yleispuoluekehitys

Postmateriaalisten arvojen tultua politiikan kentän hallitsevaksi osaksi voidaan puolueissa havaita alkaneen tapahtua muutosta samankaltaisuuteen. Yleispuoluekehityksessä erilaiset intressipuolueet alkavat siirtyä kohti poliittista keskustaa tavoitellakseen mahdollisimman monia äänestäjiä, joista on tullut liikkuvampia perinteisen puolueuskollisuuden sijaan. Yleispuolue (*cath-all party*) tavoittelee poliittista keskustaa muun muassa ajamalla maltillisia, yleisesti hyväksytyjä arvoja. Näillä arvoilla on tärkeä merkitys tavoiteltaessa asemaa, jossa puolue pystyy vastaamaan mahdollisimman monien äänestäjien vaatimuksia. (Paloheimo & Wiberg 1996, 228-231, 298; Pekonen 2008, 30) Poliittisen keskustan tavoittelua leimaa kehitys, jonka taustalla on Kyösti Pekosen mukaan (2008, 12) esimerkiksi politiikkaan ja poliittikkoihin kohdistuvat ristiriitaiset demokratiaodotukset, laskusuunnassa olevat äänestysaktiivisuus, halukkuus liittyä puolueisiin sekä halukkuus samastua poliittisiin vaihtoehtoihin. Poliitikoilta toivotaan esimerkiksi läheisyyttä ja samuutta äänestäjiin, mutta samalla myös vahvaa ja selkeää poliittista johtajuutta. Kun poliitikko ei voi tavoitella äänestäjiä asemoitumalla perinteisellä poliittisella ristiriitailottuvuudella, johtaa tämä tilanteeseen, jossa hänen täytyy pyrkiä miellyttämään kaikkia, jolloin myös politiikan sisältö muuttuu epämääräisemmäksi. Liikkuvien äänestäjien määrän kasvu vain korostaa problematiikkaa.

Lähdettäessä tutkimaan puolueiden muuttunutta asemaa yhteiskunnassa, on hyvä todeta, että Inglehartin mukaan (1990, 274-275) oikeisto-vasemmisto -jako on äänestäjille edelleen merkityksellinen oman poliittisen kannan määrittelyn väline, joskaan se ei ole yhtä sitoutunut pelkästään taloudellisiin perusteisiin kuten ennen, vaan rinnalle ovat tulleet henkilökohtaiset arvot. Tällaisia arvoja eurooppalaisella tasolla voivat oikeistolla olla esimerkiksi kansallisen turvallisuuden puolustaminen, uskonnollisen moraalin ja ydinvoiman kannattaminen. Vasemmistolla nämä arvot voivat olla muun muassa ympäristöystävällisyys, ydinvoimanvastaisuus ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kannattaminen. Voimme siis huomata, että kyseessä on materialistien ja postmaterialistien välillä melko perinteinen konservatiivi-liberaali -jaottelu, joka muodostaa uuden tärkeän yhteiskunnallisen ristiriitaulottuvuuden puolueiden välille.

Kyse on siis lopulta siitä, minkä merkityksen oikeisto-vasemmisto -jaottelu saa uudessa poliittisessa tilanteessa, joka eroaa perinteisestä paitsi siten, että aiemman talouteen perustuvan ristiriitaulottuvuuden rinnalle on ilmestynyt toinen, arvoihin liittyvä ulottuvuus, sekä se, että puolueet tavoittelevat oikeisto-vasemmisto -ulottuvuudella yhä selkeämmin poliittista keskustaa. Keskustan tavoittelu tuntuu usein aiheuttavan närkästyä äänestäjissä, jotka toteavat puolueiden muistuttavan liiaksi toisiaan ja siis edelleen määrittelevät omaa poliittista suuntaustaan oikeistolla ja vasemmistolla. (Ks. Esim. Aarnio 1998, 10-11) Inglehart summaa (1990, 292-293) oikeiston ja vasemmiston merkitykset siten, että tämä jaottelu on yhdistelmä erilaisia poliittisia kantoja taloudellisista näkemyksistä maailmankatsomuksellisiin arvoihin, jotka heijastavat ihmisten näkemyksiä perinteisiin pidettyihin oikeistoon ja vasemmistoon, joiden keskinäisen kamppailun ytimessä on ristiriita siitä, kannattavatko ne yhteiskunnallista status quo vai muutosta. Äänestäjille nämä taloudelliset kannat ja maailmankatsomukselliset arvot näyttäytyivät 1990-luvun alussa Inglehartin mukaan (1990, 300) yhtä merkityksellisinä. Tilanteen voidaan olettaa joko pysyneen samana tai maailmankatsomuksellisten arvojen korostuneen taloudellisen kasvun myötä. Aloitetaan muutoksen tutkiminen puolueiden syntymisen taustoista.

Rauli Mickelsonin mukaan (2007, 20) puolueiden synnyn takana on usein yhteiskunnallinen liike, joita herättävät yhteiskunnalliset konfliktit ja sosiaalisten rakenteiden muutokset.

Puolueita synnyttävän yhteiskunnallisen liikkeen määritelmään voitaisiin nähdäkseni lisätä muutoksen vaatimus tai vastustus, joka toimii motivaationa poliittista valtaa etsivän puolueen perustamiselle. Näin syntyneelle puolueelle on useita erilaisia määritelmiä. Toistuvat teemat puolueiden määrittelyssä korostavat ryhmää (yksi henkilö ei voi olla puolue), (hallitus)vallan tavoittelua, materiaalistien etujen edistämistä kannattajille sekä puolueiden välistä vapaata (demokraattista?) kilpailua. Näistä lähtökohdista puolueita ja politiikkaa on helppo lähteä analysoimaan kylmän ekonomistisesti, jolloin puolueiden tehtäviksi ja toiminnaksi lasketaan kannattajien etujen ajaminen, vaalivoiton tavoittelu eli vallan maksimoiminen puolueelle, sekä ideologioiden käyttö puhtaasti välineellisenä vallantavoittelun muotoina. (Mickelson 2007, 28-29)

Nähdäänpä ideologia puolueelle sitten välineellisenä tai itsetarkoituksellisenä, voidaan kuitenkin todeta ideologioiden - tai lievemässä muodossa yhteiskunnallisten näkemysten - olevan puolueiden pääasiallinen polttoaine: lupaus toimintamallista, jota tarjotaan äänestäjille, ja jota äänestäjät äänillään ostavat kehittääkseen yhteiskuntaa haluamaansa suuntaan. Jokaisen puolueen on ajoittain muutettava ideologioitaan enemmän tai vähemmän saadakseen kannatusta äänestäjiltä (Mickelson 2007, 18). Viimeistään muutokselle tulee tarve silloin, kun ideologian määrittelemä ihanneyhteiskunta on saavutettu, jolloin herää usein uudenlaisia toivomuksia täytettäväksi. Historia ei siis lopu mihinkään yhden tavoitteen täyttymiseen, vaan tyydytetyt tarpeet korvautuvat uusilla.

Ensimmäisinä merkkeinä yleispuoluekehityksestä suomalaisessa puoluehistoriassa Mickelson mainitsee (2007, 188) Kokoomuksen vuoden 1957 periaateohjelman, jossa puolue lopetti porvari-sanankäytön oman ideologiansa määrittelyssä. Myös Maalaisliitto (nykyisin Suomen Keskusta) osoitti tällaisia merkkejä periaateohjelmassaan vuonna 1962, jolloin puolue luopui agraristisesta sisällöstä ohjelmassaan. Varsinainen yleispuoluekehitys alkoi Suomessa kuitenkin vasta 1965 vuodesta eteenpäin, jolloin sen suunnannäyttäjänä toimivat Maalaisliitto ja SDP (Mickelson 2007, 138). Maalaisliitossa tämä ero näkyi selkeämmin puolueen muuttaessa nimensä Keskustaksi. Uusi nimi oli selkeä osoitus pyrkimyksestä määrittää puolueen ideologia poliittiseen keskustaan oikeiston ja vasemmiston väliin sekä suhteessa vanhaan nimeen selkeä pesäeron tekeminen maalaisuuden intressiryhmänä ja ideologiana.

Maalaisliitto-nimitys jäi kuitenkin elämään vielä pitkäksi aikaa poliittiseen keskusteluun (Mickelson 2007, 188). SDP:ssä puoluetta yleispuolueen suuntaan vei oikeistososialidemokraattina tunnettu 1950- ja 1960-lukujen puoluevaikuttaja Väinö Leskinen kannattajineen. ”Leskisläiset” jäivät kuitenkin syrjään puolueen johtopaikoilta, ja näin SDP pysyi vielä pitkään selkeästi työväenliikepohjaisena puolueena. (Mickelson 2007, 188) Kokonaisuutena arvioiden tulevaisuus- ja ohjelmapuolueiden kautta 1966-1978 voidaan kuitenkin vielä kutsua intressipuolueiden kaudeksi. Tällöin poliittisissa ohjelmissa näkyivät vielä voimakkaasti mukana aatteellisuus ja eri intressiryhmien väliset ristiriidat. (Mickelson 2007, 220)

Yleispuoluekehityksen ensimmäisiä teoreetikkoja on Mickelsonin mukaan (2007, 23) Robert Michels, joka kehitti 1900-luvun alussa vähemmälle huomiolle jääneen transgressiolain. Transgressiolain mukaan puolueet muuttuvat ryhtyessään tavoittelemaan perinteisen äänestäjäryhmänsä ulkopuolisia kannattajia, jolloin puolueet muuttavat paitsi ideologiaansa/ohjelmaansa ja samalla muuttuvat itsekin kohti institutionalisoitua ja kyseenalaistamatonta asemaa (Mickelson 2007, 23, 348). Michelsin teoriaa on kehittänyt muun muassa Otto Kirchheimer, jonka mukaan puolueet muuttuvat yleispuolueiksi muuttamalla ideologioitaan laajempia joukkoja tavoittavaan (tai ainakin sellaista yrittävään) suuntaan, mutta säilyttävät samalla tärkeän osan omasta identiteetistään (Mickelson 2007, 355). Yleispuoluekehityksen oleellisena osana on siis puolueen itsemäärittely, jota tehdään ohjelmien avulla. Näin ollen vertailtaessa ohjelmia ajallisesti niissä tulisi näkyä selkeä kehitys suuntauksissa intressiryhmistä laajempiin yleisöihin.

Tältä osin yleispuoluekehityksen tärkeitä teoreetikkoja on myös Bernard Manin, joka on tehnyt kolmivaiheisen demokratian kehitysmallin (ks. Manin 1997). Ensimmäinen kehitysvaihe Maninilla oli eliittidemokratia, jolloin politiikka oli keskittynyt pienen piirin harrastuksenomaiseksi toiminnaksi. Tätä vaihetta kuvaavat esimerkiksi puolueiden pienet jäsenmäärät ja kansanedustajien vapaa mandaatti. Tätä seurasi puoluedemokratian vaihe, jolloin puolueet korvasivat yksittäiset parlamentaarikot tärkeimpinä politiikan teon välineinä, ja näin myös kansanedustajilta alettiin odottaa sitoutumista puolueen yhteiseen linjaan. Puolueet muodostuivat ennen kaikkea luokkapohjaisesti. Kolmas vaihe, jossa Maninin

mukaan (1997, 218-235) elämme nyt, on yleisödemokratia, jossa puolueiden jäsenistön merkitys on heikentynyt ja politiikka on sitoutunut enemmän yksittäisten henkilöiden ympärillä käytäväksi julkiseksi keskusteluksi. Yleisödemokratian vaiheeseen kuuluu myös kansainvälisyyden näkyminen kansallista päätöksentekoa sitovana tekijänä. Yleisödemokratia korostaa post-modernia ismittömyyttä. Vaihetta kutsutaan yleisödemokratiaksi, koska politiikkaa seurataan uudella tavalla, ikään kuin teatterina, jota arvostellaan kotisohvilta käsin.

2.3.1 Media osana yleispuoluekehitystä

Yleisödemokratian vaiheeseen siirtyminen ei ole tapahtunut tietenkään itsestään. Puolueiden itsemäärittelylle ohjelmien kautta on tullut 1900-luvun puolivälistä lähtien voimakas kilpailija: media. Media pyrki uutisoinnin avulla luomaan kilpailevan todellisuuden puolueiden itsemäärittelylle tulkitsemalla poliittista tilannetta, korostamalla sen tiettyjä osa-alueita ja nostamalla esiin yksittäisiä poliitikkoja. (Mickelson 2007, 52) Erityisesti viimeisen havainnon voi huomata siinä, ettei tv:ssä tai radioissa pysty esiintymään kokonainen puolue vaan esiintyminen on pakostikin rajattava yksittäisiin avainpoliitikkoihin. Lehdissä puolue sen sijaan pystyy edelleen esiintymään kollektiivina esimerkiksi kannanottojen avulla (joskin nähdäkseen trendinä yhä harvemmin). Internet taas on mielenkiintoinen lisä mediakenttään, koska sen sisältämässä viestinnässä kirjoitetulla tekstillä on vahva jalansija kuvan ja äänen ohella. Näin ollen voidaan median kasvava rooli politiikan määrittelijänä nähdä kenties jopa jonkinlaisena yleispuoluekehityksen laukaisijana. Yleispuolueissa puolueen johdon valta ja merkitys kasvavat varsinaisen puoluekoneiston heikentyessä, koska johto näkyy mediassa eniten. (Pekonen 2008, 26) Viestimet toimivat linkkinä poliitikon ja äänestäjän välillä ja pystyvät nostamaan yksittäisiä poliitikkoja ja poliittisia aiheita huomion keskipisteeseen, ja toisaalta jättämään toisia syrjään. (Sternberg 2007, 21-22) Tässä kenties voidaan huomata myös ympäristön politisoitumisen liittäminen vahvemmin Kojjärvi-liikkeeseen kuin SDP:hen, sillä Kojjärvi-liike nimenomaisesti pyrki toiminnallaan saamaan osakseen median huomion. (Mickelson 2007, 277) Yleispuolue teoriaa on myös arvosteltu henkilöitymisen painoarvon liioittelusta (Helsingin Sanomat <http://www.hs.fi/kirjat...>).

Suomessa median roolin kasvu politiikassa tapahtui 1960-luvun puolivälissä

televisiovastaanottimien yleistyessä ja ohjelmatarjonnan politisoituessa. Vuoden 1966 eduskuntavaaleja voidaan pitää Suomen ensimmäisinä tv-vaaleina. Näitä vaaleja seurattiin tv:n puolesta paljon esimerkiksi uutisoinnissa, vaalipaneelien ja vaalivalvojaisten välityksellä, myös puolueet panostivat tv-mainontaan kampanjoinnissaan. 1960-luvulle sijoittunut median ja television nousu toi myös nuorille ikäpolville paremmat mahdollisuudet tuoda erilaisia ja ennen käsittelemättömiä asioita julkisen keskustelun piiriin. Näihin asioihin lukeutui tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpänä aiheena tietenkin juuri ympäristökatastrofin pelko sekä ekologinen huoli maapallon elinkelpoisuudesta. Muina ajankohtaisina teemoina keskusteluissa olivat muun muassa ihmisoikeuksien edistäminen ympäri maailman, kulttuuritaistelut, pasifismi sekä kehitysmaatietoisuuden levittäminen. (Mickelson 2007, 216-217)

Median vallan kasvu jatkui vuosikymmeneltä toiselle, ja 1980-luvulla Suomessa alettiin jo puhua puolueiden muuttumisesta mediapuolueiksi. Tällä tarkoitettiin sitä, että monet puolueet tunsivat olevansa mediakuvansa kanssa kriisissä, koska ne eivät olleet aiemmin panostaneet tarpeeksi positiivisen imagon luomiseen esimerkiksi juuri televisiossa. Näin ollen puolueiden puheenjohtajille asetettiin uudenlaisia vaatimuksia, joissa muun muassa televisioesiintymistaitoja korostettiin. Mediapuolueistumisessa puolueilla ei ole enää käytössään omia medioitaan (kuten puoluelehtiä) - tai niiden merkitys on vähäinen - vaan puolueet kilpailevat yhteisestä riippumattomasta mediasta, erityisesti televisiojulkisuudesta. Television välittämä kuva korostaa politiikassa enemmän henkilöitä ja imagoja kuin puolueita kollektiivisina mielipiteenmuodostajina tai ideologioiden toiminnallisina osina. Median korostuminen puolueenjohdon ja äänestäjien välisenä suorana (joskin yksisuuntaisena) yhteytenä uhkasi myös puolueiden järjestökoneiden tarpeellisuutta, kun johtavat poliitikot tavoittivat äänestäjensä paremmin television kuin paikallisjärjestöjen kautta. (Mickelson 2007, 258, 272) Osaltaan on sopivaa myös kysyä, onko ihmisten väliseen kanssakäymiseen perustuvan järjestökoneiston heikkeneminen johtanut tunteeseen poliitikkojen etäännyttämisestä ”tavallisten ihmisten” elämästä. (Pekonen 2008, 13-14)

Vaikka politiikka henkilöityy ja keskittyy yhä enemmän vaalien ympärille, ovat puolueet kuitenkin edelleen tärkeässä asemassa. Puolueet toimivat edelleen äänikollektiiveina, jotka tuovat yhteen erilaisia ehdokkaita taistelemaan äänestäjistä toisia ehdokasryhmittymiä vastaan,

sillä yksittäisen ehdokkaan läpipääsy ilman puoluetta on lähes mahdotonta. (Sternebrg 2007, 29) Lisäksi politiikkaa edelleen käytännössä havainnollistetaan puolueiden tasolla, jolloin esimerkiksi hallituksista puhutaan vaikkapa punamulta- tai porvarihallituksena riippuen, mitkä puolueet hallituksen muodostavat. Myös puoluekuri on edelleen selkeästi havaittavissa oleva ilmiö parlamentin äänestyksissä: yksittäisen edustajan ei odoteta poikkeavan muun puolueen linjasta.

Arvolähtöinen politikointi sopii yleispuoluemalliin erittäin hyvin, koska arvolähtöiset argumentit pystytään tarvittaessa muotoilemaan siten, että ne ovat kaikkiin vetoavia (Mickelson 2007, 330), ja kilpailijoiden on hankala sanoutua niistä irti. Yhtenä esimerkkinä toimii juuri ekologinen ajattelu, jota harva nykyään uskaltaisi sanoa vastustavansa. Toinen esimerkki voisi olla vaikkapa ihmisoikeuksiin sitoutumisen korostaminen. Ihmisoikeuksista on kuitenkin monenlaisia tulkintoja, ja yhdessä tietyssä tulkinnassakin voivat oikeudet olla jossain määrin keskenään ristiriidassa, kuten vaikkapa viime aikoina yhteiskunnallista keskustelua herättänyt ristiriita sananvapauden ja uskonnonvapauden välillä. Ei voida kuitenkaan väittää, että arvot olisivat pelkästään savuverhoa tai valheellisia äänenkalasteluyrityksiä. Arvot avaavat uusia mahdollisuuksia puolueille itsemäärittelyyn ja politiikan tekemiseen.

1970-luvulla suomalaisessa politiikassa kyseenalaistettiin vanhoja niin kutsuttuja ydintotuuksia, kuten edistysuskoa ja yhteiskunnan hahmottamista luokkien pohjalta. Pikkuhiljaa uudeksi ydintotuudeksi, niin puolueiden politisoimisen kuin aktiivisten yhteiskunnallisten liikkeiden avulla, nousi ajatus ympäristötuhoista ja niiden estämisestä. Vanhojen heiketessä uudet saivat aiempaa enemmän huomiota. Ympäristökatastrofin ydintotuus olikin Mickelsonin mukaan (2007, 279) merkittävässä asemassa suomalaisessa politiikassa erityisesti 1980-luvulla, kunnes se 1980- ja 1990-lukujen taitteessa korvautui markkinoita ja taloutta korostavalla retoriikalla.

Osana tätä prosessia vihreät saivat erityisesti Kojjärvi-liikkeen jälkeen huomiota poliittisina toimijoina, jolloin liikkeen tuoma kannatus siivitti yksittäisiä puuhomiehiä eduskuntaan asti. Liikkeen sisällä käytiin koko 1980-luku keskustelua siitä, pitäisikö sen järjestäytyä puolueeksi

vai jatkaa epävirallisempaa linjaa tukien yksittäisiä poliitikkoja. Liikkeen sisäiset tendenssit voitaisiin tyypitellä kahteen: niihin, jotka halusivat nähdä vihreän liikkeen mahdollisuutena kehittää uudenlaista kansalaisosallistumista sortumatta liian institutionaaliseksi kokemaansa puoluepolitiikkaan sekä niihin, jotka näkivät tärkeimmäksi tehtäväksi ekokatastrofien torjumisen, joka taas vaatisi puolueen muodostamista poliittisesti yhtenäiseksi toimijaksi. Lopulta 1980-luvun lopulla nykyisen muotoinen Vihreä puolue syntyi. (Mickelson 2007, 282) Mickelson näkee (2007, 283) Suomen Vihreän puolueen erikoisuutena sen, että vaikka perinteisesti eurooppalaiset vihreät puolueet ovat painottaneet vasemmistolle tyypillisiä teemoja, Suomessa vihreiden kannanottoja ei ole voitu jakaa selkeästi oikeistoon tai vasemmistoon.

2.3.2 Postmaterialistiset arvot puolueiden uutena sisältönä

Vihreiden nousu voidaan ajankohdallisesti liittää selkeästi postmaterialististen arvojen voimistumiseen yhteiskunnassa. Tämä näkyy poliittisessa retoriikassa esimerkiksi Mickelsonin esittämänä (2007, 322) siten, että 1980-luvulle tultaessa puolueet määrittelevät ja markkinoivat itseään yhä enemmän suhtautumisillaan erilaisiin asiakysymyksiin erityisen intressikohtaisten tavoitteiden sijaan. Tämänkaltaisen kehityksen Mickelson liittää (2007, 301) erityisesti SDP:hen, jonka ohjelmissa arvot alkoivat 1980-luvulla korostua kasvavissa määrin. Tämän taustalla Mickelson näkee (2007, 299) puolueen sisällä vallinneen identiteettikriisin, joka vaati uudelleenmäärittelyä erityisesti reaalisosialismin romahduksen jälkeen ja Euroopan unionin jäsenyyden mahdollistuessa. SDP otti askeleen perinteisesti konservatiivisten puolueiden tyyliksi miellettyyn suuntaan. SDP:n yhdistelmä oli siis kahta perinteistä puoluetyyppiä, jotka muodostivat kokonaan uuden yleispuolueen mallin. Puolueohjelmissa viitattiin edelleen tiettyihin viiteryhmiin, mutta vain osana menneisyyttä (Mickelson 2007, 275), joka perustelisi nykyisen arvopohjaisen politiikan, joka oli aiemmin toiminut konservatiivisten kaaderipuolueiden lähtökohtana. Lopputuloksena SDP otti ohjelmissaan post-modernin suunnan. (Mickelson 2007, 284)

SDP edustaa työväenliiketaustaisena puolueena tyypillistä joukkopuoluetta, jossa korostuu äänestäjän sitoutuminen puolueen asettamaan linjaan ja pysyvyys puolueen tukena. Uudessa

tilanteessa korostuu kuitenkin liikkuvien äänestäjien ja vaalien merkitys puolueuskollisten äänestäjien sijaan, jolloin politiikka muuttuu yhä ailahtelevammaksi ja puolueet keskittävät voimavaransa vaalikamppailuun. Tämä näkyy myös vaaliteemoissa, jotka vaihtelevat aiempaa voimakkaammin ja vaativat näin uudenlaista asiantuntijuutta puolueilta. (Pekonen 2008, 25-26) Poliitikassa turvaudutaankin entistä halukkaammin erilaisten ammattilaisten ja asiantuntijoiden käyttöön, jolloin asioiden varsinainen poliittinen käsittely saattaa jäädä vähemmälle, ja demokratia uhkaa korvautua teknokratialla. (Sterneberg 2007, 26-27)

Vaalipuolue vastaa käsitteenä Pekosen mukaan melko pitkälle yleispuoluetta. (Pekonen 2008, 26) Yhteisinä tekijöinä löydetään esimerkiksi tiukan puolueideologian heikkeneminen ja politiikan siirtyminen yksittäisten laajaa kiinnostusta herättävien asioiden (*issues*) käsittelyyn. Yleispuolueen ei katsota pyrkivän profiloitumaan minkään erityisen väestöryhmän edustajaksi, vaan se pyrkii vetoamaan laajempiin yleisöihin ajankohtaisten vaaliteemojen avulla. Erityisesti puolueiden luokkajakoisuus on hämärtynyt. SDP voidaan historiansa perusteella mieltää työväenpuolueeksi, mutta 2000-luvun SDP voisi mieltää työväenluokkaisuuden puoluetta liiaksi rajoittavaksi määreeksi. Toisin on esimerkiksi Kansallisen Kokoomuksen kohdalla, jonka vuoden 2006 presidenttiehdokas Sauli Niinistö halusi profiloitua työväen presidentiksi, silti säilyttäen - tai ehkä jopa lisäen - potentiaaliaan olla koko kansan ehdokas. Yleispuolueen merkittävin intressi on pitäytyä kantaaottavana ryhmärajat ylittävissä, kansallisesti merkittävissä aiheissa. (Kukkonen 2006, 14)

Lopulta yleispuoluekehityksen voidaan todeta vaikuttavan puolueiden toimintaan kontingenssin lisääntymisenä. Lisääntynyt poliittinen pelivara syntyy murtuvista traditioista, yhteiskuntaluokkien heikentymisestä ja yksilöllisyyden korostumisesta kollektiivisuuden sijaan. Toiminnan vapausasteiden lisääntyminen tuo mukanaan puolueille (ja erityisesti niiden johdolle) sekä mahdollisuuksia että haasteita. Puoluekoneiston merkitys kasvottomana kollektiivina tulee heikentymään, mutta se korvautuu ehdokkaiden henkilökohtaisilla tukiryhmillä. Taito voittaa vaalit vaativat johtajilta uudenlaista kykyä hankkia näkyvyyttä persoonalleen ja kannatoilleen joukkoviestimissä, erityisesti sanomalehdissä, televisiossa ja Internetissä. (Pekonen 2008, 28)

Koska tulkiten puolueita niiden tuottamien ohjelmien perusteella, näen vielä tarpeelliseksi käydä läpi seuraavassa alaluvussa, miten puolueohjelmat ovat muuttuneet ajallisesti puolueiden ja politiikan muuttuessa. Uskon, että tämä antaa myös lukijalle paremman käsityksen siitä, minkä tyyppisiä ohjelmat ovat tyyliltään ja luonteeltaan, sillä en ehkä pysty aineiston laajuuden takia sitä varsinaisessa analyysivaiheessa tuomaan esiin kovin hyvin.

2.4 Puolueohjelmien muuttuneet merkitykset

Puolueiden kirjoittamat ohjelmatyypit voidaan jakaa kolmeen päätyyppiin, jotka ovat 1) ohjelmajulistukset, jotka yleensä ovat suppeita yhden aihealueen kannanottoja tai tehtävälisteriä, 2) periaateohjelmat, joissa pyritään tiivistämään olennaisella tavalla puolueen ideologiset periaatteet ja 3) yleisohjelmat, jotka pyrkivät kuvaamaan yleisellä tasolla puolueen ominaisuuksia. (Aarnio & Palonen 1995, 3)

Puolueohjelmien muuttuneita merkityksiä tutkinut Eeva Aarnio nimeää (1998, 244) 1950- ja 1960-luvut puolueyhtenäisyyden, kokonaisuuden edun ajattelemisen pohjalta ohjelmatyön yhtenäisyyden ja harmonian kaudeksi. Puolueiden tavoitteena ja ohjelmien tehtävänä oli antaa ulospäin mahdollisimman yhtenäinen kuva puolueen ideologiasta ja toiminnasta. 1960-luvun loppua kohti ohjelmakirjoittamisessa korostui temaattisesti yhteiskunnallinen suunnittelu. Tällöin voimistui käsitys, että kun ohjelma on kirjoitettu, ruvetaan sitä politiikan keinoin toteuttamaan. Kun ohjelma on kohta kohdalta toteutettu, muuttuu se hyödyttömäksi, sillä sen operationaaliset tavoitteet on saavutettu, ja tarvitaan uusi ohjelma. Tätä puoluekirjoittamisen aikakautta leimaa uskomus jatkuvasta kasvusta ja kehityksestä sekä lineaarisesta, etenevästä aikakäsityksestä. Ohjelman toteuttamiseen vaikuttavia epävarmuuksia tai satunnaisuuksia ei ainakaan julkisesti juuri haluttu käsitellä. Tällaista toimintamallia Aarnio kutsuu ohjelmademokratiaksi. Siinä äänestäjien oletetaan ensisijaisesti äänestävän puoluetta sen ohjelman perusteella, ja puolueen edellytetään myös sitoutuvan ohjelmansa toteuttamiseen. Tämä ajattelutapa ei myöhemmilläkään vuosikymmenillä ole ollut täysin vieras. (Aarnio 1998, 244-246) Tosin lain mukaan suomalaisessa politiikassa ei voida tällaista ohjelmaan sitoutumista valituilta edustajilta odottaa (ns. Imperatiivisen mandaatin kielto).

1960- ja 1970-luvuilla tämän ajattelun taustalla oli voimakas puolueideologia sekä äänestäjien mieltäminen tiettyyn puolueeseen kuuluviksi. Ideologian voimakas korostuminen puolueessa tarkoitti ohjelman kannalta sitä, että ohjelmasta oli löydyttävä ratkaisu kaikkia Suomea kohtaavia ongelmia varten. Tämän kaikkivoipaisuuden taas tuli takaamaan voimakas puoluejohto, jota ei ollut tapana kyseenalaistaa. (Aarnio 1998. 247-248)

1960-luvulla puolueiden ohjelmatyöskentelyssä korostuivat määrä ja laatu. Tällöin perustettiin erityisiä ohjelmatoimikuntia hoitamaan tiettyjä politiikan osa-alueita, jolloin syntyi aihealueittain jaettuja erityisohjelmia. Tämä tapa on erityisesti vasemmistolainen perinne, jossa ovat korostuneet ”mitä on tehtävä” -tyyppiset ohjelmat, joissa pyritään määrittämään epäkohdat ja tehtävät muutokset. Ohjelmatoiminta vilkastui ja jakaantui erilaisiksi kategorioiksi. (Aarnio 1998, 58 & Pekonen 1995, 32) Ympäristöpolitiikan osalta mielenkiintoista on, että sen osia löytyy paitsi ympäristöpolitiikasta, myös esimerkiksi turvallisuus-, energia- ja asumispolitiikan yhteyksistä. Tässä vaiheessa syntyi siis myös SDP:n laatimana Suomen ensimmäinen ympäristöpoliittinen ohjelma vuonna 1969. Ohjelmia tuotettiin paljon, ja ne olivat melko pitkiä tekstejä, eivätkä siis sellaisina tarkoitettu tavallisille äänestäjille, vaan enemmänkin puolueiden sisäisiksi ideologisiksi linjavedoiksi, joiden kautta puolueen jäsenet saattoivat identifioitua poliittiselle kartalle (Aarnio 1998, 247).

1960-luvun loppu ja erityisesti 1970-luku voidaan nähdä voimakkaan poliittisen liikehdinnän aikana, jolloin vanha yhtenäisen kuvan luomisen tarkoitus murtui ja alettiin korostaa ohjelmallisia kiistoja, fraktioita ja ideologisuutta. Yleispuoluekehitys asettaa ohjelmakirjoitukselle uusia haasteita vaatien uudenlaisia esityslistoja. Ohjelmilla pyrittiin vastaamaan sosiaalisen rakenteen muutokseen ja luokkapohjaisen äänestämisen laskuun. 1970-luvun loppua kohti puolueohjelmien moninaisuus alkoi korostua kasvavassa määrin kaikissa puolueissa. Eri fraktioiden välisiä erimielisyyksiä pyrittiin ohjelmakirjoituksessa tuomaan esiin, mutta yleensä lopulliseen ohjelmaversioon ne pyrittiin tasoittamaan jokseenkin hyväksyttävään muotoon. Uutena piirteenä jotkin kysymykset jätettiin puolueohjelmissa kuitenkin auki, eikä puolue enää ollut kaikkivoipainen toimija. Ohjelmatoiminnan perustaksi muodostuivat poliittisten toimijoiden erilaiset käsitykset asiantiloista. (Aarnio 1998, 247-248)

Eräänlainen kyllästyminen raskaiden erityisohjelmien tekoon tapahtui 1980-luvulla, jolloin näiden kategorisesti jaoteltujen ohjelmien sijasta alettiin uudistaa periaateohjelmia, jotka olivat aiemmin pysyneet paljolti samanlaisina. (Borg 1995, 11) Periaateohjelmat voitiin nähdä pitkäjänteisimmiksi valtakunnallista politiikkaa määritteleviksi uudistuksiksi spesifien ja ”heti toteutettavien” erityisohjelmien sijaan. Periaateohjelmien myötä myös ohjelmien tyylit moninaistuivat, sillä niiden käsitellessä puolueen tavoitteita abstraktimmilla tasoilla jäi myös lukijan tulkinnalle enemmän mahdollisuuksia. Ohjelma muuttui toteuttamislistasta tulkinnaksi sen hetkisestä todellisuudesta. (Aarnio 1998,249) Toisaalta kehitykseen lienee vaikuttanut myös äänestäjien hajautuminen perinteisten ideologisten jakojen ulkopuolelle, jolloin ei ollut enää niin selvää, millaisilla erityisohjelmilla heidän kiinnostustaan voitaisiin herättää. Puolueiden sisälläkin yhtenäisyyden käsite alkoi rakoilla erilaisten erityiskysymysten osalta. Tutkimukseni aiheen kannalta on tärkeää havainnoida ekologisten painotusten merkitys poliittisesti relevantteina aiheina, sillä ne siirtyivät samanaikaisesti erityisohjelmista vakiintuneiksi osiksi periaateohjelmia. (Jaatinen 1991, 42)

Yleispuoluekehityksen voimistuessa luokkapohjaisen politiikan murtumisen ja puolueiden samankaltaistumisen myötä 1980-luvulla puolueiden itseriittoisuus heikkeni, ja puolueiden ohjelmakirjoitukseen alkoivat vaikuttaa entistä enemmän erilaiset asiantuntijat, jotka ohjaavat keskusteluja. (Borg 1995, 13 & Aarnio 1998, 249) Kuten mainittua, viimeistään tällöin ekologisesta ajattelusta tuli osa periaatteellista ohjelmaa, mutta myös muut ennen erityisohjelmissa käsitellyt aiheet nousivat tähän ohjelmatyyppiin. Näin ollen päädyttiin hieman erikoiseen tilanteeseen, jossa spesialistit hallitsivat periaateohjelmista käytäviä keskusteluja (Kanerva 1991, 2), vaikka niiden sinänsä tulisi olla nimenomaisesti puolueen ideologiaa käsitteleviä julistuksia.

Vakiintuneet puolueet säilyttivät 1980-luvulla linjansa, jolla tavoiteltiin perinteisiä kannattajia äänestäjiksi, mutta uusien puolueiden noustessa tuli myös vanhempien tarttua spesifimpeihin aiheisiin saadakseen kannatusta liikkuvilta äänestäjiltä. Ohjelmien piirteet moninaistuvat, muuttuivat epävarmemmiksi ja satunnaisemmiksi. Kenties tästä on löydettävissä siirtyminen periaateohjelmiin ja julistuksiin, joissa ei ole mitään selkeää rajattua aihepiiriä. Ohjelman

käsite laajeni 1980-luvulla huomattavasti, ja siinä siirryttiinkin aiempaa avoimempiin ja innovatiivisempiin malleihin. Syy tähän löytyy yleispuoluekehityksen mukaisesti siitä, että puolueissa pyrittiin tavoittelemaan entistä laajempia yleisöjä. Osatekijänä tässä toimii myös puolueaktiivisuuden lasku 1970-luvulta 1980-luvulle tultaessa, joka aiheutti satunnaisuutta sen suhteen, ketä ja miten tulisi tavoitella äänestämään. Tämän ohella myös 1970-luvun yhteiskuntasuunnitteluun kuuluneet lineaarisuuden ja kasvun tematiikka vähenivät 1980-luvulla ohjelmissa. Sen sijaan alettiin korostaa tilanteiden vaihtoehtoisuutta ja poliittisten haasteiden ennakoimattomuutta. Tämänkaltaisen ohjelman kirjoitusprosessissa työryhmä pyrkii maalamaan eräänlaisen tilannekuvan todellisuudesta, johon kenties pyritään ottamaan mukaan puolueelle perinteisesti vahvoja aloja yhteiskunnasta sekä joitakin ajankohtaisia keskusteluaiheita, joilla pyritään saamaan kannatusta liikkuvilta äänestäjiltä, joiden osuus on kasvanut. Tässä voidaan huomata puolueissa uudenlainen piirre: kun puolue ennen toimi kansan valistajana tärkeäksi koetuista asioista, nyt on puolueen myös osattava kuunnella kansaa, jotta se on selvillä, mihin ja millaisia muutoksia sen parissa halutaan. Tyypillinen esimerkki tästä on esimerkiksi vihreiden kysymysten voimistuminen politiikassa. Tässä suhteessa juuri ulkopuoliset asiantuntijat ovat ohjelmatyön kannalta oleellisia virikkeiden antajia ja uusien kysymysten esittäjiä. (Aarnio 1998. 248-249)

Esitettiin (Borg 1995, 11), että 1990-luku tulisi jatkumaan samankaltaisena kuin 1980-luku, eli ohjelmallinen pääpaino on periaateohjelmien uudistamisella. Toisaalta Aarnion mukaan (1998, 255) 1990-luvulle tultaessa taas saavuttiin innovatiivisuuden ja uuden etsinnän kaudelle. Tämä on johtanut ohjelmatyyppejen sisällä kahtiajakoon niiden välillä, jotka toivovat poliittiselta pelivaralta (kontingenssilta) tarkkoja rajoja, ja niiden, jotka haluavat pitää mahdollisuudet avoimempina. Sikäli kun liian monet asiat politisoituvat, pelätään tilanteen johtavan voimattomuuden ja harhailun tilaan, jossa ei oikeastaan enää ole selvää, mitä asioita politiikan tulisi käsitellä. Tämän myötä ohjelmatyöstä ei enää 1990-luvulta eteenpäin etsitä selviä vastauksia koettuihin ongelmiin, vaan sen tehtävänä on antaa virikkeitä keskustelulle ja välineitä yksilölliselle ajattelulle. Ohjelmakirjoittamisen tavoitteiden ja toimenpiteiden perinteen on korvannut niin kutsuttu ohjelmakeskustelu, joka esittelee käsiteltävien aiheiden ongelmallisuuden ja monimutkaisuuden. Näin ollen ei voida tarjota potentiaalisille äänestäjille selkeitä ratkaisuja, mutta tilalle on tarjottava kuitenkin jonkinlaista osviittaa siitä, mihin

suuntaan asioita halutaan viedä ja millaisiin ongelmiin varautua.

Aarnio esittää (1998, 257), että 1990-luvun loppua kohden yleistyvä trendi siirtyä periaateohjelmista erityisiin vaaliohjelmiin. Vaaliohjelmissä puolue pyrkii yhdistämään perinteiset ideologiset arvonsa ajankohtaisiin tapahtumiin mahdollisimman laajaa yleisöä koskettavalla tavalla. Tämän kaltaisen ajankohtaisuuden korostumisen voidaan olettaa tuovan selkeyttä puolueideologiaan äänestäjälle merkityksellisellä tavalla. Kenties näin ollen yhtenä osana tätä kehitystä 2000-luvulla erityisesti arvot ovat tulleet olennaiseksi osaksi politiikan ongelmallisuutta ja korostuneen osana ohjelmakirjoitusta. Näin ollen ohjelmakirjoituksella on kuitenkin yksi yhteinen piirre vanhakantaisen mallin kanssa, ja se on puolueen itselegitimaatio. Puolueohjelmasta täytyy edelleen löytyä oikeutus ja määritelty tarve puolueen olemassaololle. Puolueiden ovat vanhojen kannattajien ja liikkuvien äänestäjien ristipaineessa. Niiden on toisaalta pyrittävä vastaamaan perinteistä ohjelmamallia kaipaaville vanhemmille kannattajille, mutta toisaalta löydettävä uudenlaista sisältöä tuomaan mielenkiintoa sitoutumattomille äänestäjille. (Aarnio 1998, 256)

Aarnion mukaan (1998, 256) tähän ongelmaan pyritään vastaamaan puolueissa lähinnä jokaiselle jotakin -tyyppisellä periaatteella, jossa perinteisemmälle puolueväelle tarjotaan muotoja korostavaa ohjelmanlaadintaprosessia. Liikkuvia äänestäjiä taas pyritään miellyttämään poliittisella erottautumisella muista puolueista. Lopputulos on ristiriitainen. Rituaalinen puoli ohjelmasta vahvistaa nykytilanteen oikeellisuutta, mutta poliittinen ohjelmapuoli taas juuri kyseenalaistaa itsestäänselvyyksiä ja pyrkii tekemään uusia avauksia. Tämän voi varmasti aiheuttavaa myös äänestäjän kannalta sekavuutta siitä, mitä puolue oikeastaan tavoittelee - status quon ylläpitoa vai muutosta.

Ohjelmakirjoitusta ei kuitenkaan kannata heittää politiikan romukoppaan. Yleispuoluekehitys näyttäisi vaikuttaneen erityisesti siihen, että ohjelmat ovat muuttuneet vaalikohtaisiksi tavoitejulistuksiksi, joissa vältellään konfliktia tai liian sitoumuksellista kirjoittamista. Yleispuolueessa politiikkaa tehdään enemmän puolueen julkisuudessa esiintyvien poliitikoiden kuin ohjelmien perusteella, mutta jonkinlainen merkitys ohjelmilla on nähtävä, sillä niitä kuitenkin tunnollisesti jokaisiin vaaleihin tehdään, joskus jopa useampi.

Vaaliohjelmat toimivat eräänlaisina takuutodistuksina tai tuoteselosteina puolueista. Vaalipiiriäön takia kunnallis- ja eduskuntavaaleissa ei välttämättä voida äänestää puolueen valovoimaisimpia poliitikkoja, vaikka äänestäjät kenties haluaisivat heitä kannattaa. Vaikka ohjelmien instrumentaalinen olemus on vuosikymmenten saatossa heikentynyt, ovat ne kuitenkin edelleen tärkeitä symbolis-ritualistisia poliittisia toimia erityisesti puolueen sisäisen identifikaation kautta. (Borg 1995, 4-5) Vaikka mainostoimistojen imagokampanjat saattaisivatkin vaikuttaa ylijyräviltä vaalihuimassa, väite puolueiden samanlaisuudesta kertoo siitä, että äänestäjät edelleen etsivät puolueista vaihtoehtoja. Ohjelmakirjoituksen kannalta ongelmallisinta lienee sen sulkeutuneisuus ja tietynlainen silotteleva varovaisuus. Puolueita on vaadittu vapauttamaan ohjelmakirjoitusprosessiaan (Helsingin Sanomat, 22.7.2007) ja tämä voisi myös tuoda demokraattisemman tekotavan lisäksi monipuolisempaa sisältöä ohjelmiin. Esimerkiksi Internet sellaisenaan mahdollistaa lukemattomia eri tapoja tuoda erilaisia mielipiteitä esiin.

3. KEHYKSET JA RETORIikka OHJELMIEN OSINA

3.1 Politisointi ja politikointi kontekstina

Lähdettäessä tutkimaan poliittisia ohjelmia on ensin syytä paneutua politisointiin ja politikointiin. Mickelson näkee (2007, 33) puolueiden käyttämän retoriikan pääasiassa politikointina ja politisoinnin liikkeiden retoriikkana. Tutkin ympäristöpolitiikan merkitystä lähtökohtaisesti politikointina, mutta näen myös tarpeelliseksi käsitellä politisointia, sillä Mickelsonin politisoinnin määritelmä ”kiistää aiemman politiikan oikeutuksen ja esittää uuden näkökulman asiaan” täyttyy SDP:n ensimmäisen ympäristöpoliittisen ohjelman kohdalla varsin hyvin. Havainnollistan politisointia ja politikointia paikoin ympäristöpoliittisin esimerkein.

Ympäristön havaittavassa tilassa tapahtuvat muutokset eivät suoraan näy ympäristöpolitiikan muutoksina, vaan ympäristöpolitiikkaan vaikuttaa pikemminkin ympäristöasioiden yhteiskunnassa saama huomio. Ympäristöpolitiikan ja yhteiskunnan ympäristöhuolen huomioarvoissa on tapahtunut ympäristöpolitiikan syntymisen jälkeen laskuja ja nousuja. (Väliaverronen 1996, 10) Ympäristöongelmat nousevat yhteiskunnallisiksi ongelmiksi vain, mikäli jokin taho määrittelee ne ongelmallisiksi ja vaatii asiantilan korjaamista. Esimerkiksi Suomessa 1980-luvun metsätuhojen kohdalla yhteiskunnallista ongelmallisuutta lisäsi se, että vaikka metsätuhoja tiedettiinkin aina olleen, 1980-luvun metsätuhot esitettiin johtuviksi teollisuuden aiheuttamista saasteista. Ihmisen aiheuttamina tuhoina nähtiin niihin olevan myös mahdollisuus vaikuttaa eri tavalla kuin aiempiin, jolloin ympäristöpoliittisella toiminnalla tuhot voitaisiin estää. Ympäristön tilassa tapahtuvat muutokset on siis ensin määriteltävä ongelmiksi, tuotava ne yhteiskunnalliseen kontekstiin ja poliittiselle kentälle. Se, mikä teema esimerkiksi ympäristön osalta nousee huomion keskipisteeseen, riippuu enemmän määrittelijästä kuin määriteltävästä asiasta. Ympäristöongelmat ovat yhteiskunnallisesta perspektiivistä aina tuotettuja ongelmia (Väliaverronen 1996, 15, 21, 38) Politisaatio on prosessi, joka sisältää yhteiskunnallista toimintaa, jonka tarkoituksena on luoda uutta tilaa politiikan toteuttamiselle. (Luhtakallio2010, 25) Politisaatio voi toimia paitsi siltä kannalta, että se määrittelee jonkinlaisen aiemmin epäpoliittisena pidetyn toiminnan poliittisena, myös

siten että se laajentaa politiikan käsittelemiä aihealueita ja tuo niitä poliittisen toiminnan piiriin, so. aihealue kehystetään uudella tavalla poliittiseksi.

Politisaation kannalta merkittävimmät tekijät ovat asian esittäminen julkisena ja yleisen edun intressinä ja toisaalta konfliktin tunnistaminen sekä määrittelemine asian osalta. (Luhtakallio 2010, 26) Poliitiikka toimii julkisessa ympäristössä, joten aiemmin yksityinen asia on saatava osaksi julkista piiriä. Poliitiikka vaatii myös aina konfliktin olemassaoloonsa, koska ilman ristiriidassa olevia intressejä, poliittiselle toiminnalle ei ole tarvetta. (ks. esim. Paloheimo & Wiberg 1997, 42-44) Tässä suhteessa on mielenkiintoista nähdä, eroavatko SDP:n ja Kokoomuksen ympäristöpolitiikat toisistaan missä määrin? Erilaisuus voisi tarkoittaa sitä, että puolueilla itsellään on omat intressinsä määritellä tietyt asiat ympäristöongelmiksi ja näin ollen kyseessä on nimenomaisesti puolueiden välinen kiista ympäristöpolitiikan määritelmästä; samanlaisuus taas voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että määrittelijöinä toimivat puolueiden ulkopuoliset tahot, kuten ympäristöasiantuntijat, ja puolueet vain tyytyvät hyödyntämään näiden tietovarantoa vedotakseen ympäristötietoisiin äänestäjiin.

Tutkittaessa puolueiden politisoivaa ja politikoivaa retoriikkaa tulee muistaa kielenkäytön kaksoiskontekstuaalisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että kielen käyttöä rajoittaa sen ulkoinen sosiaalinen konteksti, jossa se esiintyy, mutta kieli myös luo ja muokkaa todellisuutta. Konteksti on siis eräänlainen dialoginen prosessi, joka konfliktinomaisena prosessina luo kuvaa todellisuudesta. Näin kontekstiin liittyy myös asioiden ajattelemine uudella tavalla: ne irrotetaan kehyksistään ja kontekstualisoidaan uudelleen. (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 119)

Asioiden kirjallisella huomioimisella vahvistetaan niiden liittymistä todellisuuteen eli kirjaamalla asiat ylös ne tehdään todeksi. Näin ollen kirjallisessa tekstissä on myös välttämätöntä todeta itsestäänselvyyksiä, jotta niiden todellisuus syntyisi. (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 101) Vaikka voikin olla itsestään selvää, että sekä oikeisto että vasemmisto kannattavat ympäristönsuojelua tai eivät ainakaan vastusta sitä, tämä asia ei ole osa poliittista todellisuutta ennen kuin se kirjallisesti huomioidaan ja legitimoidaan sellaiseksi. Jos siis ympäristöpolitiikan puhumisesta luovutaan itsestäänselvyytensä, se lakkaa olemasta.

Ympäristöongelmien yhteiskunnallisuus voi Esa Väliiverrosen mukaan (1996, 210) mennä myös toiseen suuntaan. Metsätuhoista käydyn keskustelun lopputuloksena hänen mukaansa ympäristötuhoista tuli eräänlaisia myyttisiä tapahtumia, jotka sijoittuvat arkipäivän toiminnan ulkopuolelle ja joita vastaan voidaan taistella vain tieteen keinoin ja joiden näkyvimmäksi merkiksi jäivät erilaiset tuhoarviot. Ympäristöongelmat siis osittain rajautuivat yhteiskunnallisen keskustelun ulkopuolelle, koska niiden nähtiin olevan tavallisen päätöksenteon ulottumattomissa. Samanlainen kehitys vaikuttaisi jatkuvan myös tänä päivänä (Helsingin Sanomat <http://www.hs.fi/kotimaa...>), mikä vaikuttaa myös puolueiden tapaan käsitellä ympäristöä.

Väliiverrosen mukaan esimerkiksi 1980-luvun tärkeimmiksi ympäristökysymyksiksi niin Suomessa kuin Euroopassakin nousivat metsätuhot ja luonnon happamoituminen. Saksassa oikeistopuolueet ottivat metsätuhot osaksi ympäristöpoliittista ohjelmaansa jo 1980-luvun alussa, ja oikeisto sai otettua vasemmistoa aktiivisemmän roolin ympäristöpolitiikassa. Suomessa metsätuhojen osalta keskustelun aktiivisin huippu saavutettiin vasta 1980-luvun lopulla, vaikka ensimmäiset uutisoinnit aiheesta löytyvätkin ainakin vuodelta 1982 (1996, 11, 26, 36, 60) Väliverronen arvioi (1996, 80), että 1990-luvun taitteen jälkeen ympäristöpoliittisen keskustelun taso Suomessa on jälleen laskenut. Toisaalta mielenkiintoinen havainto kertoo, että vaikka 1980-luvulla Suomessa ihmisten kokema huoli ympäristön tilasta kasvoikin, heidän halunsa käyttää erilaisia resursseja ympäristötilan parantamiseksi laski (Väliverronen 1996, 209). Tällaisessa tilanteessa on vaikea arvioida sitä, miten tämänkaltainen kehitys vaikuttaisi ihmisten äänestyskäyttäytymisessä. Saksassa 1980-luvulla ympäristöystävällisyydestä tehtiin teollisuuden (erityisesti autoteollisuuden) kilpailuvaltti ja Saksa alkoi vaatia myös muilta mailta ympäristöystävällisiä standardeja. (Väliverronen 1996, 27) Ympäristöpolitiikkaa käytetään myös muiden kuin pelkän ympäristöystävällisyyden edistämiseen, esimerkiksi taloudellisen aseman vahvistamiseen.

On olemassa neljä erilaista selitystapaa, miksi ympäristöongelmat ovat nousseet yhteiskunnallisen keskustelun tärkeysjärjestyksessä. Ensimmäisen mukaan ympäristöongelmien kokoluokka on kasvanut, ja niistä on tullut entistä vakavampi uhka

ihmisen selviytymiselle. Toisen selityksen mukaan ympäristöongelmat itsessään eivät ole merkittävästi voimistuneet, mutta sen sijaan tietomme ihmisen toiminnan vaikutuksista ympäristöongelmiin on lisääntynyt. Kolmas selitys perustuu sille, että ympäristöongelmista on tullut sosiaalisia pelkoja, ja niiden luomilla uhkakuvilla on yhteisöllistä käyttövoimaa, jota pyritään hyödyntämään. Neljäs selitys korostaa yhteiskunnan taloudellista kehitystä: kun tietty yhteisö tai yksittäiset ihmiset saavuttavat tietyn taloudellisen tason, heillä on käytettävissään enemmän resursseja ympäristön tilasta huolehtimiseen. (Väliaverronen 1997, 38) Myös Inglehartin tutkimustulokset kallistuvat tämän neljännen selitystavan puoleen. Tärkeänä syynä ympäristökeskustelun nousemiselle 1980-luvulla ovat olleet monet ympäristöonnettomuudet 1970-luvulta lähtien (Väliaverronen 1996, 46), joista merkittävimpana voitaisiin kenties pitää Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuutta vuonna 1986.

Alkuperäisen ympäristöpolitiikan politisoimisen jälkeen ympäristöä on käytetty vaihtelevasti politikoinnin välineenä, jolla voidaan pyrkiä saamaan huomioarvoa tai vaihtoehtoisesti edistämään muita kuin ympäristöpoliittisia päämääriä. Tekstin käytöllä pyritään rajaamaan päätöksenteon vaihtoehtoja ja viemään päätöstä kohti omaa haluttua päämäärää kumoamalla mahdollisia vastaväitteitä ja spekulatiota sekä rakentamalla looginen päättelyketju haluttuun lopputulokseen. (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 109) Tähän liittyy olennaisesti myös puolueiden käyttämä retoriikka sekä se, minkälaisin kehyksin puolueet haluavat politiikan esittää. Seuraavaksi esittelen keinoja, joilla voimme pyrkiä näkemään politisoimisen ja politikoinnin vaikutuksia kulttuurisissa tuotoksissa kuten puolueohjelmissa.

3.2 Kehysanalyysi

Kulttuuriset esitykset (puheet, kirjoitukset, kuvat jne.) ovat aina lähtöisin tietystä maailmankuvasta. Ne havainnollistavat jotain yhteistä tai yhteisesti koettua asiaa luoden oman näkemyksensä mukaista todellisuutta. (Luhtakallio 2010, 113) Kehysanalyysin lähtökohtana on käsitys siitä, että toimiessaan maailmassa ihmiset muodostavat kokemuksistaan tietynlaisia kehyksiä, jotka selkeyttävät, ohjaavat ja järjestävät heidän ajatteluaan sekä reagoimistaan erilaisissa tilanteissa. Ihmiset siis rakentavat itselleen kehyksenä toimivan ennakkokäsityksen todellisuudesta, jonka avulla he kokoavat yksittäisiä tapahtumia suuremmiksi

kokonaisuuksiksi ja tulkitsevat näiden tapahtumien merkitystä. Kehyksen avulla sovitetaan laajoja informaatiomääriä ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi, tai vastaavasti kehyksillä voidaan ympäröidä asioita siten, että niiden luonne määrittyy halutuksi. Kehys tarjoaa voimakkaan subjektiivisen näkökulman siitä, mitä on olemassa, mitä tapahtuu ja millä on merkitystä, subjektiivisuuden näkyessä siinä millaisiin asioihin toimija kiinnittää huomiota. (König <http://www.ccsr.ac.uk/...>; <http://www.uta.fi/~tierka/...>) Kehykset liittyvät aina siihen kontekstiin, jossa niitä käytetään. (Luhtakallio 2010, 241)

Vaikkakin kehysanalyysi on alun perin kehittynyt arkielämän vuorovaikutustilanteiden tutkimiseen, voidaan sitä käyttää myös havainnoissa yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten poliittisen retoriikan sisältöä. Kehykset liittävät ilmiöt aikaan ja paikkaan. Kehykset eivät ole pysyviä, vaan ne ovat jatkuvasti uudelleen kehystämisen ja merkitysten muutosten kohteena. Kehysanalyysin tavoitteena on pyrkiä löytämään viestinnästä ja viesteistä yhteneväisyyksiä, jotka voisivat valottaa viestin taustalla vaikuttavia kehyksiä, eli rakennettuja todellisuuden havainnoimismalleja. Kehykset jäävät yksittäisten viestien tasolla usein näkymättömäksi, mutta tarkasteltaessa niitä pidemmällä aikavälillä voidaan tiettyjä yhteneväisyyksiä havaita. Taustalla olevien kehyksien analysoiminen tuo mukaan myös jatkuvuutta havainnoitaviin asioihin. Poliittisia ohjelmia tarkasteltaessa tyylilliset seikat ja käsiteltävät aiheet vaihtelevat usein nopeasti ja saattavat vaikuttaa irrallisilta. Kehysanalyysin mukaisesti näiden aiheiden käsittelytavassa voidaan kuitenkin nähdä ratkaiseva jatkumo. (Luhtakallio 2010, 38; Väliaverron 1996, 107-108, 111) Kehyksen tunnusmerkkejä ovat, että kehys määrittelee ongelmia ja osoittaa niiden syynä olevia toimijoita. Toiseksi kehykset tutkivat syitä, eli tunnistavat ongelmien takana olevat voimat. Kolmanneksi kehykset muodostavat moraalisia arvostelmia käsiteltävästä asiantilasta. Neljänneksi kehykset osoittavat parannuskeinoja, joilla ongelmat voidaan ratkaista. Kehystämällä pyritään kiinnittämään huomio tiettyihin osiin kokonaisuutta samalla, kun jotkin toiset asiat jäävät vähemmälle huomiolle. Karvosen mukaan tätä voitaisiin kutsua valikoivaksi kontekstualoinniksi. (Karvonen <http://www.uta.fi/~tierka/...>)

Osa kehysanalyysiä käyttävistä tutkijoista uskoo, että kehykset ovat tiedostamattomia ajattelumalleja, joita ihmiset eivät pysty kontrolloimaan. Toisaalta myös huomattava osa tutkijoista uskoo, että kehyksiä käytetään myös tarkoituksellisesti hyväksi kehystämässä,

jossa käsiteltävää asiaa voidaan pyrkiä käsittelemään tietyssä valossa halutun mielikuvan levittämiseksi, jolloin kyseessä on siis selkeästi poliittinen toiminta. (König <http://www.ccsr.ac.uk/...> ; Luhtakallio 2010, 38; Karvonen <http://www.uta.fi/~tierka/...>) Kehykset eivät siis ole pelkästään passiivisia ja latenteja ominaisuuksia, jotka sattumanvaraisesti löytyvät kirjoittajiensa tuottamista teksteistä, vaan ne voivat olla myös aktiivinen osa yhteiskunnallisia työkaluja, joilla omia agendoja pyritään edistämään. Tämä kehysten käytön tarkoituksellisuus on myös oman tutkimukseni lähtökohta, johon liittyy poliittisen ohjelman valmistaminen ja sen sisällön määrittely sellaiseksi, että se tukee omaa poliittista agendaansa. Päädyn tähän siitä huolimatta, että voitaisiin ajatella poliittisten ohjelmien vilpittömästi vain edustavan sitä mielenmaisemaa, joka puolueen ohjelmasisällöstä päättävällä elimellä jäseniensä kautta on, mutta tämä ajattelumalli veisi pois sitä poliittista ulottuvuutta, joka poliittiseen kirjallisuuteen väkisin liittyy.

Tutkimalla näitä kehyksiä voidaan esimerkiksi löytää niiden takana vaikuttavana olevia moraalisia käsityksiä ja ajatusmalleja. (Luhtakallio 2010, 36) Yksittäisten ihmisten ja näiden muodostamien yhteisöjen käyttämät kehykset riippuvat aina kulttuurisesta taustasta, jossa ne esiintyvät ja lopulta siitä, millaisille maailmankatsomuksellisille valinnoille he toimintansa perustavat. Tässä suhteessa on mielenkiintoista käyttää kehysanalyysia havainnoimaan oikeiston ja vasemmiston laatimasta poliittisesta kirjallisuudesta mahdollisia maailmankatsomuksellisia eroja, sillä mikäli maailmankatsomuksellisia eroja on, tulisi niiden näkyä puolueiden ohjelmissaan käyttämissä kehyksissä. Vaikka molemmat puolet voivatkin sinänsä ohjelmissaan kannattaa ympäristönsuojelua, kehysanalyysi auttaa näkemään, löytyykö ohjelmista eroavaisuuksia vai yhteneväisyyksiä siinä, miten puolueet perustelevat ympäristönsuojelun tarpeen tai määrittelevätkö puolueet ympäristönsuojelua tai ympäristöongelmia samalla tavalla. Eräs kehysanalyysin tärkeimpiä piirteitä onkin havainnoida niitä keinoja, joilla yksittäisiä määriteltyjä ja tuotettuja yhteiskunnallisia ongelmia voidaan perustella elämäkatsomuksellisilta kannoilta ja ottaa niiden ratkaisu osaksi omaa arvopohjaa (Väliverronen 1996, 110). Pyrin siis tarkastelemaan oikeiston ja vasemmiston ympäristöpolitiikassa löytyviä mahdollisia eroavaisuuksia tai samankaltaisuuksia siinä, miten puolueet ideologisesti perustelevat ympäristönsuojelun osaksi omaa osaamisaluettaan.

Eräs malli kehyksen rakentamisesta on aikajatkumon kuvailu. Merkityksellistä on yhdistää menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus. Menneisyyttä käsittelevillä tiedoilla pystytään osoittamaan kehitystä, joka on johtanut nykyhetkeen. Nykyhetken määritelmällä pyritään neuvottelemaan riittävä konsensus siitä, että menneisyyden tietoihin pohjautuva kehitys on yhä käynnissä. Samanaikaisesti kun esitellään tietoja menneestä ja neuvotellaan nykyhetken tilanteesta, tehdään tämä siten, että pyritään tietojen ja neuvottelujen avulla luomaan signaaleja, jotka rajaavat sopivat ratkaisuvaihtoehdot omiin tarkoituksiin sopiviksi. (Abolafia 2004, 352)

Kehysanalyysiä voidaan tehdä tutkimalla kielellisiä seikkoja, joihin kuuluvat muun muassa käytetyt metaforat, esimerkit, fraasit, iskulauseet, synekdokeet sekä kuvaukset. Kehyksiä voi löytyä monelta erilaiselta tasolta, kuten yksittäisten tapahtumien (esimerkiksi ydinvoimalaonnettomuus), tietyn aihepiirin (ydinvoima) tai laajempien kulttuuristen kehyksien (ydinvoima riskinä kustannus-hyöty -mallissa) perspektiivistä. (Väliaverron 1996, 111 ; Karvonen [http://www.uta.fi/~tierka/...](http://www.uta.fi/~tierka/)) Kehysanalyysissä on tavoitteena tehdä erittelyä ja yleistyksiä yksittäisen ihmisen tai ihmisjoukon taustan, kuten sukupuolen tai kansallisuuden perusteella (König [http://www.ccsr.ac.uk/...](http://www.ccsr.ac.uk/)) Myös poliittinen tausta on tässä suhteessa hyvin merkitsevä tekijä, koska puolueet toimivat todistusaineistona siitä yhteenkuuluvuudesta, joka ihmisten välillä voi sosiaalisesti syntyä. Tämän yhteenkuuluvuuden voidaan olettaa näkyvän esimerkiksi tietynlaisena kokoomuslaisuutena tai tietynlaisena sosialidemokraattisuutena.

Kehyksen tunnistamisen kannalta merkittävää on sen uskottava päättely. Königin mukaan ([http://www.ccsr.ac.uk/...](http://www.ccsr.ac.uk/)) esimerkiksi kaupunkilaisten voidaan olettaa olevan kiinnostuneempia pakokaasujen vaikutuksista, koska he joutuvat elämään niiden keskellä, toisin kuin maaseudulla asuvat, joilla mahdollisia ekosysteemiä uhkaavia tekijöitä on vähemmän. Kehyksen empiiristä luotettavuutta voidaan lisätä esittämällä jokin looginen yhteys kehyksen ja tosielämän tapahtumien välillä, joskin täytyy muistaa, että tällaisia yhteyksiä ei voida pitää täysin objektiivisina.

Neljä tyypillisintä tapaa tulkita kehysten muodostamista ovat kehyksen vahvistaminen, kehyksen laajentaminen, kehyksen silloittaminen ja kehyksen muuttaminen. Kehyksen

vahvistamisella tarkoitetaan prosessia, jossa on olemassa valmis kehys, jota toimija vahvistaa määrittelemällä sen uudella tavalla liittämällä siihen esimerkiksi uudenlaisia arvoja. Vastaavasti kehyksen vahvistamista voidaan käyttää myös toiseen suuntaan eli laimentamalla kehyksen sisältämää merkitystä siten, että itse kehyskin muuttuu käytössä epäselvemmäksi ja siten epäkäytännöllisemmäksi. Kehyksen laajentaminen taas on toimintaa, jolla kehykseen liitetään uudenlaisia, sille aiemmin merkityksettömiä, osia, jolloin kehykselle pyritään saamaan laajempaa kannatuspohjaa. Tämä saattaa tosin osaltaan vaikuttaa siihen, että alkuperäinen merkitys heikkenee, kun sen käsitettä pyritään keinotekoisesti laajentamaan. Kehyksen silloittaminen on hieman samantapainen prosessi kuin kehyksen laajentaminen, mutta sillä erolla, että kyseessä on kaksi aiemmin olemassa olevaa kehystä, jotka pyrkivät esiintymään yhdessä. Kehysten tulee siis olla tasavahvoja siinä mielessä, ettei kumpikaan kehys varsinaisesti niele toista. Kehyksen muutoksessa taas on kyse, kun kehystä pyritään kehittämään joko vahvemmaksi tai suurempiin kehykseen paremmin yhteensopivammaksi siten, että kehyksen taustalla olevia arvoja tarkastellaan uudennlaisin tavoin. (König <http://www.ccsr.ac.uk/...>)

Suurkehyksillä (*master frames*) tarkoitetaan kehyksiä, joilla on yhteiskunnassa laajempia merkityksiä kuin tavallisilla kehyksillä. Suurkehykset ovat metanarratiiveja, jotka toistuvat yhteiskunnallisessa identiteetin määrittelyssä pidemmällä aikajaksoilla. König esittää (<http://www.ccsr.ac.uk/...>), että jokaista kehysanalyysia käyttävää tutkimusta varten ei ole suotavaa luoda omia suurkehyksiään vaan mahdollisuuksien mukaan tulisi pyrkiä soveltamaan valmiita suurkehysmalleja, jotka sisältävät kolme erilaista yleisesti esiintyvää mallia: liberaali individualismi, etnonationalismi ja harmonia luonnon kanssa. Liberaalin individualismin lähtökohtana on vapaa markkinatalous ja yksilön vapaus. Etnonationalismi taas tiivistyy alkuperäisen yhteisöllisyyden ajatukseen, ja näin ollen nimensä mukaisesti korostaa esimerkiksi biologista yhteenkuuluvuutta. Uusin tulokas, harmonia luonnon kanssa, esittää luonnon arvona itsessään, jota ihmisen tulee suojella. Lisäksi tähän kehykseen sisältyy käsitys kulttuurien ja arvojen monimuotoisuudesta. Tämä monimuotoisuus tarkoittaa myös kahdessa muussa suurkehyksessä sisäänrakennetun konfliktin mahdollisuuden heikkenemistä. Poikkeuksia tässä suurkehysten käytössä on (esim. Luhtakallio 2010), mutta harmonia luonnon kanssa -kehys tuntuu melko itsestään selvältä valinnalta niin ympäristöteemansa

kannalta kuin yhteensopivuudeltaan postmaterialistisiin arvoihin. Otan sen analyysini lähtökohdaksi, jolloin tutkin miten hyvin puolueet ovat sisäistäneet tämän postmaterialistisen kehyksen vai tekevätkö puolueet hyppäyksiä muiden suurkehysten puolelle. Määrittelen mahdollisia muita eroavaisuuksia sekundaarisilla kehyksillä, jotka ohjaavat ajattelua suurkehysten sisällä haluttuun suuntaan (Luhtakallio 2010, 117).

Suurkehysten kannalta merkityksellistä on, että tunnistetaan, missä tarkoituksessa meihin halutaan vaikuttaa. (Luhtakallio 2010, 242) Puolueen laatiman ohjelman osalta on melko selkeää, että ohjelman tarkoitus on saada meidät kannattamaan puoluetta ja jakamaan heidän edustamansa arvomaailman. Tyyllillisesti puolue voi kuitenkin pyrkiä tähän eri keinoin, jotka kenties hämärtävät perinteistä käsitystä puolueohjelmasta. Perinteisessä puolueohjelmassa puolue tekee pelkistetyimmillään listan toimenpiteistä ja tavoitteista, jotka puolue pyrkii toteuttamaan, mikäli puolue saa tarpeeksi poliittista kannatusta vaaleissa. Toisaalta puolue voi tämän sijaan pyrkiä saamaan myös kannatusta esimerkiksi esittelemällä julkisten toimenpiteiden sijaan yksityisiä toimenpiteitä, joita jokaisen kansalaisen tulisi harjoittaa halutun tuloksen aikaansaamiseksi. Tällöin puolue pyrkii vaalilupausten sijasta saamaan kannatusta esittelemällä sitä arvomaailmaa, johon se on sitoutunut ja jonka se uskoo myös äänestäjien pystyvän kokemaan omakseen. Käytännössä sen sijaan, että puolue pelkästään lupaa ajaa äänestäjensä asiaa, se voi myös vaatia äänestäjiltään tiettyjä asioita politiikkansa toteutumiseksi.

Koska kehykset eivät ole pysyviä ja niitä pyritään tietoisesti luomaan omien päämäärien edistämiseksi, voidaan tilannetta kuvata retoriseksi konfliktiksi, jossa kielenkäytön avulla taistellaan poliittisista merkityksistä. (Abolafia 2004, 349) Tätä konfliktia käydään asennonvaihoilla, joilla pyritään muuttamaan suhtautumista tai näkökulmaa tiettyyn aiheeseen esimerkiksi kontekstia vaihtamalla. (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 242) Tällaisen kehyksen uudelleenmäärittelyn lisäksi kehyksiä pyritään myös kokonaan murtamaan, mikäli kohteesta on olemassa liian monia erilaisia tulkintoja, tai mikäli asiasta vallitsee oleellisia tiedollisia puutteita. Tyypillinen tapa pyrkiä murtamaan vallitseva kehys ja status quo on julistaa kriisitila. Kriisi sisältää itsessään ajatuksen siitä, että vanhat menetelmät eivät riitä kriisin ratkaisemiseen, vaan se vaatii kokonaan uudenlaista ajattelua ja vanhan,

kriisiin johtaneen ajattelun hylkäämistä. Kehyksen murtaminen sisältää samoja piirteitä kuin jo mainittu esimerkki kehyksen luomisesta, mutta murettaessa kehystä on pääpaino keskitettävä tulevaisuuteen ja uuden kehyksen luomiseen. Vanhalle kehykselle täytyy olla saatavilla vaihtoehto tai siinä pitäydytään kritiikistä huolimatta. (Abolafia 2004, 354, 358)

Analysoitaessa puolueohjelmia tulee ottaa huomioon niiden erilaiset näkökulmat esimerkiksi sen mukaan, todistetaanko ohjelmassa puolueen periaatteita yleisellä tasolla vai onko kyseessä vaaliohjelma tarkemmin rajattuine keihäänkärkineen. Ohjelmasta toiseen toistuvia jatkumoa voi olla melko hankalaa ohjelmista löytää, sillä niiden sisältö voi olla melko pistemäistä ja joskus myös sisäisesti ristiriitaista tai ainakin sellaiseksi tulkittavissa olevaa. Lopulta kehyksissä on kyse retoriikasta, jolla näitä toistuvuuksia ja jatkuvuutta pyritään luomaan. Näin ollen on syytä vielä ennen varsinaiseen kehysanalyysiin siirtymistä tutkia niitä retorisia keinoja, joilla poliittiset vaikuttajat pyrkivät yleisönsä vaikuttamaan.

3.3 Provosoinnin ja integroinnin retoriikka

Tutkittaessa poliittisten ohjelmien sisältöä on syytä huomata, että poliittinen viestintä on aina laadultaan retorista. Roderick Hartin mukaan (1997, 12) on olemassa kolme määritettä, jotka tekevät viestistä retorisen. Ensimmäinen on hyvyyden määritelmä - viesti ottaa siis moraalisesti kantaa siihen, miten asiat ovat tai niiden tulisi olla, käyttämällä hyvyyden tai pahuuden/huonouden käsitteitä. Toinen on tiettyyn yleisöön vetoaminen: viesti on retorisesti merkityksetön, mikäli sillä ei ole yleisöä, joka voi ymmärtää ja omaksua viestin sisältöineen. Kolmas määrite on, että viestissä tulisi olla jonkinlainen selkeä policy-sisältö. Viestin tulee kehottaa yleisöä toimimaan jollakin tietyllä tavalla tai sen tulee ehdottaa muuta ratkaisua, jolla ensimmäisen määritteen mukainen hyvyys saataisiin aikaan. Retoriikalla tarkoitetaan siis puolueen käyttämää argumentointia tavoitteidensa eteenpäin viemiseksi. (Palonen 1991, 11-12) Pelkistetyimmillään retoriikkaa voidaan tulkita mallilla ”kuka vetoaa keneen ja millä argumentilla?” Voimme myös huomata, että Hartin retoriikan määritelmä on lähellä itse kehyksen määritelmää.

Analysoitaessa retoriikan sisältämää viestiä on tärkeä merkitys sillä, mitä tekstissä sanotaan,

mutta myös sillä, mitä jätetään sanomatta. Huomionarvoista on miettiä, minkälaisia valintoja kirjoittaja on tehnyt laatiessaan asialistaansa, ja miksi hän on valinnut juuri nämä kohdat viestinsä parhaiksi eteenpäin viejiksi. Viestin ymmärtämisen kannalta merkityksellistä on myös retoristen kuvioiden ja toistuvuuden käyttö sekä sävy, jonka käytetty teksti retoriikallaan luo. (Hart 1997, 62-63)

Poliittisen kielen ja ohjelmakirjoituksen kannalta tärkeä retorinen tehokeino on ajatusten assosiointi ja dissosiointi. (Hart 1997, 16; Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 37) Esimerkkinä assosioinnista voi olla, kuinka geneerisellä tasolla asioita käsitellään tai yhdistetäänkö teemat uhkiin vai mahdollisuuksiin. Myös negatiiviset asiat voidaan kääntää positiivisiksi käyttämällä tiettyjä ilmaisuja tai ei-sanoja välttelemällä (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 96). Tyypillisin rinnastuksen käyttö on *ja*-konjunktion käyttö, jolla voidaan rinnastaa niin yksittäisiä sanoja, lauseita kuin virkkeitäkin (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 51).

On siis merkityksellistä, mitkä asiat esiintyvät yhdessä ja minkä politiikan osa-alueiden kanssa ympäristöpolitiikka rinnastetaan ja näin ollen, minkä politiikan osa-alueen kanssa ympäristöpolitiikka taistelee huomiotilasta. Ympäristöpolitiikan kannalta assosiointi ja dissosiointi ovatkin merkityksellistä juuri sen takia, että ympäristöpoliittiset avainkysymykset (kuten esimerkiksi ydinvoiman käyttämisestä syntyvät jätteet) ovat yhteydessä myös muiden politiikan osa-alueiden avainkysymyksiin (kuten energiapolitiikassa ydinvoimasta saatavaan edulliseen energiaan). Tämän seurauksena voidaan ohjelman ympäristöpoliittisessa osuudessa korostaa uusiutuvan energian merkitystä ympäristönsuojelun kannalta, ja samaan aikaan energiapolitiittisessa osuudessa todeta, että ydinvoimaa on lisättävä, mikäli halutaan turvata energian saatavuus. Yleisluontoisissa ohjelmissa ympäristöpolitiikka usein esitetäänkin jonkin toisen politiikan rinnalla tai yhteydessä. Koska tutkimukseni aiheena on itse ympäristöpolitiikan määrittely, minulla ei valitettavasti ole mahdollisuuksia lähteä kartoittamaan ympäristöpoliittisten kysymysten jakautumista tai teemojen erilaista käsittelyä eri politiikan osa-alueiden välillä, mutta nämä voivat olla hyviä tulevaisuuden tutkimuksen aiheita.

Assosioinnin ohella käytettävä yleinen retorinen tehokeino liittyy nimeämiseen (Hart 1997, 16). Hieman samaan tapaan kuin assosioinnilla asioiden uudella/erilaisella nimeämistavalla pyritään määrittelemään suuntaa, johon keskustelua viedään. Tämä on tärkeä osa poliittisen kielen prosessia, koska nimitysten käyttäminen on usein asia, joka yhdistää puolueen tekemiä ohjelmia toisiinsa. Nimeämällä voidaan kielellisen eheyden kannalta pyrkiä myös muihin päämääriin: onko käsiteltävä asia uhka vai mahdollisuus? Onko suunnitelmallisuus järkevää toimintaa vai järjestelmän kankeutta? Onko ympäristöpolitiikan taloudellinen ohjailu markkinavoimien oma suojelumekanismi vai ympäristötuhon hinnoittelua ja rahallista arvottamista? Myös Väliverronen korostaa (1996, 32) nimeämisen merkitystä yhteiskunnallisen keskustelun kannalta. Nimeäminen kytkee asian tiettyihin merkitysyhteyksiin ja näin ollen kehystää asiaa tietyllä tavalla, jolla voi olla konkreettisia poliittisia seurauksia. On merkitystä, puhutaanko ympäristöongelman kohdalla esimerkiksi tuhosta, kuolemasta, riskistä tai uhkasta. Nimeämiseen liittyviä piirteitä käsitellään hieman tuonnempana osana puolueiden käyttämiä käsitteitä.

Tyyli on se kokonaiskuva, jonka käytetyt kielelliset tavat tuottavat ja erottavat tekstin tai tekstit muista teksteistä. (Hart 1997, 130) Analysoitaessa oikeiston ja vasemmiston puolueohjelmia on selvää, että niistä tulee löytymään samankaltaisuuksia, mutta mahdollisesti myös eroavaisuuksia. Yksi samankaltaisuuden määrittäjä on kyseessä oleva kirjallisuuden genre, eli poliittiset ohjelmat, joka usein asettaa melko tiukkoja määritteitä sille, miten asiat voidaan tekstinä ilmaista. Tekstin välittämät ajatukset, sävy, retoriset toistuvuudet ja sanavalinnat ovat kuitenkin puolueiden vapaasti määriteltävissä, joten myös tyyliessä voidaan havaita eroja.

Hart esittelee (1997, 139) kaksi erilaista retorista tyyliä: jaksollinen ja juokseva tyyli. Juoksevassa tyyliässä retorikko kertoo, kuka teki mitä, kenelle, missä ja kuinka, eli verbi- ja faktapohjaista selontekoa. Lukijalta odotetaan välitöntä vastausta ilman harkitsemista. Jaksollinen tyyli taas on hallitumpaa ja tiukempaa sanankäyttöä, joka pohjautuu substantiiveille ja niiden välisille suhteille. Tekstistä pyritään saamaan kiinnostavampaa kielellisesti ja antamaan lukijalle aikaa ja tilaa tulkinnalle. Poliittisessa ohjelmatekstissä pysyttäytyään usein juoksevassa tyyliässä, koska niiden kannalta selkeys ja asiantuntijan

auktoriteetti ovat tärkeitä.

Eeva Aarnio esittää ohjelmakirjoituksen provosoinnin ja integroinnin retoriikan foorumina. Tällöin pyritään paitsi provosoinnilla herättämään keskustelua ja tuomaan uutta sisältöä ohjelmaan, myös integroinnilla antamaan kuva yhdessä kirjoittamisesta ja jatkuvasta perinteestä, joilla nämä provosoivat kohdat hyväksytään yhteiseksi tavoitteeksi. (Aarnio 1998, 122-163) Aarnio on tutkimuksessaan käsitellyt erityisesti ohjelmallisen tekstin syntymistä ja prosessin kaksisuuntaisuutta puolueen johdon ja kenttäväen välillä, josta myös johtuu nimitys foorumista. Oma lähtökohtani ohjelmakirjallisuuteen eroaa Aarniosta siten, että tutkin tekstiä valmiina julkisena kannanottona, joka pyrkii saavuttamaan sille asetetut tavoitteet. Näin ollen Aarnion provokaation ja integraation käsitteet vaativat hieman erilaisen lähestymistavan. Aarnion mukaan integraatiolla pyritään ohjelman kirjoitusvaiheessa luomaan yhdessä kirjoittamisen tuntemusta. Integraation syvempi merkitys on siinä, että sillä pyritään legitimoimaan lukijalle ohjelman sisältö. (Aarnio 1998, 122) Koska tarkastelen poliittista ohjelmaa valmiina tuotoksena, jonka tarkoitus on vedota lukijaansa, integraation merkitys on nähtävissä siinä, miten ohjelmassa pyritään tuomaan esitetty asia esille sillä tavalla, että lukija kokisi sen itselleen tärkeäksi.

Provokaatiolla Aarnion mukaan (1998, 122) puoluejohto haluaa saada kenttäväen ajattelemaan uudella tavalla ja tuomaan oman kantansa esiin. Aarnion provokaation määritelmä ei istu ohjelman valmiiseen lukutapaan aivan yhtä suorasti kuin integraation tavoittelema legitimizeetti, mutta ilmeistä kuitenkin on, että valmiissakin ohjelmassa provokaation voidaan ajatella tarkoittavan pyrkimystä saada lukija ajattelemaan asiaa uudelta, puolueen tarkoittamalta, näkökannalta. Vaikka provokaation ja integraation periaate varsinaisessa ohjelman valmistusvaiheessa tuli Aarnion mukaan (1998, 160) Suomessa yleiseksi vasta 1980-luvulla, päätän lähestyä aineistoa näiden kahden perustehtävän - legitimoinnin ja uudenlaisen näkökannan esiintuomisen - kautta koko aineistossani.

Ohjelman kannalta merkittävä integroiva tekijä on kieli. (Aarnio 1998, 152) Poliittisen kieli muodostuu käsitteistä ja retoriikasta. (Palonen 1991, 7) Käsitteet ovat jokaisen puolueen omia iskulauseenomaisia sanoja, joita käytetään vastauksina erilaisiin kysymyksiin. Esimerkkinä

tällaisesta käsitteestä toimii Kokoomuksen ”sosiaalinen valintatalous”. Kielenkäytön kannalta merkityksellisessä asemassa on sanasto, joka sisältää joko muodoltaan tai merkitykseltään uniikkeja ryhmän tai yksilön käyttämiä sanoja, joilla on erityistä retorista voimaa. (Hart 1997, 156) Tällaisten sanojen etsiminen myös poliittisista ohjelmista on merkityksellistä, kuten Aarniokin on havainnut. Sanastot paitsi yhdistävät ajallisesti erillisiä ohjelmia toisiinsa, ne ovat myös tekijä, jolla pyritään erottautumaan muista. Tietyillä sanoilla voi olla myös erikoismerkityksiä yhteiskunnan kannalta, jossa niitä käytetään. Hart kutsuu näitä *ultimate termseiksi*. Tällaisilla sanoilla on erityistä mielikuvia herättävää voimaa. *Ultimate termsit* ovat lähtökohtaisesti positiivisia, mutta niille on olemassa myös negatiiviset vastineensa ”paholaissanat”. (Hart 1997, 159) Tällaiset termit voivat olla erityisen merkityksellisiä siinä, miten puolueet perustelevat ympäristöpolitiikan kuuluvan jo lähtökohtaisesti niiden perusideologiaan. Yksittäisten sanojen lisäksi voidaan käyttää myös kiteytymiä, jotka yleisimmin muodostuvat kahdesta sanasta, joista toinen on määrite ja toinen prosessia kuvaava pääsana. Tällaisia kiteytymiä ovat esimerkiksi ”kestävä kehitys” ja ”sosiaalinen valintatalous” (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 59). Kielen tutkimuksessa kieli nähdään metafunktiona, joka kuvaa maailman kokemista ja luo yhtenäisiä diskursseja. Toisaalta kieli kuvaa tehtyjä merkitysvalintoja ja kontingenssia, joka kielellisiä valintoja tehtäessä on käytössä. (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 13) Pyrittäessä ymmärtämään kielen käyttöä tulee kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin kysymyksiin: mitä ja keitä varten käytetyt diskurssit ovat syntyneet? Miten kirjoittaminen ja kirjoituskäytännöt ovat institutionaalistuneet? Mikä on tekstin asema ja käyttötarkoitus? (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 28)

Ohjelman vaikuttavuuden kannalta on tärkeää, että se noudattaa puolueessa vallitsevaa retorista perinnettä. Uudistukset tulee kirjoittaa ohjelmaan siten, että ne muodostavat retoriikan kautta linkin aiempiin ohjelmiin. Käsitteet ovat tärkeässä osassa tuomassa retorista tuttuutta ohjelmiin. Käsitteiden käyttö tarjoaa myös mahdollisuuden uudistaa puolueen linjaa ”sisältä päin”, sillä merkityksellistä on, että tunnistetaan käsite ulkoapäin, siinä missä käsitteen sisältö voi olla muuttuva. Sisällön muuttaminen tai käsitteen esittäminen uudenaikaisessa kontekstissa toimii myös provokaation välineenä. Myös yleispuoluekehityksen vallitessa kieli on usein puolueita erottava tekijä, sillä se on olennainen osa puolueiden orientoitumista.

(Kukkonen 2006, 14) Kielen käytöllä pyritään hallitsemaan vallitsevaa todellisuutta saamalla oma kieli yleisesti hyväksytyksi puhettavaksi. (Palonen 1991, 14)

Toinen merkittävä tekijä niin integroinnin kuin provokaationkin kannalta on emotionaalisen reaktion herättäminen. (Aarnio 1998, 154) Ohjelman tulisi herättää lähes minkälaisia reaktioita tahansa, mutta kylmäksi se ei saisi lukijaansa jättää. (Aarnio 1998, 152) Integroinnin kannalta emotionaalista kiinnittymistä herättää esimerkiksi puolueohjelmien pysyvän identiteetin korostaminen. Toisaalta provokatiivista emotionaalisuutta voidaan herättää kuvaamalla, kuinka jokin saavutettu etu on nyt uhattuna, ellei toimiin ryhdytä. Emotionaalisuudessa yhtyvät näin ohjelmatyön menneisyys ja tulevaisuus. Menneisyydestä haetaan yhtenäisyyden tunnetta ja saavutuksia, jotka toimivat puolueen olemassaolon perustana. Tulevaisuus taas esittää uudistumisen haasteen, joka vaatii, että menneisyyden yhtenäisyyttä ja toimintakäyttöä tarvitaan edelleen.

Ohjelmatyön onnistumisen kannalta merkittävä osa on sen yleisöllä, eli kenelle ohjelma on tarkoitettu (Aarnio 1998, 123). Tässä korostuu myös Kari Palosen auditoriaalinen kahtiajako meikäläisiin ja vastustajiin, eli kuka ohjelmaa lukee. Palosen mukaan ohjelmakirjoituksen tulisi keskittyä ennen kaikkea vastustajiin. (Palonen 1995, 54) Poliitikassa laajemminkin on tietenkin aina kyse ystävä-vihollinen jaottelusta. Tässä suhteessa ohjelmien erityiseksi provosoivaksi piirteeksi voidaankin siis nostaa se, millä tavalla ne tekevät tämän jaon ”meikäläisiin ja vastustajiin” nimeämällä poliittiset vastustajansa ilmiselvän puoluekentän ulkopuolelta.

Hart esittelee (1997, 75) provosoinnin ja integraation retoriikan kannalta mielenkiintoisen tutkimustuloksen. Käytetty retoriikka luonnollisesti muuttuu sen mukaan, millainen suhde yleisöllä ja retorikolla on keskenään. Koska puolueohjelman yleisö on niin moninainen ja vaikeasti määriteltävä, näkisin, että tällaista vahvaa suhdetta tekstinlaatijan ja yleisön välillä ei voi olla, vaan aihekohtainen käsittelytyyli vaihtelee aiheen ja ajankohdan mukaisesti. Hartin tutkimustuloksen mukaan ystävällismieliselle yleisölle puhuttaessa retorikot käyttävät selkeästi eniten toteavaa ilmaisua, jonka tarkoituksena on todistaa retorikon ja yleisön yhdessä jakamaa näkemystä asioiden tilasta. Jos taas retorikko puhuu tuntemattomalle yleisölle, hän

perustaa puheensa optatiivisille argumenteille: hänen puheensa on toiminta- ja toimenpidelähtöistä. Kun yleisön suhtautuminen retorikkoon on vihamielinen, puhe perustuu pääasiassa lupaaville argumenteille, eli yleisön tuotumus tunnustetaan ja siihen luvataan sovitusta. Retorikon suostuttelun logiikka on riippuvainen yleisöstä (Hart 1997, 85).

Siitä, kumpi on ohjelman kannalta oleellisempi tekijä, provosoivuus vai integroivuus, voidaan olla eri mieltä. Toisaalta provosoivuus ja keskustelun herättäminen on välttämätöntä myös vastustajia kohtaan, mikäli puolue aikoo nostaa vaaliteemoiksi itselleen sopivia aiheita. Integroivuuden merkitys taas keskittyy kuitenkin enemmän puolueen sisäiseen konsensukseen, joskin yhtenäiseltä näyttäminen ulospäin koetaan myös usein tärkeäksi vaalityöskentelyssä. Näin ollen näkisin, että tekstianalyysini kannalta on yhtä olennaista keskittyä niin provosoivuuteen kuin integroivuuteenkin.

4. YMPÄRISTÖN KEHYKSET

Analysoitavaksi aineistoksi olen valinnut 35 vuosien 1969 ja 2009 välillä julkaistua SDP:n ja Kokoomuksen erityis-, vaali- ja yleisohjelmaa. Yleisohjelmiin sisältyvät luvussa 2.4 mainitut yleis- ja periaateohjelmat. Olen ottanut ohjelmat Suomen yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston tuottamasta Pohtiva-palvelusta (<http://www.fsd.uta.fi/...>), johon on koottu suomalaisten puolueiden voimassa olevia ja entisiä ohjelmia sekä muita keskeisiä poliittisia tekstejä. Ohjelmatyyppeiden määrittelyssä olen käyttänyt Pohtivan valmista jakoa erityis-, vaali- ja yleisohjelmiin. Erityisohjelmista olen kelpuuttanut mukaan vain ympäristöpoliittiset ohjelmat, vaikka onkin mahdollista, että ympäristön kannalta merkityksellisiä kannanottoja tehdään myös muiden politiikan erityisalueiden ohjelmissa, kuten vaikkapa energiapoliittisissa ohjelmissa. Olen päätenyt tähän ratkaisuun, koska tutkimustulokseni kannalta ei ole merkityksellistä pelkästään se, miten ympäristö näkyy osana puolueiden poliittisia ohjelmia, vaan nimenomaisesti millaisena tämä politiikan erikoisala, ympäristöpolitiikka, ohjelmissa näkyy. Toisaalta tutkittaessa yleis- ja vaaliohjelmia lukija joutuu tekemään omia arvioitaan siitä, mitkä osuudet ovat laskettavissa ympäristöpolitiikan kannalta relevanteiksi. Vaikka ohjelman jossain kohdassa puhuttaisiinkin ympäristöstä, sanalla ei aina välttämättä tietenkään tarkoiteta suoraan luontoa ja ekologista ympäristöä, vaan kontekstista riippuen jotakin muuta, kuten esimerkiksi kansainvälisessä politiikassa Suomen ympäristöllä voidaan tarkoittaa Suomen naapurimaita.

Analysoitavista ohjelmista 16 on SDP:n ja 19 Kokoomuksen ohjelmia. 1970- ja 1980-luvuilla SDP on keskittynyt ensisijaisesti eri politiikan aihealueiden erityisohjelmien tekemiseen ja julkaissut periaateohjelmientapaisia yleisohjelmia Kokoomusta harvemmin. 1990-luvun lopulta alkaen julkaisutahti on molempien puolueiden osalta tiivistynyt, sillä yleiseksi on tullut vaalikohtaisten ohjelmien kirjoittaminen. Aineiston absoluuttista suhdetta on vaikea arvioida, sillä tekstmäärissä ohjelmat saattavat erota paljonkin toisistaan. Aineistositeerauksissa laitan selvennyksen vuoksi ohjelman nimen eteen puolueen nimen, mikäli se ei tule ohjelman nimestä selkeästi esille. Siteeraan paikoin useampia ohjelmia peräjälkeen, tällöin pyrin kuvaamaan joko esittelemäni ilmiön jatkuvuutta tai kehitystä.

Puolueiden ohjelmat ovat käytetyltä tyyliltään melko samanlaisia ollen lähinnä Hartin juoksevaa tyyliä, joka pyrkii kielenkäytön selkeyteen ja odottaa lukijaltaan paremminkin automaattista hyväksyntää kuin että lukija jäisi pohtimaan esimerkiksi ympäristöpolitiikan merkitystä:

”Ilmastonmuutosta on torjuttava järkivihreästi eli mahdollisimman kustannustehokkaasti ja markkinoiden toimivuus huomioiden.”

(Kokoomuksen eurovaaliohjelma 2009)

Puolueiden välillä ei löydy merkittäviä eroja poliittisen kirjallisuuden esittämistavassa, vaan ohjelmat keskittyvät pääasiassa olemaan muotoa ”meidän on tehtävä...” tai ”meidän on tehtävä..., koska...”. Korostan vielä, että analyysini tarkoituksena on nimenomaisesti vertailla sitä, miten puolueet perustelevat ympäristöpolitiikkaa, eikä niinkään niitä toimenpiteitä, joita puolueet ympäristöpolitiikkaansa sisällyttävät. Tämä siksi, että ympäristöpoliittisten keinojen vertailu ja arviointi edellyttäisi paljon laajempaa ympäristötietämystä kuin minulla on tarjota. Analyysini kannalta pelkät ”meidän on tehtävä...”-tyyppiset toimenpidelistaukset eivät siis ole kovin hedelmällisiä. Alla esimerkkinä tämän tyyppinen teksti, jossa kuitenkin on havaittavissa toivoa tarkasteltaessa sitä kehystämisen periaatteiden mukaisesti:

”Ympäristön suojelemiseksi Kokoomus vaatii kaikkiin Itämerellä liikennöiviin öljytankkereihin kaksoisrungon ja ympärivuotiseen käyttöön kaksi öljyntorjunta-alusta.

Itämeri on äärimmäisen herkästi haavoittuva meri. Yhä lisääntyvä öljytankkeriliikenne ja siihen liittyvä onnettomuusriski muodostaa akuutin uhan Itämerelle samoin kuin sen rantojen asukkaille, eläimistölle ja kasvillisuudelle. Suomen tulee toimia EU:ssa ja muillakin foorumeilla sen hyväksi, että kaikilta Itämerellä liikennöiviltä öljytankkereilta vaaditaan kaksoisrunko.

Rajavartiostolla on kaksi tehokasta alusta, jotka on tarkoitus

peruskorjata vuosina 2004-2006. Alukset tulee tässä yhteydessä varustaa ympärivuotiseen käyttöön soveltuviksi öljyntorjunta-aluksiksi.

Öljyntorjuntaominaisuuksien rakentaminen laivoihin maksaa yhteensä 11 miljoonaa euroa.”

(Tavoitteena parempi arki - Kokoomuksen kuuden kohdan ohjelma 2003)

Tällaisesta tekstistä ei voida tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä puolueen ympäristöpoliittisista kehyksistä, koska puolue ei taustoita politiikkaansa juurikaan, joskin määrittelee ongelmaksi nimenomaisesti öljytankkeriliikenteen. Sen sijaan ympäristöpoliittista kehystä voidaan näiden sanojen sijaan löytää paljon enemmän vain parista sanasta, nimittäin tavasta, jolla tämä ympäristöpoliittinen osuus on otsikoitu: ”*ARJEN JA YMPÄRISTÖN TURVALLISUUS ON PERUSOIKEUS*”. Otsikosta huomaamme, että ympäristökysymykset assosioidaan turvallisuuteen ja tätä kautta perusoikeuksiin. Ympäristöpolitiikassa ei siis ole kyse pelkästään ympäristöstä vaan turvallisuuspolitiikasta ja turvallisuudesta, joka määritellään perusoikeudeksi. Tämä on se kehysanalyysin merkittävä tutkimustapa, jolla aion tutkia puolueiden eroja toisistaan, sillä siinä vaiheessa kun molemmat puolueet vaativat Itämerelle parempaa suojelua, poliittisuus löytyy nähdäkseni juuri siitä, miten tämä suojelu politikoidaan eikä niinkään siitä, millä tavoin puolue esittää suojelun tapahtuvaksi.

Ympäristöpoliittisissa teksteissä käytetään puoleen sisäisiä erikoissanoja, kuten Kokoomuksen ”ekososiaalinen markkinatalous” (Periaateohjelma 1993), vain vähän. Sen sijaan molemmat puolueet rakentavat sanastonsa melko pitkälle ekologiselle sanastolle, jonka useimmiten toistuvia esimerkkejä ovat ”kestävä kehitys” ja ”ilmastonmuutos”. Oman ympäristöpoliittisen erikoissanaston sijasta puolueet pyrkivät määrittämään ympäristöpolitiikkaansa puolueen perinteisen sanaston avulla, johon palaan alaluvussa 4.2 käsiteltäessä sekundaarisia kehyksiä. Rakenteellisia eroja puolueiden välillä ei ohjelmissa ole havaittavissa, vaan tätä määrittävät enemmän käytetyt ohjelmatyypit. Ohjelmissa on myös paikoin toistoa: ympäristöpoliittisen erityisohjelman kohtia on saatettu sijoittaa vaikkapa vaaliohjelmaan sellaisenaan tai pienin muutoksin. Toisaalta puolueohjelmien analysoinnille oman haasteensa antaa se, että

rakenteeltaan ja sisällöltään ohjelmat eroavat joskus hyvin paljonkin toisistaan niin puolueiden välillä kuin sisälläkin. Toisen puolueen vaaliohjelma saattaa olla parin sivun mittainen ja toisen taas parikymmentäsivuinen, jolloin ympäristöä käsittelevät osuudet ohjelmissa myös vaihtelevat melko paljon. Lyhyin ympäristöpoliittinen osuus on vain yksi lause: ”Eurooppalaisella yhteistyöllä torjutaan yli rajojen vaikuttavia ympäristöuhkia.” (SDP Ihmisten Eurooppa - yhdessä, turvallisesti – Vaalijulistus, 1999) Muissakin vaaliohjelmissa ympäristöpolitiikkaa käsittelevät osuudet saattavat olla vain parin lauseen mittaisia. Pisin ympäristöpoliittinen erityisohjelma taas on liki 60-sivuinen. Käsiteltävät aiheet saattavat ohjelmien välillä poukkoilla lyhyilläkin aikaväleillä, ja mitään varsinaisia kestoaiheita ympäristöpoliittisessa kehityksessä ei näyttäisi olevan. Sen sijaan on luultavaa, että kulloisiakin ympäristöpolitiikan osia nostetaan esille aina sen mukaan, mitä pidetään joko median huomion kannalta merkityksellisenä tai äänestäjiin vetoavana.

Ohjelmistoissa näkyvät postmaterialistisille arvoille tyypillinen kansainvälisyyden korostuminen, joka ympäristöpolitiikan lisäksi liitetään olennaisena osana varsinaisen ympäristönsuojelun problematiikkaan:

”Kasvihuonekaasupäästöjä on edelleen vähennettävä sekä kotimaisin toimin että kansainvälisellä yhteistyöllä.”

(SDP Vaaliohjelma 2003, 2003)

Kansainvälisyys ei kuitenkaan nouse kaikissa ohjelmissa esille, joskaan ympäristöpolitiikkaa ei missään ohjelmassa esitetä myöskään puhtaasti kansalliseksi asiaksi. Kansainvälisyyden esiin nouseminen vaikuttaisi ainakin itselleni olevan melko sattumanvaraista, mutta erityisesti EU-vaaliohjelmissa se näkyy poikkeuksetta. Muita syitä kansainvälisyyden esiinnousulle ohjelmissa voitaisiin etsiä mahdollisesti ulkomaiden ympäristöä koskevista uutisista sekä ympäristönsuojelun kansainvälisyyttä korostavista tutkimustuloksista, kuten saasteiden leviämisestä yli valtioiden rajojen.

Aineiston vaihteleva laatu ja toisaalta puolueiden yksipuolinen ilmaisutapa johtavat siihen, että mikään yksittäinen kehysanalyysin keino, kuten Väliiverroksen tutkimat metaforat tai

Königin synekdokeet, eivät anna riittävää kuvaa ohjelmien mahdollisista yhtäläisyyksistä tai eroista. Synekdokeiden tai metaforien kaltaiset kielelliset keinot ovat lisäksi ainakin oman aineistoni valossa melko harvinaisia. Toki puolueiden ohjelmissakin voidaan havaita eroja esimerkiksi siinä, puhutaanko ympäristön kohdalla ongelmista vai uhkasta, mutta mitään selkeitä lainalaisuuksia tämä ei näyttäisi seuraavan.

Esimerkkeinä mainitsemani kehysanalyysin tavat ovat liittyneet kehysanalyysin soveltamiseen journalististen tekstien tutkimiseen eivätkä täten sovellu kovin hyvin poliittisen kirjallisuuden kohdalle. Tästä johtuen olen valinnut analyysini lähestymistavaksi useamman perspektiivin, joista ensimmäinen on tutkia luonnon määritelmää puolueiden välillä. Tämä antaa kuvaa siitä, millaisia asioita ympäristöpolitiikkaan ja luontoon ylipäänsä liitetään, ja mahdollisesti jättää myös lukijalle tilaa huomioida, millaisia ei, vaikka kenties pitäisi. Tämä luonnollisesti antaa perspektiiviä siitä, puhuvatko puolueet ylipäänsä samasta asiasta käsitellessään ympäristöpolitiikkaa. Tutkin, millaisia moraalisia ja kuvaavia määritelmiä luontoon liitetään osana Hartin retoriikan määritelmää, jonka mukaan retoriikan ensimmäinen tunnusmerkki on moraalisen kannan ottaminen.

Toiseksi aion tutkia ohjelmia Königin suurkehysten kautta nähdäkseni, miten puolueet käsittelevät määrittelemäänsä luontoa. Tämä antaa käsityksen siitä, millaisena kysymyksenä luonto esitetään ohjelmissa. Königin esittelemät suurkehykset toimivat yhteiskunnallisen viestinnän suunnannäyttäjinä ja nimensä mukaisesti pyrkivät erittelemään niitä suurempia trendejä tavoista käsitellä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Suurkehykset sopivat hyvin myös huomioimaan sitä, millainen vallitsevan yhteiskunnan tila on kokonaisuudessaan: mikäli kaksi esimerkkipuoluetta politikoi eri suurkehyksillä, kertoisi tämä yhteiskunnallisesta jakautumisesta, yhtenevät suurkehykset taas yhtenäisyydestä. König on esittänyt kuvaukset suurkehyksistä, joskaan ne eivät ole kovin kattavat. Näen ne kuitenkin riittäviksi antamaan käsitystä siitä, millainen yhteiskunnallinen trendi Suomessa on käsitellä ympäristökysymyksiä.

Kolmanneksi aion lähestyä poliittisen kielen ja retoriikan käyttöä tutkimalla Lähtenmäen määrittelemiä sekundaarisia kehyksiä ohjelmissa. Sekundaarikehysten ollessa Königin suurkehyyksiä vapaammin tulkittavissa antavat ne lisäperspektiiviä siihen, miten puolueet

haluavat rajata ympäristöpolitiikkaa tai millaisesta perspektiivistä ne pyrkivät poliittisen lähestymistapansa esittämään. Tämä liittyy myös vahvasti Aarnion poliittisen kielen integratiiviseen osuuteen, koska sekundaarisilla kehyksillä puolueet pyrkivät muokkamaan ympäristöpolitiisia ohjelmia lukijoilleen haluttavammiksi, toisin sanoen pyrkivät tuomaan esiin ympäristöpolitiikassa sen, mikä on puolueen kannattajille yhteistä, ja luomaan emotionaalisia reaktioita, kuten yhteneväisyyden tunteen. Sekundaarisilla kehyksillä puolueet pyrkivät vastaamaan siihen, mitä uskovat äänestäjien puolueilta haluavan. Sekundaaristen kehysten määritelmä on suurkehyksiä väljempi ja näin ollen mahdollistaa lukijalle vapaammat kädet havainnoida toistuvia ilmiöitä analysoitavissa teksteissä.

Neljäntenä perspektiivinä tutkin negatiivisia toimijoita ympäristöpoliittisissa ohjelmissa - yksinkertaistaen sanottuna ympäristöpoliittisia vihollisia. Tämä on tietenkin yhtenä osana Hartin retoriikan määritelmää, eli puheessa tulee ottaa moraalinen kanta - positiivinen tai negatiivinen - johonkin asiaan. Carl Schmittin mukaan (1976) politiikka syntyy ystävän ja vihollisen määrittelystä, painottuen Schmittillä vihollisen määritelmään; voitaisiin kai ajatella, että on tärkeämpää tuntea vihollisensa kuin ystävänsä, koska viholliset muodostavat uhkan. Näin myös ympäristöpolitiikassa voidaan tutkia sitä, millaisia tekijöitä puolueet nimeävät ympäristöpoliittisten uhkien aiheuttajiksi. Vihollisen määritelmä julkisessa ohjelmassa on nähdäkseni myös Aarnion poliittisessä kielessä tarkoittama provokaatio, eli se tehostaa esitettyä vaatimusta muutoksesta kohdistuen sen jollekin erityiselle toimijalle. Ystävän määritelmä puolueen kirjoittamaa ohjelmaa lukiessa taas on helppo: tietenkin puolue itse. Positiiviset toimijat puuttuvatkin ohjelmista lähes kokonaan, elleivät täydellisesti. Puolueet eivät usein listaa edes mahdollisia omia aiempia saavutuksiaan ympäristöpolitiikan saralla.

Muitakin perspektiivejä olisi varmasti puolueohjelmista löydettävissä, mutta nämä neljä mainittua tuntuvat itselleni aiheellisimmilta ajateltaessa käyttämäni tausta-aineistoa. Ohjelmien jakautuessa useille vuosikymmenille voitaisiin esimerkiksi pyrkiä analysoimaan kehysten ajallista kehittymistä. Tämä vaatisi kuitenkin huomattavasti tarkempaa tutkimusta, joten olen nähnyt parhaaksi kuvata kehysten mahdollista muutosta liittämättä niitä sen tarkemmin osaksi ajallista perspektiiviä. Ennen varsinaista analyysia näen kuitenkin tarpeelliseksi esitellä aineistoa vielä hieman tarkemmin lukijalle, jotta yleiskuva

ohjelmallisesta kehityksestä sisällöstä selkiytyisi. Aion käydä vertailua puolueiden välillä ajallisesti kolmessa osassa, jotka ovat vuodet 1969-1979, 1980-1999 ja 2000-2009. Esittelen sekä puolueiden ohjelmallisia uudistuksia poliittisen kirjallisuuden tyylillisissä muutoksissa sekä lyhyesti niitä teemoja, joita puolueet ovat käsitelleet osana ympäristöpolitiikkaansa, eli miten ne ovat muuttuneet ja vaihtuneet. Yksittäiset irtoaiheet, jotka esiintyvät pistemäisesti koko aineistossa vain yksi tai kaksi kertaa, olen päättänyt jättämään kuvauksesta pois.

Lista analysoitavista ohjelmista löytyy tutkielman lopusta.

4.1 Vaaliohjelmien teemojen kehitys

4.1.1 Alku

SDP:n ensimmäinen ympäristöpoliittinen ohjelma edustaa ajalleen tyypillistä erityisohjelman kaavaa, jossa aiheena olevaa erityistä politiikan osa-aluetta käsitellään melko kattavasti verrattuna nykyisiin yleisohjelmiin. Ohjelman ollessa ensimmäinen laatuaan sisältää se melko laajoja aihealueita ja myös aiheita, joita ei nykyisin välttämättä laskettaisi ympäristöpolitiikan osiksi, kuten meluhaittojen estämisen. Erityisohjelmalle tyypillisellä tavalla ohjelmaan sisältyy paljon konkreettisia toimenpidevaatimuksia ja tavoitteita, joilla ympäristöstä halutaan pitää huolta. Teemoiltaan ohjelma korostaa ympäristön hyväksikäytön rajoittamista taloudellisilta intresseiltä sekä suunnitelmallisuuden vaatimusta ympäristön hyötykäytössä, jolloin turvataan ympäristön hyvinvointi ja säilyvyys. Ohjelmassa korostetaan voimakkaasti luontoa yhteisenä omaisuutena, johon kaikilla on oikeus, eikä luontoa voida perinteisessä mielessä ajatella tavarana tai omistuksen kohteena. Ohjelma esittää luonnon hyvinvoinnin ja säilyvyyden olevan kirjoitushetkellä uhanalaisena ja pyrkii saamaan aiheelleen huomiota tuomalla esiin niitä negatiivisia vaikutuksia, jotka uhkaavat toteutua, mikäli asioihin ei puututa.

Ensimmäisen ympäristöpoliittisen ohjelman poliittisen merkityksen, kuten myös oman analyysini näkökulman kannalta, on tärkeää selventää tämän ympäristöohjelman syvempää merkitystä ympäristöpolitiikalle. Ympäristön suojelemaan pyrkivää liikehdintää oli tapahtunut 1960-luvulla jo aiemminkin, ja kuten ympäristöpoliittinen ohjelma itsekin toteaa,

luonnonsuojelulaki oli säädetty jo joitakin vuosikymmeniä aiemmin. Tämän ohjelman merkittävyys on kuitenkin paitsi siinä, että se toi luonnonsuojelun osaksi poliittista keskustelua, se myös määritteli luonnonsuojelun tavoitteet uudella tavalla osaksi sosiaalidemokratian työväestön riistonvastaista kamppailua nimeämällä ympäristön sosiaalisesti oikeudeksi, jota käsitellään myöhemmänä tarkemmin. Tässä mielessä SDP:n ympäristöpoliittinen ohjelma kenties vain vahvensi jo valmista trendiä ottamalla osaksi sen politiikkaansa ja vahvistamalla sen osaksi legitiimiä poliittista keskustelua. Toisaalta kyseessä on SDP:n kohdalla myös kehyksen laajentaminen, jolla pyrittiin saamaan uusia kannattajia puolueeseen ympäristönsuojelusta kiinnostuneista. Tämä kenties selittää, miksi puolue liitti ympäristöpolitiikan niin selkeästi omaan ideologiaansa. Perspektiivini suomalaisen ympäristöpolitiikkaan on siis kahtalainen, eli siinä on kyse kehyksen voimistamisesta siten, että jo aiemmin esiintynyttä kehystä vahvistetaan ja määritellään uudella tavalla. Toisaalta puolueen omaa sosiaalidemokraattista kehystä (ja myöhemmin myös kokoomuslaista) on pyritty laajentamaan siten, että puolueen äänestäjiksi saataisiin luonnonsuojelusta kiinnostuneita.

Kokoomuksen reagointi tähän SDP:n uuteen poliittiseen aluevaltaukseen näyttäytyy melko hitaana. Vuoden 1970 Kansallisen Kokoomuksen Periaateohjelmassa ympäristöaspekti on jo otettu huomioon, mutta vain yhdellä virkkeellä, jossa todetaan ”luonnon ja kulttuurimaiseman” olevan osa ihmisten elinympäristöä, ja niiden viihtyvyydestä sekä puhtaudesta on pidettävä huolta. Kuten SDP:llekin, myös Kokoomukselle 1970-luku ja erityisesti sen alkupuolisko oli erityisohjelmien kulta-aikaa, mutta puolue julkisti ympäristöpoliittisen ohjelmansa vasta vuonna 1976. Kokoomus reagoi ympäristötilaan seitsemän vuotta SDP:n jälkeen ja teki 17 erityisohjelmaa 1970-luvulla ennen ympäristöpoliittista ohjelmaansa. Kokoomuksen vuoden 1976 ympäristöpoliittinen ohjelma toimi pohjana puolueen vuonna 1979 julkaisemalle Kokoomuksen tavoitteet 1980-luvun politiikassa -yleisohjelman ympäristöosuudelle. Pääasiallisina teemoina tässä erityisohjelmassa ja yleisohjelmassa korostuivat ihmisen vastuullisuus ympäristötilasta sekä säästeliäisyys luonnonvarojen käytössä. Näiden lisäksi ohjelmassa tuotiin esiin näkemystä luonnonsuojelusta tulevaisuudenalana, jolla suomalaiset voivat menestyä taloudellisesti kehittämällä esimerkiksi teknologisia innovaatioita, jotka säästävät ympäristöä.

Ympäristönsuojelussa nähtiin siis tuotteistamisen mahdollisuuksia, joissa yhdistyisivät sekä luonnon säilyminen että taloudellinen voitto.

Sosialidemokratian suunta - SDP:n tienviitat 1980-luvulle -yleisohjelmassa SDP:n ympäristöpoliittinen linja jatkuu melko samanlaisin äänenpainoin kuin vuonna 1969, vaikkei ohjelmien sisällön välillä suoraa yhteyttä olekaan. Ohjelmalla SDP vakiinnuttaa 1970-luvun ympäristöpoliittisen linjansa rakentumisen vaatimukselle suunnitelmallisuudesta ympäristönsuojelussa ja luonnonvarojen käytössä. SDP korostaa myös luonnon roolia yhteisenä omaisuutena, jonka hyödyntäminen yksityisten tahojen taloudellisiin intresseihin on estettävä ja korvattava kaikkia hyödyttävällä toiminnalla. Viestiä vahvistetaan tuomalla esiin uhkakuvia siitä, miten luonto voi peruuttamattomasti vahingoittua, mikäli se jätetään taloudellisten intressien hoidettavaksi.

4.1.2 Muutos

1980-luku jatkoi oikeiston ja vasemmiston ympäristöpolitiikkoja samassa hengessä kuin 1970-luvun lopulla. 1980-luvun lopulta alkaen molemmilla puolueilla alkoivat yleistyä erilaisten yleisohjelmien julkistaminen, jotka käsitelivät mm. kootusti puolueiden tavoitteita politiikassa, periaatteellisia julistuksia sekä muunlaisia koottuja poliittisia kannanottoja. Nämä esittelivät laajasti ja yleisesti puolueen poliittisia näkemyksiä ja kävivät keskustelua linjavedoista poliittisen toiminnan suhteen. Näiden yleisohjelmien rinnalla erityisesti Kokoomus jatkoi myös erityisohjelmien tekemistä, kun taas SDP vähensi niitä. SDP julkaisi vielä ympäristöpoliittisen ohjelmansa vuonna 1987 ja Kokoomus 1991.

Ohjelmatyyppeiden muutoksen ohella myös ympäristöpolitiikan sisältö alkoi muuttua jonkin verran. SDP lievensi käyttämäänsä retoriikkaa, joskin pitäen kiinni vuoden 1987 kahdessa ohjelmassaan, eli jo mainitussa ympäristöpoliittisessa ohjelmassa sekä samana vuonna tulleessa puolueen periaateohjelmassa, vanhoista teemoistaan, jotka olivat suunnitelmallisuus, luonnon yhteisyys ja suojelun uhkalähtöisyys. Kokoomuksen linja taas säilyi säästeliäisyyden ja vastuullisen käytön piirissä. Vuoden 1988 Lähiajan tavoiteohjelma toi Kokoomukselle kuitenkin merkittävää uutta sisältöä ympäristöpolitiikkaan, jolloin puolue alkoi korostaa

taloudellisen ohjailun merkitystä ympäristönsuojelussa. Tällä tarkoitettiin esimerkiksi erilaisten haittaverojen käyttöönottamista sekä pyrkimystä veroin ja muin maksuin tekemään saastuttamattomammista ratkaisuista taloudellisesti kannattavampia niin yrityksille kuin yksityisille kuluttajillekin. Vuoden 1991 ympäristöpoliittisessa ohjelmassa Kokoomus jatkoi tätä taloudellisen ohjaamisen esiin tuomista ja yhdisti vanhan luonnon säästeliäisyyden ja vastuullisuuden periaatteensa yhteensopivaksi ”kestävän kehityksen” kanssa.

Samaan aikaan SDP:llä vanha ympäristöpoliittinen linja oli taitoksessa. Vuoden 1990 Tavoitteita vaalikaudelle 1991-1994 -ohjelma, joka on käyttämäni aineiston ensimmäinen vaaliohjelmaksi luokiteltu, ei sisältänyt enää puolueen vanhoja linjauksia ympäristöpolitiikasta, vaan sen tilalle oli tullut Kokoomuksen vuotta aiemmin lanseeraama taloudellinen ohjailu, jonka siis SDP näin ollen otti myös omaksi linjakseen. SDP:n ympäristöpolitiikan omalaatuisuuden alamäki jatkui 1990-luvun loppua kohden, sillä puolue ei julkaissut ympäristöpolitiikkaa käsittelevää ohjelmakirjallisuutta ennen vuotta 1999, jolloin ilmestyi puolueen periaateohjelma. Tämänkin ohjelman ympäristöpoliittinen sisältö jäi melko ohueksi eikä sisältänyt mitään varsinaisia teemoja, vaan paremminkin vain muistutuksen siitä, että ympäristötilasta on pidettävä huolta. Kokoomus taas jatkoi taloudellisen ohjaamisen korostamista melko selkeälinjaisesti vuodesta 1988, jolloin tämä ensi kerran nousi esiin aina vuoteen 1998. Taloudellisen ohjaamisen päälinjan sivujuonteeksi ohjelmiin nousi myös hetkittäin esiintyväksi Kokoomuksen alkuperäisestä ympäristöpoliittisesta ohjelmasta vuodelta 1976 ympäristöteknologian tuotteistaminen, jonka mukaan siis ympäristöteknologian kehittäminen voi olla myös taloudellisesti kannattavaa ja muutettavissa voitolliseksi toiminnaksi.

4.1.3 Vaaliohjelmien aika

Vaaliohjelmat yleistyivät puolueiden kirjallisessa tuotannossa 2000-luvun alun myötä, jolloin sekä Kokoomus että SDP alkoivat julkaista kunnallis-, eduskunta- ja eurovaalien (joskus jopa seurakuntavaalien) alla ohjelmakirjoituksia, jotka muodostuivat eräänlaisista tavoite- ja vaalilupauslistoista. Vaaliohjelmien mukaantulo tietystä miehestä myös helpottaa ohjelmien vertailtavuutta, koska ne ovat puolueiden välillä melko lähekkäin julkaistuja. Toisaalta

ohjelmien mahdollinen keskustelevuus kärsii, koska toisten puolueiden ohjelmien sisältöön ei ehditä vastaamaan omalla ohjelmalla. Vaaliohjelmat ovat eräänlainen yhdistelmä erityis- ja yleisohjelmaa. Niissä käytetty retoriikka on melko samantapaista kuin 1970-luvun erityisohjelmien ”mitä on tehtävä”-tyylisten toimenpidelistausten, mutta ne toisaalta kattavat moninaisia politiikan osa-alueita yleisohjelmien hengen mukaisesti. Vaaliohjelmien osalta oman vaikutuksensa sisältöön antaa myös se, miten sisältöä voidaan kohdentaa. Ohjelmien ollessa aina valtakunnallisia tulee aiheiden olla koko maan kattavia - ja erityisesti eurovaaleissa sen ylikin - mutta vaalipiirien perspektiivit vaikuttavat siten, että esimerkiksi kunnallisvaaleissa samojen ympäristöasioiden ei voida suoraan olevan yhtä vaikuttavia kuin eduskuntavaaleissa.

Vasemmiston ympäristöpolitiikan kannalta 2000-luvun alku jatkoi samaan oikeistoteemaisempaan suuntaansa, mihin se 1990-luvun lopussa oli jäänytkin. SDP:llä tämä tarkoitti kokoomuslaisen ympäristöpolitiikan teemojen omaksumista, eli ohjelmissa otettiin aiempien taloudellisten ohjauskeinojen lisäksi esiin Kokoomuksen jo aiemmin esittelemä ympäristöteknologian tuotteistaminen ja esittäminen liiketoimintana. Kokoomuksella vaaliohjelmien yleistymisen taas näkyi pääasiassa siinä, että sen aiemmat suuret teemat, jotka SDP nyt oli omaksunut, muuttuivat katkonaisiksi: joskus ne esiintyivät ohjelmissa ja joskus eivät. Silloin, kun nämä teemat eivät esiintyneet, muuttui Kokoomuksen ympäristöpolitiikan sisältö lähinnä muistutukseksi siitä, että ympäristöä on suojeltava.

2000-luvun puolivälin jälkeen SDP:n ympäristöpoliittinen linja näyttäisi muuttuneen siten, että myös sen osalta suuret ja toistuvat teemat ovat kadonneet ja korvautuneet kapea-alaisemmilla, joskin konkreettisimmalla irtoteemoilla, kuten joukkoliikenteen parantamisella, ympäristöystävällisen teknologian käyttöönotolla tai tiettyjen spesifien luontoalueiden suojelemisella. Näiden ohella esiintyneet teemat ovat olleet oikeistolaisia: taloudellista ohjailua ja ympäristöystävällisyyden tuotteistamista. Myös Kokoomuksen ympäristöpoliittinen linja on jatkunut melko pistemäisenä, tosin 2000-luvun loppua kohden myös heillä näyttäisi olevan ohjelmien ympäristöpoliittiseen sisältöön mukaan tulossa enemmän yksittäisten aiheiden määräämät tavoitelistat, joita kohdellaan joko tavoiteltavina ideaaleina tai suoraan toteutettavina toimenpiteinä.

Kaiken kaikkiaan tutkittaessa ympäristöpolitiikan muuttumista ohjelmallisessa sisällöstä synnystään vuonna 1969 aina 2000-luvun loppuun voidaan tehdä kaksi selkeää havaintoa. Ensimmäinen havainto on, että ainakin ympäristöpolitiikan osalta ohjelmien linjallinen jatkuvuus on vaihtunut vakaudesta pistemäisyyteen, jossa ei ole jatkuvia teemoja tai edes puolueiden välillä selkeästi erotettavia teemoja. Tähän varmasti osaltaan vaikuttaa se, että 2000-luvulle tultaessa kaikkia politiikan osa-alueita päivitetään ohjelmallisesti aiempaa huomattavasti tiiviimmin, koska jokaisiin vaaleihin on saatava uutta sisältöä. Näin ollen myös ohjelmien käyttöikä on huomattavasti lyhyempi kuin ennen, eikä niiden sisältöön voida näin ollen olettaa panostettavan yhtä paljon kuin aiemmin. Ennen puolueen laatiman ympäristöpoliittisen erityisohjelman aikaperspektiivin voitiin ajatella olevan vaikka 15 vuotta tulevaisuuteen. Vastaavasti nykypäivänä vaaliohjelman käyttöikä on laajimmillaankin neljä tai viisi vuotta, ellei jopa joitakin kuukausia, mikäli sitä ajatellaan puhtaan instrumentaalisesti vaalityön välineenä.

Toinen havainto on ohjelmien ympäristöpoliittisen sisällön painotuksessa, tai oikeammin sen muutoksessa. Ympäristöpolitiikka voidaan tietyssä mielessä nähdä lähtökohdaltaan vasemmistolaisena, koska se syntyi vasemmistossa. Vuosikymmenten myötä ympäristöpolitiikassa on nähtävissä kuitenkin selkeä suunnanmuutos teemoihin, jotka ovat alun perin oikeiston kehittämiä ja vastaavasti alkuperäisten vasemmistolaisten teemojen kuihtuminen. Toisaalta ohjelmien sisällön pirstaloituminen pistemäiseksi yksittäisten aiheiden varassa kampanjoinniksi asettaa myös uuden haasteen sen selvittämiseksi, onko ympäristöpolitiikan osalta nähtävissä oikeisto-vasemmisto -jakoa. Vaikka käsiteltävät teemat näyttäisivät muuttuneen oikealle, on syytä selvittää, miten puolueet pyrkivät kehystämään näitä teemoja.

4.2 Mikä on ympäristöä?

Puolueet eivät kummassakaan esimerkkitaupauksessa pyri kovin selkeästi määrittelemään sitä, millainen niiden luontokäsitys on tai mitä luontoon kuuluu. Tämänkaltaisen pohdinnan sijaan puolueet keskittyvät lähinnä vain esittämään näkemyksiään siitä, miten tulisi toimia tämän

luonnon suojelemiseksi. Näistä toimenpidevaatimuksista voimme kuitenkin saada jonkinlaista käsitystä siitä, mitkä asiat puolueet käsittävät osaksi luontoa. Kattavin listaus luonnon erilaisista osa-alueista löytyy SDP:n vuoden 1969 ympäristöpoliittisesta erityisohjelmasta tai paremminkin sen väliotsikoista, joista puolueen luontokäsitys erotellaan tarkasti omiksi osa-alueikseen. Olen koonnut nämä osa-alueet taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Luonnon jakaantuminen SDP:n luonnon- ja ympäristöhoito ohjelmassa 1969

Luonnonvarat	Sosiaalinen luonnonsuojelu	Alkuperäinen luonnonsuojelu
Vesistöt (esim. järvet, meri, pohjavesi), ilma, melu, maankamaran luonnonvarat, jätteet, väestönkasvu, kemiallinen ja biologinen sodankäynti, metsä	rannat, virkistyskäyttö (esim. ulkoilu, retkeily, matkailu ja kalastus), riistanhoito ja metsästys, maisemanhoito	luonnonsuojelualueet, luonnonmuistomerkit, kasvi- ja eläinlajien suojelu.

Ainoastaan kaksi melko yleistä teemaa jäivät tästä ohjelmasta omana kohtanaan puuttumaan: ekologinen energiantuotanto sekä joukkoliikenteen järjestäminen. Tosin ensimmäintuunkin kohtaan ohjelmassa otetaan kyllä kantaa selkeänä ydinvoiman kannatuksena, mutta siitä ei ole tehty ohjelmallisesti omaa osa-alueitaan. Joukkoliikenne taas on aiheena yleistynyt vasta keskustelun painopisteen siirryttyä kasvihuonepäästöihin, joita ei ilmeisesti vielä tuolloin tunnettu. Osa aiheista on myös pudonnut pois ympäristöpoliittisesta keskustelusta ja siirtynyt muihin politiikan osa-alueisiin. Näihin kuuluvat esimerkiksi maailman väestönkasvu ja sodankäynnilliset kysymykset. Tämä listaus nostaa kuitenkin kattavasti esiin niitä aihealueita, joiden kohdilla on vaihtelevalla intensiteetillä vaadittu molempien puolueiden ohjelmissa parannusta. Jotkut ovat olleet niin sanottuja kestoaiheita, kuten Itämeri, joka toistuu aina silloin tällöin ohjelmissa, erityisesti Europarlamenttivaaliohjelmissa kansainvälisyyden symbolina, ja jotkut pistemäisinä, kuten melu, joka esiintyy muutamia kertoja koko aineistossa.

SDP määrittelee yhdeksi luonnon osa-alueeksi sosiaalisen luonnon, jolla tarkoitetaan luonnon käyttöä virkistystoimintaan, ja tämä laajennetaan ohjelmassa myös sosiaalisesti oikeudeksi, jota ei tulisi sitoa varallisuuteen tai yhteiskunnalliseen asemaan:

”Yksityistä omistusoikeutta voimakkaasti puolustava

yhteiskuntajärjestelmämme ei ole kyennyt turvaamaan ulkoilumahdollisuuksia maata omistamattomalle väestölle. – – Porvarillisten käsitysten mukaan ei ole välttämätöntä ottaa huomioon niiden tarpeita, jotka eivät maata omista ja joilla ei ole varaa sitä hankkia..”

Tämän lisäksi SDP näkee vuoden 1969 erityisohjelmassa luonnon yhdeksi piirteeksi käytännöllis-taloudellisen luontokäsityksen, jossa luonnosta pyritään pitämään huolta, koska sillä on taloudellista käyttöarvoa. Tätä osa-aluetta ohjelmassa ei lopulta eritellä kovin selkeästi, mutta voidaan nähdä, että sillä viitataan esimerkiksi luonnonvarojen käyttämiseen paitsi taloudellisesti tehokkaasti, myös siten, että niiden mahdollinen uusiutuminen turvataan.

Kolmantena osa-alueena SDP esittää niin kutsutun perinteisen luonnonsuojelun, joka tapahtuu ”esteettisistä, eettisistä tai tieteellisistä syistä”. Tässä suhteessa puolue myös tiedostaa, että kyseessä ei ole ensimmäinen kerta, kun luontoa käsitellään poliittisesti. Ohjelmassa mainitaan, että Suomessa on säädetty vuonna 1923 luonnonsuojelulaki, joka käsittelee juuri tätä alkuperäistä luonnonsuojelua. Sen sijaan puolue politisoi koko luonnon käsitteen uudella tavalla tekemällä siitä sosiaalisen oikeuden ja taloudellisen kysymyksen, painopisteen tosin ollessa ensin mainitulla. Tämän kaltainen luonnon eritelevä määritelmä on kuitenkin lopulta SDP:nkin ohjelmissa harvinainen, eikä sitä toisteta tai muuten vakiinnuteta esimerkiksi kielellisesti osaksi puolueen luontokäsitystä, vaan useimmissa ohjelmissa puhutaan pelkistäen vain luonnosta tai ympäristöstä.

Kokoomuksella ei vastaavanlaista kattavaa luontomäärittystä esiinny ohjelmissa, mutta kuvaavimman esimerkin tarjoaa kenties vuoden 1981 periaateohjelma, jossa eritellään luonnon muodostuvan luonnonympäristöstä ja ihmisen elin- ja asuinympäristöstä. Luonnonympäristö nähdään suojeltavaksi eli sitä pidetään oletusarvoisesti hyvällä tolalla olevana, mutta uhattuna. Asuinympäristöä taas halutaan parantaa, eli lähtökohdaksi otetaan sen negatiivinen status, joka voidaan kuitenkin ympäristötoimilla muuttaa positiiviseksi. Aiemmissa ohjelmissa Kokoomus puhuu myös työympäristöstä osana elin- ja asuinympäristöä sekä kulttuuriympäristöstä, jonka merkitystä ei kuitenkaan liitetä selkeästi luontoon tai ihmisen ympäristöön. Vaikka ohjelmissa

usein puhutaankin ihmisen ja luonnon riippuvaisuussuhteesta, useimmiten korostaen enemmän ihmisen riippuvaisuutta luonnosta kuin toisinpäin, on tämä jako luonnonympäristöön ja ihmisen ympäristöön kuitenkin kaikkein käytetyin määritelmä, jota molemmat puolueet ohjelmissaan esittävät. Näitä kahta eri osa-aluetta painotetaan vaihtelevasti toisiinsa nähden, ja niiden hoitoon tarjotaan myös erilaisia keinoja. Asuinympäristöön liittyvät kysymykset esiintyvät ohjelmissa useammin kuin varsinaiseen alkuperäiseen luontoon liittyvät kysymykset. Väliwerrosen mukaan (1996, 28) Suomessa metsiä koskeva ympäristöpoliittinen keskustelu on melko lähellä saksalaista mallia siinä, että suomalainen luontokäsityksessä metsä on osaltaan tärkeä identiteettivaikuttaja ja toisaalta tärkeä taloudellinen resurssi. Tämänkaltaista identiteettivaikuttajana toimivaa luontokäsitystä puolueohjelmissa ei juuri esiinny, mikä saattaa johtua juuri siitä, että ohjelmat keskittyvät lähinnä tarjoamaan parannuksia ihmisten elinympäristön viihtyisyyteen, kun taas metsät liitetään paremminkin osaksi alkuperäistä luontoa tai luonnonympäristöä.

Luontokäsitykset ovat puolueilla myös pääsääntöisesti melko materialistiset, esimerkiksi siten, että luontoa korostetaan luonnonvaroina ja resursseina, joita ei saa tuhata, mutta vaihtelevasti luontoa käsitellään myös arvona itsessään, joskin silloinkin mittatikkuna toimivat pääasiassa materialistiset arvot, kuten puhtaus ja miellyttävyys. Ainoana poikkeuksena tähän voitaisiin nähdä Kokoomuksen vuoden 1970 periaateohjelma, joka korostaa aineellisen elinympäristön rinnalla myös henkistä elinympäristöä, johon Suomen luonto kuuluu.

Taulukko 2 kuvaa puolueiden käyttämiä luontoon liitettyjä kuvaavia määreitä sekä arvottavia toteamuksia, joilla puolueet vahvistavat luonnon merkitystä.

TAULUKKO 2. Kokoomuksen ja SDP:n luontoa kuvaavat määreet ja arvottavat toteamukset

	Kokoomus	SDP
Kuvaavat määreet	puhdas, viihtyisä, ihmisarvoinen, turvallinen, terveellinen, monimuotoisuus, vihreä, elävä	puhdas, elinkelpoinen, monimuotoisuus, monipuolinen, turvallinen, käyttökelpoinen, tasapainoinen
Arvottavat toteamukset	luonnon talous, yksi kokonaisuus jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen, ihmisyksilö on osa luontoa ja riippuvainen siitä, monipuoliset luontoelämykset, vihreä, ihmisen ja ympäristön tulevaisuus ovat sidoksissa toisiinsa	luonnon tuhoutuminen, elämän säilyminen, sopusointu luonnon kanssa, luonnon ehdot, ihminen on osa luontoa ja elää vuorovaikutuksessa sen kanssa, luonnon tuottokyky on ravinnonsaannin ja tuotannon perusta, luonto kuuluu kaikille, luonnonvarat on tunnustettava nykyisten ja tulevien sukupolvien yhteiseksi omaisuudeksi, ympäristö kaiken edelle, luonnon tuottama hyvinvointi, ihmisen vastuu luonnosta, puhdas ympäristö kaikille, luonnon tasapaino on elinehto, luontaistalous, luonto on yhteinen.

Puolueet pyrkivät kuvaamaan luontoa tai sen tavoiteltavaa tilaa melko samanlaisin termein, kuten puhtaus ja viihtyisyys. Molemmat puolueet myös määrittelevät samantapaisin painotuksin ihmisen ja luonnon välistä suhdetta, tosin sillä eroavaisuudella, että SDP korostaa hyvinvoinnin ja luonnon resurssien välistä yhteneväisyyttä, mikä taas näyttäisi johtavan siihen, että Kokoomuksella luonto korostuu elämyksinä, jotka ovat osa ”henkistä pääomaa”. Kokoomus suosii enemmän positiivisten mielikuvien, kuten terveellisyys ja ihmisarvoisuus, liittämistä luontoon, kun taas SDP:llä oma erityispiirteensä on harmonian tärkeyden korostaminen luonnon kanssa sanoilla, kuten sopusointu ja tasapaino.

Molemmat puolueet käsittelevät luontoa positiivisin termein ja luontoa sellaisenaan ei kummallakaan puolella pelkistetä uhkaksi, joka tulisi kesyttää, tai pelkäksi resurssivarastoksi, josta voidaan tahkoa hyvinvointia. Koska luonto kuitenkin on osa poliittista keskustelua, täytyy siihen liittyä myös konfliktin piirteitä, jotka aiheuttavat politisaatiota, eli tuovat esiin luonnossa piilevän poliittisen ongelmallisuuden. Tällöin puolueet puhuvat joko ympäristöongelmista tai -uhkista riippuen siitä, millaisia ympäristöpolitiikan osa-alueita ne käsittelevät. Kuvaavaa tässä suhteessa on se, millaista toimintaa näihin kahteen termiin

voidaan liittää: ongelmat ratkaistaan ja uhat torjutaan.

”Ihmisen toiminta on aiheuttanut jo vakavia häiriöitä luonnon uusiutumiskykyyn ja elinvoimaisuuteen. Elämän moninaisuus ja ihmiskunnan tulevaisuus edellyttävät toimenpiteitä maapallon ekologisen kehityksen kääntämiseksi parempaan. - - Ympäristönsuojelun vaatimukset on otettava huomioon kaikessa tuotannollisessa toiminnassa. Uusien tuotantomenetelmien, materiaalien ja kemiallisten aineiden ympäristövaikutukset on selvitettävä riittävän varhaisessa vaiheessa. - - Verotuksellisin keinoin on tuettava ympäristönsuojeluinvestointeja, jätteiden hyötykäyttöä, materiaalien kierrätystä sekä ympäristöä säästäviä tuotantomenetelmiä ja energiamuotoja...”

(Kokoomuksen Lähiajan tavoiteohjelma,1988)

Uhkakuvat esiintyvät usein akuutimpina kysymyksinä, jotka vaativat näkyvää toimintaa ja koskevat ihmisestä erillisessä luonnossa esimerkiksi resurssien tuhoutumisena tai korvaamattomien luonnonarvojen, kuten biodiversiteetin, heikentymisenä. Näihin uhkakuviin reagoidaan yhteiskunnallisin toimin esimerkiksi asettamalla standardeja, joiden on tarkoitus estää uhkakuvien, kuten ympäristöonnettomuuksien toteutumista.

”Reilu kunta tarjoaa kuntalaisille viihtyisän ympäristön, johon kuuluu myös laaja virkistäytymis- ja viheralueet. Luonnon monimuotoisuudesta huolehditaan.”

(Sosialidemokraattinen kuntavaaliohjelma 2008 - Unelmista todeksi, 2008)

Ongelmilla kuvataan ihmisen välittömässä elinympäristössä näkyviä oireita, kuten alueen heikkoa viihtyvyyttä. Tällaisiin kysymyksiin ei usein ole tarjota kovin selkeitä toimenpiteitä, vaan useimmiten pyritään vain vakuuttamaan, että viihtyvyydestä on pidettävä huolta, ja sitä aiotaan parantaa.

Puolueiden luontokäsityksissä ei voida nähdä merkityksellisiä eroja, jotka johtaisivat erilaisiin ympäristöpoliittisiin käsityksiin, vaan puolueet pyrkivät ratkaisemaan samanlaisia ristiriitoja ympäristöpolitiikoillaan. Tämä luontokäsityksen yhteneväisyys ohjelmissa voisi kertoa esimerkiksi siitä, että puolueet eivät lähtökohtaisesti itse määrittele ympäristöä omasta puoluenäkökulmastaan, vaan sen sijaan käyttävät hyväksi asiantuntijoiden tarjoamaa ympäristötietoutta, jota puolueet sitten käyttävät hyödykseen tuodessaan esiin omia ympäristöpoliittisia kantojaan.

4.3 Suurkehykset

Lähes kaikki tutkimukseni sisältämät puolueiden laatimat ohjelmat menevät selvästi harmonia luonnon kanssa -suurkehysten alle. Tässä mielessä puolueiden välillä ei ole merkittävää eroa käsittelytavassa, vaan molemmat puolet tunnustavat ympäristökysymyksen olemassaolon, joskin näkökanta, jolla kysymys määritellään, on puolueiden sisällä ja välillä vaihdellut. Puolueet esittävät myös vaihtelevasti toimenpiteitä ratkaistakseen ympäristöön liittyviä ongelmia. Puolueet tuntuvat hyväksyneen ja ottaneen omakseen tiedemaailman yleisen konsensuksen siitä, että ympäristö on uhanalaisena, tai ainakin sen, että tarvitaan toimenpiteitä sen suojelemiseksi. Lisäksi molemmilla puolilla esiintyy ohjelmissa myös vaihtoehtoisesti yksityiskohtaisempia uhkaskenarioita, kuten ilmastonmuutoksen, kasvihuoneilmiön tai Itämeren pilaantumista ehkäiseviä kannanottoja.

”Ympäristöpolitiikan tärkein periaatteellinen ja käytännöllinen lähtökohta on ihmisen talouden ja luonnon talouden välinen tasapaino. Poliittinen päätöksenteko on alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla rakennettava siten, että ihmisen elinympäristöön välittömästi ja välillisesti liittyvät ongelmat otetaan täysipainoisesti huomioon.”

(Kansallisen Kokoomuksen ympäristöpoliittinen ohjelma, 1976)

”Ympäristöpolitiikan tavoitteena tulee olla yhteiselle edulle tärkeiden

ympäristöarvojen, luonnon tasapainon ja sen tuottokyvyn sekä elinympäristön terveellisyyden ja viihtyisyyden säilyttäminen. Näihin vaatimuksiin sopeutettu luonnonvarojen käyttö on tuotantotoiminnan jatkumisen edellytys.

Ympäristöongelmat aiheutuvat luonnonvarojen väärinkäytöstä. Nykyinen lainsäädäntö sallii kansallisen omaisuuden käyttämisen ympäristöä pilaavalla tavalla ja luonnonvaroja haaskaten. Seurauksena on ollut ympäristömme laadun huonontuminen. Noin puolet väestöstä asuu likaantuneiden vesien äärellä. Ilman pilaantuminen ja melu aiheuttavat ihmisille yhä suurempia haittoja paitsi työ- myös asuin- ja vapaa-ajan ympäristöissä.”

(Sosialidemokratian suunta - SDP:n tienviitat 1980-luvulle, 1978)

”Maailmanlaajuisesti pyrkimyksenä tulee olla elämän kunnioittaminen ja sen jatkuvuuden turvaaminen, luonnon tasapainon säilyttäminen sekä ihmisyyden kehittäminen.”

(Kokoomuksen periaateohjelma, 1981)

”Sosialidemokratian nykyiset tehtävät ovat maailmanlaajuisia ja aikaisempaa moniulotteisempia. Luonnon tuhoutumisen uhka ja sota-aseiden tuhovoima synnyttävät huolen elämän perusedellytyksistä. Ellei ihmiskunta suuntaa tietojaan ja voimiaan elämän säilyttämiseen, se voi tuhota itsensä. Rauha, kansainvälinen oikeudenmukaisuus ja sopusointu luonnon kanssa ovat ihmiskunnan eloonjäämisen perusehdot.”

(Suomen Sosialidemokraattinen puolue/Suomen työväenpuolue, 1987)

”Pitkän kasvukauden jälkeen maailmantalouden suhdanteet ovat kääntymässä taantumaan, samanaikaisesti kun monet ratkaisemattomat ristiriidat maailmalla ylläpitävät epävarmuutta.

Myös maailman ympäristön tila saattaa aiheuttaa paikallisia ja alueellisia kriisejä.”

(SDP TAVOITTEITA VAALIKAUDELLE 1991-1994, 1990)

”Arvostamme vuosimiljardien kuluessa kehittynyttä elämää sen kaikissa muodoissa. Haluamme säilyttää luonnon ja luonnonvarat tulevia sukupolvia varten monimuotoisina ja sellaisina, ettei elämän edellytyksiä heikennetä. Kokoomus asettaa elämän edellytysten turvaamisen tärkeimmäksi arvokseen.”

(Kokoomus Periaateohjelma, 1993)

”Tuotanto- ja kulutustapoja on muutettava ympäristön kannalta kestävämpään suuntaan mm. ympäristöveroja kehittämällä. Kasvihuonekaasupäästöjä on edelleen vähennettävä sekä kotimaisin toimin että kansainvälisellä yhteistyöllä. Vesiensuojelua on tehostettava.”

(SDP Vaaliohjelma 2003, 2003)

”Vapauden merkitys on korvaamaton. Vapaana jokainen ihminen pystyy kehittymään ja kehittämään sekä muodostamaan oman kuvansa itsestään ja ympäristöstään. – – Ihmisen on saatava toteuttaa ja ilmaista itseään vapaasti toisia ihmisiä ja luontoa kunnioittaen.”

(Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma, 2006)

Puolueet edustavat luultavasti tässä suhteessa liiaksi poliittista keskustaa, ettei niistä löydy vaihtoehtoa esimerkiksi sellaiselle äänestäjälle, joka ajattelee ympäristötilan olevan yhdentekevä tai ilmastonmuutoksen vähentämisen olevan liioittelua. Sinänsä on vaikea arvioida voitaisiinko tällaista konsensusta puolueiden välillä pitää merkinä yleispuoluekehityksestä. Selvää kuitenkin lienee, että tämä on osoitus siitä, että puolueet eivät halua eksyä liian kauaksi poliittisesta keskustasta (Paloheimo & Wiberg 1997, 229-231) vaan määrittävät ohjelmistoaan osin ulkopuolisten asiantuntijoiden avuin, jotka valistavat niin

poliitikkoja kuin tavallisia äänestäjiäkin ympäristöuhkien vaaroista.

Harmonia luonnon kanssa -suurkehys näkyy puolueiden osalta myös siinä, että ne eivät juuri problematisoi ekologisuutta ajatuksena, vaan näkevät sen itsestään selvänä ja ongelmattomana osa-alueena, jota ei ainakaan suoraan tohdita kyseenalaistaa, vaikka sen kanssa ristiriitaisia väitteitä kenties muissa ohjelmakohdissa esitetäänkin. Tässä eräs esimerkki ekologisuuden käsittelystä:

”Kunnilla on vastuu sosiaalisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti kestävän asuinympäristön luomisesta. Tavoitteena on taloudellinen, turvallinen ja ympäristöä säästävä yhdyskuntarakenne.”

(Kunnissa luodaan turvallisen ja hyvän elämän edellytykset – Kunnallisvaaliohjelma, 2000)

Ekologisuudesta tunnutaan nimenomaisesti hakevan harmonisuutta ja näinpä sosiaalisia, taloudellisia, kulttuurisia ja ekologisia näkökantoja politiikassa ei nähdä edes mahdollisesti ristiriitaisiksi, vaan niitä kaikkia voidaan vaatia samanaikaisesti. Ohjelmissa halutaan antaa kuva sitä, että nämä kaikki tekijät ovat yhteensovittavissa, ja näin ollen niitä ei myöskään tarvitse arvottaa keskenään, mikä voisikin olla poliittisesti melko kohtalokasta. Sen huomion toki tekevät molemmat puolueet, että ”taloudellinen voitontavoittelu ei saa mennä luonnon edelle”(Ks. esim. Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma), mutta käytännössä tätä ristiriitaa ei avata juurikaan sen enempää kuin pelkistäen että olisi sovellettava ”aiheuttaja maksaa”-periaatetta (Ks. esim. Kokoomuksen Tavoiteohjelma 1995-1999). Luonnon asema retorisesti on puolueissa siis yksiselitteisen kyseenalaistamaton. Tutkimalla puolueohjelmia laajemmin voitaisiin havaita, onko se sitä myös esimerkiksi teollista toimintaa käsittelevissä osa-alueissa.

Harmonia luonnon kanssa -suurkehysten dominointiin on olemassa myös kaksi poikkeusta, jotka löytyvät molemmat Kokoomuksen ohjelmista. Ajallisesti ensimmäinen näistä on Kansallisen Kokoomuksen Periaateohjelmasta vuodelta 1970, jonka mukaan:

”Yksilöiden ja ryhmien toimintamahdollisuuksien turvaaminen

edellyttää, että huolehditaan ihmisen henkisestä ja aineellisesta elinympäristöstä. – – Yhteiskunnan on kyettävä suomaan kaikille jäsenilleen henkisen ja aineellisen kasvun, viihtymisen ja keskinäisen kanssakäymisen edellytykset. Aineelliseen ja henkiseen elinympäristöömme kuuluvat myös Suomen luonto ja kulttuurimaisema, joiden puhtaana ja viihtyisänä säilymisen on jatkuvasti kiinnitettävä vakavaa huomiota”

Tässä kehyksessä näkyy mielestäni selvästi Kokoomuksen nopea tarve reagoida edellisenä vuonna ilmestyneeseen SDP:n ympäristöpoliittiseen erityisohjelmaan. Tämä näkyy myös tyylinä, jolla luontoa käsitellään eräänlaisen nationalistisen henkisen tilan fyysisenä ilmenemismuotona. Luontoa tarkastellaan melko selkeästi vanhan kokoomuslaisen iskulauseen ”Koti-uskonto-isänmaa” kehyksen läpi. Luonto tai sen saastuminen eivät ole uhka ihmiskunnalle, vaan kyseessä on paremminkin kansallinen henkinen voimavara, josta suomalaisuus ammentaa voimaansa, ja siksi se on pidettävä viihtyisänä. Tämä kuitenkin näkyy puolueiden ohjelmissa selkeänä poikkeuksena, ja Kokoomuksen seuraavassa ympäristöpolitiikkaa käsittelevässä julkaisussa, eli vuoden 1976 ympäristöpoliittisessa erityisohjelmassa, kehys on jo vaihtunut luonnon itseisarvoon ja sen turvaamiseen ihmisen elinehtona.

Toinen poikkeama suurkehyksissä tapahtui Kokoomuksella vuoden 2000 Kokoomuksen kunnallisvaalitavoitteet 2000 -ohjelmassa, jonka erikoisuus oli siinä, että ympäristöpolitiikkaa ei käsitelty lainkaan. Syytä tähän voidaan vain arvailla, mutta selvää lienee se, että Kokoomuksessa ei ole uskottu ympäristöpolitiikan olevan merkityksellinen vaaliteema joko ajankohdallisesti tai kunnallisvaalien tasolla. Luultavimmin tähän on vaikuttanut se, että kunnallisella tasolla ei ole osattu esittää ympäristöpoliittisia ratkaisuja, sillä vuosien 1998 ja 2002 yleisohjelmissa ympäristöpolitiikka kuitenkin esiintyy kohtuullisen kokoisina kannanottoina. Vastaavasti taas vuoden 2004 kunnallisvaaliohjelmassa, Kokoomuksen kunnallisvaalitavoitteet - Tulevaisuuden hyvinvointi rakennetaan tänään, ympäristöpoliittinen osuus kuitataan vain muutamalla rivillä, vaikka saman vuoden eurovaaliohjelmassa se onkin laajemmin esillä. Kunnallinen päätöksentekotasoa ei kuitenkaan itsessään voi selittää

ympäristöpolitiikan vaisuutta, sillä SDP:llä on vuoden 2000 ja 2008 kunnallisvaaliohjelmissa (2004 on SDP:lläkin vain muutama rivi, joissa lähinnä muistutetaan ympäristönsuojelun tärkeydestä viihtyvyyden takaamiseksi) laajahkot ympäristöpoliittiset kannanotot, ja näin on myös Kokoomuksen vuoden 2008 kunnallisvaaliohjelmissa.

Yleispuoluekehityksessä on toki kyse paljosta muustakin kuin vain puolueiden ideologioiden tai näkyvän toiminnan samankaltaistumisesta, sekä laajemmista poliittisista kysymyksistä kuin ympäristöpolitiikasta, mutta ainakin oman aineistoni pohjalta näyttäisi siltä, että puolueet ovat ohjelmissaan myös käsitelleet luontoa nimenomaan harmonia-kehityksen kautta siinä, että ihmisen on pystyttävä paremmin sopeutumaan luontoon. Tämä yhteneväisyys suurkehityksen osalta on tulkittavissa siten, että yhteiskunnallisesti puolueiden välillä vallitsee konsensus siitä, miten postmaterialistiset arvot vaikuttavat niiden tuottamaan politiikkaan. Tässä suhteessa puolueet siis vaikuttaisivat jakavan käsityksen siitä, että yhteiskunnallinen keskustelu on muuttunut postmaterialististen arvojen konfliktiksi, jossa käydään kamppailua identiteettimäärittelmistä uudella tavalla. Osaltaan tämä suurkehityksen yhtenevyys kertoo myös siitä, että puolueet tavoittelevat poliittista keskustelua samalla areenalla, sillä ne tarkastelevat luontoa samanlaisilta näkökannoilta. Tämä selittynee dominoivalla yhteiskunnallisella kontekstilla, jonka voidaan nähdä olevan, tai ainakin puolueiden uskovan olevan, harmonia luonnon kanssa -suurkehityksen mukainen.

4.4 Sekundaariset kehitykset

SDP:llä selkeästi havaittavissa oleva sekundaarinen kehitys on ideologinen linkitys sosiaalidemokratian ja luonnonsuojelun kanssa. Tämä tapahtuu kahdella tavalla: esittämällä sosialidemokratia riiston vastustajana ja toisaalta huolenpitäjänä. Molemmissa tavoissa luonto rinnastetaan ihmiseen ja ihmisyyteen. Ensimmäisen tavan mukaan työläisen riistämisen rinnalle tai sijaan on noussut luonnon riistäminen, joka tuhoaa yhteistä omaisuutta pienen joukon eduksi. Esimerkki tällaisesta retoriikasta löytyy jo SDP:n luonnon- ja ympäristöhoito ohjelmasta vuodelta 1969:

”Sosialidemokraattisen työväenliikkeen aatesisällölle on keskeistä

riiston kieltäminen. Ihminen ei saa hankkia etua toisen ihmisen kustannuksella. Yhteinen etu on sama kuin kaikkien ihmisten etu. Yksityistä etua ei saa hankkia yhteisen edun kustannuksella. Luonnon riistäminen loukkaa yhteistä etua. Siksi luonnon riistäminen on ihmisen riistämistä.”

Huomionarvoista tässä ideologisessa linkityksessä on myös sosialistinen ajatus yhteisomaisuudesta, jollaiseksi luonto määritellään länsimaissa perinteisen ja käytännössä vallitsevan (luonnon) yksityisomistuksen sijaan. Luonnon yhteisomistusta korostetaan vetoamalla jokamiehen oikeuksiin:

”Sosialidemokraattien tulee myös vaatia, että ylimuistoisista ajoista voimassa olleet ns. jokamiehen oikeudet, jotka takaavat kaikille oikeuden luontoon, vahvistetaan lainsäädännössä.”

Liittämällä jokamiehenoikeuksiin ajallinen määre ”ylimuistoiset” annetaan kuva siitä, että luonto on aiemmin toiminut ensimmäisenä mallina kollektiivisesta yhteisomistuksesta, jollainen myös sosialismin tavoitteena toimii. Koska ohjelma on ensimmäinen laatuaan, voidaan ympäristö nähdä uutena ulottuvuutena, jossa sosialismia tulee levittää ympäristöpolitiikan kautta, ja aiemmin yhteisomistuksessa ollut luonto itsessään toimii monumenttina siitä, miten yhteiskunnallisesti ylemmät luokat riistävät työläisiä. Tämä on varsin voimakas viesti, joka luo selkeää yhteiskunnallista jakoa riistäjiin ja työläisiin kyseenalaistamatta esimerkiksi työläisten roolia luonnon huonossa kohtelussa työpaikkojen kautta tai vain yksityiselämässään esimerkiksi roskaamisen osalta.

Sosialistinen riistonvastainen taistelu kuuluu tietenkin oman aikansa poliittiseen retoriikkaan, ja tämän on myöhemmin korvannut toisenlainen, pehmeämpi poliittinen kieli, jossa ei niinkään korosteta yhteiskuntajakoa kuin yhteisöllisyyttä inklusiivisena piirteenä. Esimerkki toisenlaisesta esittämistavasta, sosiaalidemokratiasta huolenpitäjänä ja selkeämpänä esimerkkinä luonnon rinnastamisesta ihmisyyteen, toimii vuoden 1999 Sosialidemokratian periaatteet -yleisohjelman kohta:

”Sosialidemokratian päämääränä on vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden oikeudenmukainen yhteiskunta. Siinä jokainen toimii kykijensä mukaan oman ja yhteisen hyvinvoinnin puolesta. Ympäristöstä ja jokaisesta ihmisestä pidetään huolta.”

Solidaarisuus näyttäisikin uudemmissa ohjelmissa korvanneen riiston sosialidemokraattisena avainsanan ympäristöpolitiikassa. Ajatus luonnon yhteisyydestä tai yksilön oikeudesta luontoon ei ole myöskään Kokoomukselle vieras siinä mielessä, että puolue on ohjelmissaan kannattanut jokamiehen oikeuksia (ainakin ulkoilun ja retkeilyn osalta, esimerkiksi Kansallisen Kokoomuksen ympäristöpoliittinen ohjelma 1976). Kokoomuksen vastaus SDP:n luonnon politisoimiseen nimenomaan sosiaalisesti oikeudeksi on kuitenkin melko hidas ja tapahtui ensimmäisen kerran selkeästi vasta vuoden 1979 Kokoomuksen tavoitteet 1980-luvun politiikassa -ohjelmassa, jossa nimetään ”Oikeus turvalliseen ja viihtyisään elinympäristöön”. Vuoden 1976 ympäristöpoliittisesta ohjelmasta tällaista universaaliutta ei kuitenkaan ole samassa merkityksessä jokamiehen oikeuksien maininnasta huolimatta löydettävissä, sillä ohjelma on luonteeltaan lähinnä tekninen toimenpidelista siitä, millaisin keinoin luontoa voidaan suojella, josta esimerkkinä seuraava kohta:

*” -luonnonvarojen huolimaton käyttö ja haaskaaminen lopetetaan,
-luonnonvarojen käyttö järjestetään ns. kestävän tuoton ja moninaiskäytön sekä jätteiden uudelleenkäytön periaatteelle,
-teknologiaa ja tuotantomenetelmiä kehitetään ympäristöä pilaamattomiksi,
-syntyneet ympäristöhaitat pyritään korjaamaan,
-ihmisille turvataan mahdollisuus nauttia alkuperäisestä luonnosta ja valvoa luonnonvarojen käyttöä,
-varaudutaan mahdollisten ympäristöongelmien varalle kehittämällä hallinnollista ja teknistä valmiutta,
-edistetään elämisen laatua ottamalla lainsäädännössä ja suunnittelussa huomioon ympäristönsuojelu,*

-lisätään yleistä tietoutta ympäristömyönteisten asenteiden luomiseksi.”

Kokoomuksen lähestymistapa luonnon yhteisyyteen ei ole yhtä jatkuva kuin SDP:llä. Puolueiden välillä on myös se merkittävä ero, että Kokoomus ei ole missään vaiheessa suhtautunut luonnonsuojelullisista näkökannoista kriittisesti yksityisomistukseen. Tässä suhteessa myös SDP:n retoriikka on lähentynyt Kokoomusta, mutta edelleen voidaan väittää, että SDP:n lähtökohta ympäristöpolitiikkaan on universaalia oikeutta luontoon korostavampi, säätelevämpi ja yhteiskuntapainotteisempi kuin Kokoomuksen yksityisomaisuuteen perustuva yksilölähtöinen malli, jossa valtion rooli on tukea ja kannustaa yksilöä ympäristönsuojeluun.

Kokoomuksella SDP:n kaltainen ympäristösuojelun linkittäminen osaksi sen poliittista ideologiaa on harvinaisempaa. Kokoomus määrittää ympäristökysymystä toisenlaisella tavalla turvallisuuden kautta. Puolue ottaa ympäristöpolitiikkansa lähtökohdaksi sen sisältämät mahdolliset uhkakuvat, joista ihmiset saattavat kokea huolta, ja pyrkii kääntämään ne positiiviseksi arvoksi korostamalla oman politiikkansa turvallisuuslähtöisyyttä. Tätä havainnollistaa parhaiten lyhyt katsaus Kokoomuksen erilaisten ohjelmien otsikointeihin ja väliotsikointeihin kohdissa, jotka käsittelevät ympäristöpoliittisia asioita:

Oikeus turvalliseen ja viihtyisään elinympäristöön

(Kokoomuksen tavoitteet 1980-luvun politiikassa, 1979)

Henkinen turvallisuus

(Kansallinen kokoomus – lähiajan tavoiteohjelma, 1988)

Arkipäivän turvallisuus kuuluu jokaiselle

Arjen ja ympäristön turvallisuus on perusoikeus

(Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 2003-2007, 2002)

Kotiseudulla pitää viihtyä ja tuntea olonsa turvalliseksi

(Kokoomuksen kunnallisvaalitavoitteet –

Uhkalähtöisyys sinänsä ei ole erikoista verrattuna SDP:hen, joka myös korostaa ympäristöpolitiikan epäonnistumisen johtavan ympäristökatastrofeihin ja vaativan toimenpiteitä. Sen sijaan Kokoomuksella tämä näkyy eräässä mielessä optimistisempänä retoriikkana, koska uhkien sijasta keskitytään turvallisuuteen, joka kylläkin sisältää ajatuksen uhkasta – ilman uhkaa ei ole huolta turvallisuudesta – mutta markkinoi itseään positiivisemmalla lähtökohdalla. Ympäristöpolitiikan määrittelyä turvallisuusongelmaksi taustoittaa, että tutkimustulosten mukaan turvallisuuspoliittiset kysymykset, kuten lakiin ja järjestykseen tai maanpuolustukseen liittyvät teemat, suosivat vaaleissa oikeistolaisia puolueita vasemmistolaisia enemmän. (Paloheimo & Wiberg 1997, 238) Turvallisuuslähtöisen asiantkäsittelyn voidaan nähdä kertovan sellaisesta uskomuksesta, että äänestäjäkunta on pohjimmiltaan konservatiivista, ja Kokoomus pyrkii turvallisuuskehyksen avulla herättämään heissä emotionaalista reaktiota. Näin ollen uudenlainen politiikan osa-alue halutaan markkinoida heille retoriikalla, joka korostaa pysyvyyttä ja tarjoaa pieniä muutoksia (ympäristöystävällisyys) dramaattisten ja äkkinäisten muutoksien (ympäristökatastrofit) sijaan. ”Turvallisuus” sanana kuuluu keskeisenä osana suomalaiseen poliittiseen retoriikkaan, jota kaikki puolueet käyttävät (Karlsson & Wiberg 2010, 57). Kokoomuksen tapa käyttää sitä osana ympäristöpolitiikka voidaan kuitenkin nähdä eroavana SDP:stä.

Puolueet pyrkivät kehyksillä, kuten riisto ja turvallisuus, tuomaan esiin emotionaalisia reaktioita ohjelmien lukijoissa. Riisto on voimakkaan negatiivinen sana, joka vetoaa lukijoiden oikeudentajuun paitsi siinä merkityksessä, että he saattavat itse kokea olevansa epäoikeudenmukaisessa asemassa, riisto vetoaa tunteisiin myös universaalimmalla tasolla ajatuksena siitä, että jotain muuta (tässä tapauksessa luontoa) riistetään, ja se on lopetettava epäoikeudenmukaisena. Riisto toimii siis selkeänä paholaissanana. Turvallisuus-kehyksen käytöllä Kokoomus pyrkii vetoamaan konservatiiviseen tunteeseen pysyvyydestä ja rauhallisuudesta, jota ohjelmanlukijoiden uskotaan arvostavan. Turvallisuus voidaan tulkita merkitykseltään positiiviseksi ja toimii näin ollen *ultimate terminä*. Tässä suhteessa on myös huomionarvoista nähdä, että näillä termeillä ja emotioilla puolueet pyrkivät oikeastaan vastakkaisiin suuntiin kuten perusideologeihinsa kuuluu. SDP esittää riiston vallitsevana

asiantilana, joka täytyy muuttaa, mikä sopii vasemmiston perinteisesti kumoukselliseen status quon murtamiseen. Turvallisuus taas kuvastaa pysyvyyttä, eli asiat säilyvät ennallaan, eikä status quo ole uhattuna. Turvallisuuslähtöisen ympäristöpolitiikan voitaisiin ajatella vetoavan ihmisiin, jotka kokevat ympäristöllisten oikeuksiensa toteutuvan tällä hetkellä hyvin tai riittävästi ja haluavat säilyttää asiointilan. Myöhemmin SDP on pyrkinyt yllä esitetyllä tavalla muuttamaan kehyksen asentoa vaihtamalla negatiivisen riisto-kehyksen solidaarisuus-kehyyksi, joka on turvallisuuden kaltainen *ultimate term*, joka pyrkii herättämään äänestäjissä positiivisemmän reaktion. Yhteisöllisyyden korostaminen onkin SDP:n retoriikan keskeinen piirre (Karlsson & Wiberg 2010, 59).

Ronald Inglehartin *New Left* -ajattelua on havaittavissa siinä, että yhdessä SDP:n erityisohjelmassa todetaan melko yksiselitteisesti, ettei työväestön ja ympäristön etu aina ole sama asia, ja tällaisissa tapauksissa työväestön tulee joustaa ympäristön vuoksi.

”Työväenliikkeen perinteinen toiminta on saanut voimansa laajoista kansanjoukoista, joiden välittömät elinolot ovat kärsineet yksityisen edun tavoittelusta. Työväenliike on toiminut jäsentensä hyväksi. Osa ympäristöpolitiikasta voidaan perustaa yhä tälle toimintaperiaatteelle. Yhteiskuntamme vähäosaisimpien työ-, asuin- ja elinympäristön kohentaminen on tärkeä osa sosialidemokraattista ympäristöpolitiikkaa.

Puolueena joudumme kuitenkin tunnustamaan, ettemme voi johtaa ympäristöpolitiikan kaikkia tavoitteita palkansaajaväestön välittömistä eduista. Useat kansainväliset luonnonvarakysymykset vaativat tietoista luopumista oman kansakunnan ja kannattajakunnan eduista. Työväenluokan välittömän edun ajamisesta työ laajenee yleisen edun puolustamiseen. Ympäristöarvoista huolehtiminen on yhteiskunnallista työtä luonnon, toisten kansojen ja tulevien sukupolvien hyväksi. Tämä on ainoata perusarvoiltaan sosialidemokraattista ympäristöpolitiikkaa.

Ristiriita palkansaajaväestön välittömien etujen ja tarvittavien toimien välillä edellyttää lujaa pitäytymistä sosialidemokraattisissa arvoissa ja yleisen tiedon tason kohentamista. Ihmiskunnan tulevaisuus riippuu kyvystämme havahtua itsekkyydestämme. Ympäristöongelmien ratkaisu edellyttää ihmiskunnalta yhteisvastuuseen perustuvaa, tarmokasta toimintaa riiston kaikkia muotoja vastaan. Meidän tulee toiminnassamme irtautua harhakäsityksestä, jonka mukaan ihmisellä on ylivalta luontoon ja menneiden sukupolvien luomaan kulttuuriin. Tarvitsemme selkeän solidaarista ympäristöpolitiikkaa.”

(SDP:n ympäristöpoliittinen ohjelma, 1987)

Uudemmissa ohjelmissa tällainen mahdollinen ristiriitaisuus on jätetty vähemmälle huomiolle ja mieluummin tyydytty vain iskulauseenomaiseen otsikointiin ”Luonto kaiken edelle”, kuten vuoden 1990 Tavoitteita vaalikaudelle 1991-1994 -vaaliohjelmassa. Teknisesti merkitys ”kaiken edelle” sisältää tietenkin edelleen myös työväenliikkeen luokkakohdaisen edun, mutta nähdäkseni tätä ristiriitaa tai sen mahdollisuutta ei ole erityisesti haluttu tuoda enää esiin.

Tämä etusijan selvittäminen tukee Arendtin näkemystä työväenliikkeen universaaliudesta, joskin ehkäpä käänteisenä siinä merkityksessä, että siinä miten aiemmin työväenliike on voinut esittää ajamansa asiat universaaleina etuuksina, korostuvat nämä uudet vaatimukset universaaleina rajoituksina. Tämänkaltainen avoin julistus omaa äänestäjäkuntaa vastaan toimii esimerkkinä siitä kahden rintaman sodasta oikeiston ja perinteisen vasemmiston äänestäjäkunnan välillä, jonka Inglehart on esittänyt uudelle vasemmistolle tyypilliseksi. On kuitenkin tulkintakysymys, voidaanko tässä tapauksessa nähdä postmaterialistiselle arvoille Inglehartin mukaan kuuluvaa elitismien vastaisuutta: voidaan joko ajatella, että työväestöä pidetään vastuuttomana, ja eliitin täytyy rajoittaa sen toimia säännöksin, tai toisaalta voidaan ajatella, että näillä äänestäjäkunnan omilla rajoituksilla pyritään estämään uuden eliitin nousemista.

Kokoomuksen ohjelmissa on 1990-luvun lopulta lähtien esiintynyt vahvistuen liberaali-

individualistinen ajatus jokaisen yksilön ympäristövastuusta. Tämä ajattelumalli kenties kuuluisi enemmän suurkehysten kuin sekundaaristen kehysten piiriin, mutta otan lähtökohdakseni, että suurkehyyksiä voi käytössä olla vain yksi. Tämä kehys ei korvaa lähtökohdaltaan perinteisempää harmonia luonnon kanssa -kehystä vaan hyväksyy sen ja paremminkin ohjaa sitä individuaalisen vastuun suuntaan. Tulevaisuudessa voi kuitenkin olla ainakin teoreettisesti mahdollista, että ohjelmassa siirryttäisiin voimakkaammin individualistiseen suuntaan, jonka lähtökohtana on jokaisen mahdollisuus toimia ekologisesti sen sijaan, että valtio kokonaisvaltaisesti toimisi näin ohjaten ekologista käyttäytymistä esimerkiksi rajoittein ja korvausvaatimuksin ympäristövahingoista:

”Ympäristökysymysten noustessa esiin ovat kuluttajat saaneet myös vastuun ja mahdollisuuden vaikuttaa kulutusvalinnoillaan ympäristökysymyksiin.”

(Kokoomuksen tavoiteohjelma 1999-2003, 1998)

”Ympäristönsuojelu lähtee yksilöiden asenteista ja valinnoista sekä niitä seuraavista käyttäytymis- ja kulutustottumuksista.”

(Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma, 2006)

Kokoomuksen kunnallisvaaliohjelmassa 2008 individualistinen lähtökohta saa vielä uudenlaisia piirteitä suorana kehotuksena äänestäjille toimia tietyllä tavalla asiassa, joka lopulta on poliittisen päätöksenteon ulkopuolella, mutta jossa individualistista panosta luvataan tukea:

”Etenkin kaupungeissa voidaan miettiä, onko järkevää ajaa jokaista pikkumatkaa autolla, kun voi hoitaa terveyttään kävellen tai pyöräilemällä? Pyörällä polkee mummo ja tyttärentytär kauppaan tai töihin kunhan kevyen liikenteen tarpeet huomioidaan.”

Tämänkaltainen ympäristönsuojelullinen tematiikka on luonnollisesti Kokoomukselle ideologisestikin melko sopivaa, kuten Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelmasta vuodelta

2006 voidaan päätellä: ”Yksityiseen omistukseen perustuva markkinatalous on paras tapa tuottaa hyvinvoinnin edellytyksiä.” - tässä tapauksessa hyvinvoinnin nähdään tarkoittavan myös luontoa, mutta samalla kuitenkin vältetään kysymystä siitä, voiko luonnon ja ihmisen hyvinvoinnin tuottaminen olla ristiriidassa. Kokoomus ei kuitenkaan ole edustanut täydellisen vapaata markkinataloutta, vaan ohjelman kohta lopetetaan toteamukseen, jonka mukaan ”Kannatamme luonnon ja ihmisen ehdoilla toimivaa markkinataloutta.” Myös SDP on ottanut kahteen ohjelmaansa Kokoomuksen tyyppisiä yksilöstä lähteviä ekologisia periaatteita:

”Mikään ympäristövalvontajärjestelmä ei voi ylittää tehokkuudessaan vastuuntuntoisten kansalaisten toimintaa omilla asuin- ja työpaikoillaan. Kuluttajien asenteet ja ostotottumukset heijastuvat tuotantokoneistoon. Ympäristölle vaarallinen tai saastuttava toiminta tyrehtyy, mikäli näin yhteisvoimin toimimme.”

(SDP:n ympäristöpoliittinen ohjelma, 1987)

”Jokainen voi omilla toimillaan vaikuttaa energiankulutukseen ja päästöjen vähentämiseen.”

(Me pidämme ääntä puolestasi: SDP:n tavoitteet vaalikaudelle 2007-2011, 2007)

Analysoitaessa puolueiden sekundaarisia kehyksiä on niissä huomattavissa jo paljon selkeämpiä eroja kuin aiemmissa yleisluontoisissa perspektiiveissä. Sekundaariset kehykset kertovat siitä, miten puolueet määrittävät ympäristöpolitiikan osaksi omaa poliittista toimintaansa tai ideologiaansa, toisin sanoen miten ne legitimoivat ympäristöpoliittisen toiminnan. Tässä suhteessa puolueilla näyttäisi olevan merkittävä lähtökohdallinen ero, joka voi johtua puolueiden tavasta havainnollistaa sitä poliittista todellisuutta, jossa ne vaikuttavat. Toisaalta se voi kertoa siitä, mitä puolueet uskovat äänestäjiensä odottavan niiltä tai minkälaiset asioiden lähestymistavat vetoavat puolueen kannattajiin ja saavat myös liikkuvat äänestäjät puolelleen. Aiemmin SDP on perustanut ympäristöpolitiikkansa vahvasti riisto-kehysten varaan, mutta myöhemmin muuttanut tätä neutraalimpaan ja positiivisempaan solidarisuus-kehukseen. Kokoomus taas on ensimmäisiä ohjelmia lukuun ottamatta käyttänyt

ympäristöpolitiikassakaan jatkuvana turvallisuus-kehystä. Molemmat puolueet pyrkivät herättämään näillä kehyksillä emotionaalisia reaktioita, jotka saisivat lukijan hyväksymään puolueen esittämän kannan. Enemmän kuin puolueiden ympäristöpoliittisista eroista tämä tulos kertoo puolueista itsestään ja osoittaa sen, miten ympäristöpolitiikka voidaan ympäröidä osaksi sitä arvokokonaisuutta, jolla puolue haluaa itseään markkinoida. Kokoomuksella 2000-luvun alusta voimistunut yksilölähtöisen vaikuttamisen kehys saattaa tulevaisuudessa nousta liberaalia individualismia vastaavaksi suurkehukseksi ja näin ollen korvata aiemman harmonia luonnon kanssa –suurkehysten.

4.5 Ketkä saastuttavat – Ympäristöpoliittisia vihollisia

Kuten mainittua, eräs merkittävimmistä tekijöistä kehysten määrittelyssä sekä ylipäänsä poliittisessa retoriikassa on määrittellä kuva menneisyydestä ja sen tuottamista ongelmista. Pyrittäessä vaikuttamaan ongelmiin tulevaisuuden ratkaisuilla täytyy tietää, mistä ongelmat johtuvat. Tärkeä osa ongelman määrittelyä on löytää syyllinen tai aiheuttaja ongelmille. Tässä suhteessa puolueiden välillä on havaittavissa jonkin verran eroavaisuutta.

”Pahin vesien pilaaja Suomessa on kemiallinen puunjalostusteollisuus, jonka piirissä sulfittiselluloosateollisuudella tässä suhteessa on keskeisin asema. Myös mekaaninen puunjalostusteollisuus, elintarviketeollisuus, metalliteollisuus ja tekstiiliteollisuus aiheuttavat vaikeita paikallisia vesiensaastumisongelmia.”

(SDP:n luonnon- ja ympäristönhoito ohjelma, 1969)

”Poliittista ja taloudellista ratkaisua vaativiksi kysymyksiksi ovat muodostuneet - - , luonnonvarojen kansantaloudellisesti ja ympäristön hoidon kannalta järkevä käyttäminen,- -. Näitä kysymyksiä selvitettäessä törmätään entistä useammin kapitalistisen tuotannon peruslähtökohtiin.”

(Sosialidemokratian suunta – SDP:n tienviitat 1980-luvulle, 1978)

”Kestävä ympäristöpolitiikka on yhteiskunnan sellaista toimintaa, jota ei voida harjoittaa kapitalistisen tuotantotavan ehdoilla. Ohjailemattomat markkinavoimat tuottavat huonoa ympäristöä. Ympäristöpolitiikka ei voi perustua luonnon ja ympäristön yksipuoliseen hyödyntämiseen, vaan tuotantotoiminta tulee alistaa ympäristöpolitiikalle.”

(SDP:n ympäristöpoliittinen ohjelma, 1987)

SDP:n lähtökohta ympäristöongelmien aiheuttajana on vuodesta 1969 lähtien ollut kapitalistinen voitontavoittelu ja sen päätoteuttajana suuret yritykset muun muassa teollisuuden piiristä monine eri osa-alueineen. SDP:n retoriikassa kapitalismi ja sen ilmentymät tuhoavat luontoa tai aiheuttavat sille vakavaa vahinkoa vain huomattavan pieniä voittoja saadakseen.

Kokoomus taas tyytyy ongelmanaiheuttajan määrittelyssään paljon lievempään retoriikkaan ja silloin tällöin jättää jopa määrittelemättä sen, mistä ongelmat oikeastaan ovat syntyneet. Kokoomuksellakin pääsyyllinen ympäristön kohtaamiin tuhoihin löytyy voitontavoittelusta, mutta sitä ei sinänsä pidetä kovin ongelmallisena niin kauan kuin aiheuttaja myös maksaa aiheuttamansa vahingot. Kokoomuksen lähtökohtana näyttäisi olevan tämän voitontavoittelun inhimillisuus, sillä kasvottoman ja konemaisen teollisuuden sijasta Kokoomuksen ohjelmissa toistuu ympäristötuhojen aiheuttajana ihmiskunta kokonaisuudessaan:

”Ihminen käyttää jatkuvasti hyväkseen alkuperäistä luontoa ja puuttuu siten luonnon tasapainojärjestelmään sekä elämän kiertokulkuun. Ihminen ei kuluta luontoa pelkästään ottamalla. Ihmisen toiminnasta syntyvät, luontoon sopeutumattomat jätteet aiheuttavat myös suuren haitan luonnon taloudelle.”

(Kansallisen Kokoomuksen ympäristöpoliittinen ohjelma, 1976)

”Ihmisen toiminta on aiheuttanut jo vakavia häiriöitä luonnon

uusiutumiskykyyn ja elinvoimaisuuteen. Elämän moninaisuus ja ihmiskunnan tulevaisuus edellyttävät toimenpiteitä maapallon ekologisen kehityksen kääntämiseksi parempaan.”

(Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma, 1988)

”Nyt ihminen on hyödyntänyt luonnonvaroja ja ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia useasti yli luonnon sietokyvyn. Tämä on mahdollistanut pienelle osalle ihmiskuntaa aineellisesti korkean elintason. Samanaikaisesti olemme kuitenkin nopeasti kaventaneet luonnon ja ihmisyyhteisön mahdollisuuksia tulevaisuudessa.”

(Periaateohjelma, 1993)

Viimeisessä siteerauksessa on merkillepantavaa, että vaikka Kokoomuksen retoriikassa luonnonvarojen liialliseen hyödyntämiseen on syyllistynyt ihminen, eli ihmiskunta kokonaisuudessaan, on tuotto tästä liiallisesta käytöstä johtanut aineellisesti korkeaan elintason vain pienelle osalle ihmiskuntaa. Hyödynsaaja ja syyllinen pyritään siis erottamaan toisistaan, vaikka voitaisiin ainakin olettaa, että tämä samainen pieni osa ihmiskuntaa, joka on luonnon ylikäytöstä hyötynyt, olisi myös toiminallaan ollut luonnon liiallisen käytön primus motorina.

Osaltaan kehitykseen voi olla vaikuttanut vaaliohjelmien mukaan tulon myötä näkynyt poliittisen retoriikan supistuminen puolueiden ohjelmissa, mutta 2000-luvun alusta lähtien vaikuttaisi siltä, että saastuttavien toimijoiden käsittely puolueohjelmissa on vähentynyt aiemmasta ja toisaalta osin korvautunut molemmissa puolueissa uudella silmätikulla. Puolueohjelmissa ei 2000-luvulla juurikaan enää perustella sitä, mikä aiheuttaa ympäristöpoliittisia ongelmia, vaan lähinnä esitetään toimenpidelisteja. Näitä ei pohjusteta, miksi on toimittava tai miten nämä toimenpiteet auttavat. Tämä hankaloittaa poliittisen retoriikan arviointia ja piilottaa poliittisen kehyksen lukijoilta. Poliittista arviointia voidaan toki yhtä hyvin tehdä niiden poliittisten vaikutusten osalta, joita ehdotetuilla toimenpiteillä olisi, mikäli ne on riittävän yksityiskohtaisesti eritelty.

Silloin, kun esimerkkipuolueiden ympäristöpoliittisissa kannanotoissa kerrotaan ympäristöongelmien aiheuttajista, toistuvat näissä uutena aiheuttajana maatalous ja syrjäseutujen haja-asutus, eli toisin sanoen agraarinen osa yhteiskuntaa, jota ennen ei ole suoraan ohjelmissa mainittu. Urbaani/agraari -jaottelun puuttuminen ympäristöpoliittisista kannanotoista ennen 2000-lukua on ollut itsessään jopa melko silmiinpistävä, tai jos sitä on esiintynyt, on se paremminkin näkynyt muistutuksena kaupunkilaisten oikeudesta luontoon. Tähän kenties osaltaan vaikuttaa se, että molemmat puolueet voidaan luokitella melko kaupunkilaisiksi verraten maaseudun perinteiseen äänenkannattajaan, Suomen Keskustapuolueeseen. Seuraavassa pari esimerkkiä siitä, miten ja millaisissa yhteyksissä maaseutu elinkeinoineen nostetaan ongelmiksi ohjelmissa:

”Itämeren kotimaista kuormitusta pienennetään vähentämällä haja-asutusalueiden päästöjä, kalankasvatuksen haittoja sekä maatalouden hajapäästöjä.”

(Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 2003-2007, 2002)

”Kansainvälisesti on löydettävä keinot säädellä laivaliikennettä niin, että se on turvallista ja toisaalta on puututtava valtioiden ympäristöpäästöihin, Suomessa erityisesti maatalouden aiheuttamaan kuormitukseen.”

(SDP IHMISTEN EUROOPPAAN, 2004)

”Suomessa erityisesti maatalouden ympäristöhaittoja on vähennettävä.”

(SDP:n eurokymppi, 2004)

”Maatalouden ympäristötuet on sidottava tiukemmin todellisiin ympäristöä suojeleviin toimiin.”

(SDP Euroopan parlamentin vaalien vaaliohjelma 2009, 2009)

”Teollisuuden ja asutuksen jätevesipäästöt on saatu jo varsin hyvin

kuriin. (Itämeren) Rehevöitymisen suurin kotimainen aiheuttaja on maatalous, jonka päästöjä on vähennettävä aktiivisesti.”

(SDP Reilu Suomi – työtä ja välittämistä, 2006)

Toteamus rehevöitymisen kotimaisesta aiheuttajasta toistuu myös Me pidämme ääntä puolestasi -vaaliohjelmassa vuonna 2007. Viimeiseksi siteeratussa Reilu Suomi -vaaliohjelmassa todetaan myös seuraavaa Itämeren suojelusta:

”Itämeren alueen yhteistyötä tarvitaan edelleen mm. alueen suurkaupunkien jätehuollon ja vedenpuhdistuksen kehittämisessä.”

Näin ollen muualla kuin Suomessa (suur)kaupungit muodostavat ekologisen uhkan Itämerelle. Muotoilu herättää kysymyksen siitä, onko maatalous Itämeren muissa ympäristömaissa vähemmän saastuttavaa kuin Suomessa. Joka tapauksessa urbaani/agraari-ristiriita esitetään Suomen kohdalla eri näkökulmasta kuin muiden Itämeren maiden kohdalla.

Nämä maininnat maaseudusta saasteiden tuottajana eivät vielä itsessään anna kovin selkeää kuvaa ympäristöpoliittisen viholliskuvan muuttumisesta ainakaan Kokoomuksessa. Maininnat maataloudesta ovat myös SDP:llä aiempia viholliskuvia lievempiä siinä mielessä, että maatalouden ympäristöhaitat mainitaan lähinnä sivulauseissa, eikä niitä korosteta yhtä voimakkaasti kuin aiemmin. Päälinjana näyttäisi siis olevan saastuttajien katoaminen retoriikasta. Toisaalta puolueiden retoriikassa on nähtävissä aiempien kommenttien lisäksi kannanottoja, jotka voisivat vahvistaa vastakkainasettelua tulevaisuudessa:

”Korkeatasoisten joukkoliikennepalvelujen ylläpito edellyttää lipputulojen lisäksi valtion ja kuntien rahoitusta sekä kaupungeissa että maaseudulla.”

(SDP: Kunnallisvaalit 2000 - Kunnissa luodaan turvallisen ja hyvän elämän edellytykset, 2000)

”Energian säästämiseksi maaseudun rakennerahastotukia ohjataan

energian säästämiseen maatiloilla.”

(Me pidämme ääntä puolestasi: SDP:n tavoitteet vaalikaudelle 2007-2011, 2006)

” Ei haulikolla ammuttua yhdyskuntarakennetta - -”

(Kokoomuksen kunnallisvaaliohjelma 2008 - Liittykää yhteen, 2008)

Nämä kommentit tukevat sitä käsitystä, että nykyisen ympäristöpoliittisen erityishuomion kohteeksi on nostettava maaseudun kehittäminen kohti ympäristöystävällisiä standardeja. Kommentit muistuttavat siitä, että myös maaseudun on kehityttävä ja pystyttävä vastaamaan kaupunkiasumisen ekologista tehokkuutta. Ympäristöpolitiikan osalta mahdollinen tulevaisuuden kehityssuunta voisi siis oikeiston ja vasemmiston ristiriitaisuuden sijaan löytyä urbaani/agraari-asetelmasta, jossa kaupunkilaiset kohdistavat ympäristöpolitiikan terävimmän kärjen - määritelmän siitä, mistä ongelmat johtuvat - maaseudun asukkaisiin. Tämä näyttäisi toteuttavan eräänlaista city-vihreyden ajatusta, jossa kaikkein ympäristötietoisimmat ihmiset asuvat kaupungeissa, koska niissä niin kutsutun alkuperäisen luonnon puutteesta huolimatta ekologinen jalanjälki on ainakin puolueiden esittämän mukaan kaikkein pienin. Tämä selittyy osaltaan myös sillä, että sekä Kokoomuksen että SDP:n pääasiallinen kannatus löytyy kaupungeista.

Kasvavasta huomiostaan huolimatta maatalous ei toistaiseksi ole saavuttanut kummallakaan puolueella selkeää viholliskuvaa, vaan se esiintyy paremminkin sivulauseissa, siinä missä esimerkiksi SDP:llä teollisuus on esiintynyt paljon aktiivisempänä luonnonsaastuttajana, tai Kokoomuksella ihmisen voitontavoittelu on liitetty olennaisesti perusteluun siitä, miksi ympäristöpolitiikkaa on harjoitettava. Näin ollen suuntana näyttäisi olevan vielä yleispuoluehenkinen konsensus, jossa ei kovin innokkaasti lähdetä erittelemään, ketkä toimivat poliittisina vihollisina. Ohjelmissa keskitytään mieluummin itse asian eli ympäristönsuojelun tärkeyteen ja pyritään näin kokoamaan kaikki saman arvosateenvarjon alle.

5. YHTEENVETO

Tarkasteltaessa puolueiden ympäristöpolitiikkoja puhtaasti temaattiselta kannalta näyttää yleispuoluekehitystä tapahtuneen, sillä 1990-luvun alusta SDP:n ajaman ympäristöpolitiikan linja on siirtynyt lähemmäs Kokoomuksen linjoja. Aiemman säänteleveyteen perustuvan luonnonsuojelun ovat korvanneet Kokoomuksen ajamat taloudelliset keinot, kuten haittaverot, ja ympäristöystävällisen teknologian tuotteistaminen. Yleispuoluekehityksen lisäksi tähän tulokseen ovat saattaneet vaikuttaa myös ekologisessa keskustelussa vaikuttavat yleiset trendit, jotka ovat voineet muuttua enemmän Kokoomuksen eduksi. Näin ollen on syytä tarkastella ympäristöpolitiikan kehittymistä myös syvemmällä tasolla osana puolueiden käyttämää viestintää.

Tutkimustulokseni kannalta selkein havainto on, että Suomessa oikeisto ja vasemmisto, ainakin Kokoomuksen ja SDP:n kautta tarkasteltuna, näyttäisivät ympäristöpolitiikoissaan ajavan ympäristön etua pohjimmiltaan samasta syystä, joka on luonnon postmaterialistinen itseisarvo. Tämä näkyy esimerkiksi puolueiden yhtenevässä ympäristön määritelmässä, joka jakautuu ihmisen välittömään elinympäristöön - jota määrittävät esimerkiksi ihmisen viihtyvyys sekä ympäristön terveellisyys - ja varsinaiseen luontoon, jossa tavoitteena pidetään muun muassa monimuotoisuutta ja elinkelpoisuutta. Molemmat puolueet suhtautuvat luontoon lähtökohtaisesti itseisarvona, johon ihmisen on sopeutettava oma toimintansa. Tässä suhteessa molempien puolueiden käyttämä retorinen kuvio on selkeä: aiemmin luontoa on käytetty hyväksi, mikä on vaarantanut luonnon elinkelpoisuuden, ja nyt siihen on tultava muutos, jota puolue tarjoaa ohjelmansa lukijoille. Kumpikaan puolue ei tarjoa vaihtoehtoa äänestäjälle, jonka luontokäsitys voisi olla erilainen, vaikkapa taloudelliseen hyötyyn perustuva tai luonnon kontrollointiin pyrkivä. Mietittäessä sitä yhteiskunnallista kontekstia, jossa tämä puolueiden välinen yhteisymmärrys ilmenee, ei tulos ole yllättävä. Väitän, ja osaltaan tämä tutkimustulokseni yhtenevyys sitä vahvistaa, että yhteiskunnallisesti Suomessa vallitsee konsensus siitä, että ympäristöä on suojeltava aktiivisesti, eli se on ainakin jollain tasolla uhattuna. Näin ollen puolueiden tavoitellessa poliittista keskustaa ja liikkuvien äänestäjien kannatusta ne eivät voi perustaa ympäristöpolitiikkaansa muunlaiselle kehitykselle kuin harmonia luonnon kanssa. Muuten puolueet eroaisivat liian radikaalisti vallitsevasta

yhteiskunnallisesta konsensuksesta. SDP:n vuoden 1969 ympäristöpoliittinen ohjelma onnistui politisoimaan luonnon uudella tavalla maapallon elinkelpoisuuden mittarina ja sosiaalisena oikeutena. Tämä tulkintakehys on säilynyt SDP:llä koko aineiston ajan ja Kokoomuksella viimeistään vuodesta 1979. Lähitulevaisuudessa kannattaa kiinnittää huomiota Kokoomuksen yksilölähtöiseen ympäristönsuojeluun, joka saattaisi voimistuessaan toimia vanhan kehyksen murtajana.

Osaltaan tämä käsitysten yhtenevyys voi perustua yleispuoluekehityksen teknokraattiseen aspektiin, jossa puolueet etsivät sisältöä ohjelmiinsa asiantuntijoilta, joiden mielipiteet vaikuttavat myös esimerkiksi mediassa. Näkisin, että ympäristöasiantuntijoiden välillä vallitsee tietyistä luontoon liittyvistä peruskysymyksistä yhteisymmärrys (Ks. Esim. Väliverronen 1996, 36-37 Vihreästä konsensuksesta), jolloin puolueiden käyttämät asiantuntijatkin tarjoavat puolueille yhtenäistä tietoa. Koska tämä tieto tulee osaksi valtavirtaa myös median kautta, syntyy eräänlainen itseään vahvistava kehä, jonka myötä tietynlainen ympäristökuva stabiloituu yhteiskunnallisesti hyväksytyksi.

Vertailtaessa SDP:tä ja Kokoomusta on SDP onnistunut pitämään luontokäsityksensä hieman Kokoomusta yhtenäisempänä. Tämä näkyy lähinnä siinä, miten Kokoomus reagoi uuteen politiikan osa-alueeseen liittämällä ympäristökysymyksen vuonna 1970 osaksi etno-kansallista kehystä ja toisaalta siinä, että SDP on tunnollisesti muistanut mainita ympäristön osana kaikkia aineiston ohjelmia, toisin kuin Kokoomus, joka on yhdessä ohjelmassa jättänyt ympäristöpolitiikan kokonaan pois. Tämän havainnon merkittävyyttä kuitenkin kaventaa se, että vaikka SDP onkin ottanut ympäristöpolitiikan osaksi ohjelmiaan, ei puolue aina ole tehnyt tätä kovin vakuuttavasti, kuten yhden lauseen mittaisesta osuudesta eräässä ohjelmassa voidaan päätellä.

Vaikka puolueet lopulta näyttäisivät edistävän samanlaista luontokäsitystä, on niiden välillä havaittavissa eroja siinä, miten ne ympäristökysymyksen esittävät. Sosialidemokraattinen puolue haluaa nähdä luonnon yhtenä uutena solidaarisuuden kenttänä, jolla puolue voi vaikuttaa omien perusarvojensa mukaisesti. SDP aloitti ympäristöpolitiikkansa riisto-kehyksellä, jolla pyrittiin esittämään ympäristö uutena taistelukenttänä työläisten ja heitä

riistävän kapitalismin välillä. Tässä on tapahtunut selkeä kehysten asennonvaihto, jossa aiempi ensimmäisestä ympäristöpoliittisesta ohjelmasta kotoisin oleva riisto-kehys on korvattu 1990-luvulla lempeämmällä solidaarisuus-kehyksellä. Käytetty retoriikka on lieventynyt ja samalla siihen liitetyt arvot ovat muuttuneet positiivisemmiksi ja vähemmän hyökkääviksi. Uusi solidaarisuus-kehys korostaa jokaisen oikeutta ympäristöön ja tuo enemmän esiin sen yhteisyyttä aiemman konfliktiperspektiivin sijaan. Kokoomus esittää luonnon tiettyssä mielessä uhattuna, mutta myös uhkaavana. Kokoomus käyttää ympäristöpolitiikassaan vahvasti turvallisuus-kehystä, jossa luonto liitetään osaksi uhkaavan tuntemattoman kenttää ja esitetään mahdollisten tulevien katastrofien ja ongelmien alustana. Puolue tarjoaa kuitenkin keinonsa, jolla ympäristön turvallisuus taataan ja äänestäjät saavat mielenrauhansa. Puolueet jakavat saman luontokäsityksen, mutta markkinoivat sitä solidaarisuus- ja turvallisuus-kehyksillä omia perusarvojaan vahvistavasti. Ympäristöpolitiikka itsessään ei siis näyttäisikään olevan puolueiden kannalta merkityksellinen, vaan se, millaisia arvoja ja merkityksiä siihen liitetään laajemmalla yhteiskunnallisella rintamalla. Ympäristöpolitiikan osuus näyttäisi olevan integroida ympäristön tilasta huolestuneita tai kiinnostuneita äänestäjiä puolueeseen. Vaikka puolueet näyttävät tässä toimintatavoiltaan eroavan toisistaan, on puolueiden tapa politikoida luonnolla kuitenkin yhtenevä. Toisaalta ympäristöpoliittisen kielen integraatioaspekti ohjelmissa on jossain määrin heikentynyt ja ympäristöpolitiikasta tyydytään enemmän vain muistuttamaan vaivautumatta sitomaan sitä aatteellisesti yhteen puolueen edustaman ideologian kanssa. Eräs selittävä tekijä tässä on puolueohjelmien tyylin muuttuminen 1970-luvun perusteellisista erityisohjelmista lyhyisiin vaaliohjelmiin, jotka ovat myös aiempaa selkeämmin tarkoitettu puolueen jäsenien lisäksi myös äänestäjille luettavaksi, ja lähtöoletuksena tuntuu olevan, että äänestäjän kiinnostus politiikkaa kohtaan on melko rajallinen.

Ympäristöpolitiikan kannalta puolueohjelmien provokaation merkitys on vähentynyt tultaessa 1970-luvulta nykypäivään. Erityisesti tämä on näkynyt SDP:n käyttämän retoriikan voimakkuudessa. Esimerkkipuolueet eivät näytä ympäristöpoliittisilla toimenpidevaatimuksillaan suuresti pyrkivän erottumaan toisistaan, vaan keskittyvät lähinnä muistuttamaan ympäristönsuojelun tärkeydestä, ja temaattisestikin ne ovat lähentyneet toisiaan perinteisesti oikeiston aloittamien aiheiden suuntaan. Tämä näkyy myös tavassa, jossa

ympäristöpoliittisesta kehyksestä on kadonnut menneisyyden määritelmän osa ainakin sen perinteisessä mielessä: vihollisen tunnistamisessa. Aiemmin SDP:llä on selkeänä ympäristöpoliittisena vihollisena toiminut kapitalismi ja porvarillinen elämäntapa, joiden on esitetty riistävän työläiseltä yhteistä omaisuutta, luontoa, niin taloudellisessa kuin myös sosiaalisessa mielessä; oikeutena puhtaaseen elinympäristöön. Kokoomuksella ihmiskunta on kokonaisuudessaan esitetty syypäänä ympäristön heikentyneeseen tilaan, ja toimijana esiintyykin usein pelkästään ”ihminen”. Tultaessa nykypäivään toimijoiden esiin nostamisen sijasta tyydytään lähinnä toteamaan, että ympäristö on uhattuna tai sitä on suojeltava. Agraarinen osa yhteiskuntaa ja erityisesti maatalous ovat molemmilla puolueilla nousseet jossain määrin uudeksi ympäristöpoliittiseksi viholliseksi, mutta sitä ei kuitenkaan tuoda yhtä selkeästi esiin kuin aiemmin. Maatalous on molemmille esimerkkipuolueille sikäli luonteva kohde kritiikkiin, että ne saavat pääasiallisen kannatuksensa kaupungeista. Yksi selitys esimerkkipuolueiden maltilliselle ympäristöpoliittiselle kantaottavuudelle voi olla myös Vihreän liiton paikan vakiintuminen eduskunnassa ja kunnanvaltuustoissa 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Uuden, ideologialtaan ja asialistaltaan vahvemmin ekologisuuteen liittyneen puolueen ilmestyminen poliittiselle kentälle on saattanut osaltaan saada vanhat puolueet välttämään liian voimakkaita ympäristöpoliittisia kannanottoja. Radikaaleimmat ekologiset äänestäjät todennäköisesti äänestävät kuitenkin vihreitä, joten voidaan ajatella olevan parempi tavoitella maltillisemmin ajattelevia äänestäjiä, jotka kylläkin tunnustavat ympäristöystävällisyyden arvon, mutta eivät pidä sitä kuitenkaan tärkeimpänä poliittisena valintakriteerinään.

Tarkastelemani rajattu aihepiiri ja keräämäni aineisto näyttäisivät tukevan yleispuoluekehityksen ajatusta. Puolueiden käyttämät kehykset ovat selkeästi alkaneet muistuttaa toisiaan vaaliohjelmiin siirryttäessä, sillä puolueet eivät tee ideologisia linkityksiä politiikan erikoisalueeseen tai perustele toimenpidevaatimuksiaan, vaan esittävät melko identtisiä toimenpidelistoja, joissa kielenkäyttökin on alkanut siirtyä samanlaiseen, vakiintuneeseen suuntaan. Näin rajatun aineiston ja aihepiirin osalta on tietenkin mahdotonta ottaa kantaa yleispuoluekehityksen kaltaiseen laajaan ilmiöön, joka ulottuu myös puolueohjelmien ulkopuolelle, mutta ainakin ohjelmien ympäristöpoliittisten näkökantojen perusteella puolueet todella ovat muuttuneet samankaltaisempaan suuntaan. Toisin sanoen

SDP on siirtynyt aloittamassaan poliittisessa erityisalueessa Kokoomuksen suuntaan. Tämän siirtymän merkittävyys on toki mielipidekysymys siinä mielessä, että alun perinkään ei puolueiden välillä voida nähdä puolueohjelmissaan olleen kovin suuria erimielisyyksiä ympäristöpolitiikasta, vaan molemmat ovat toimineet pääasiassa saman harmonia luonnon kanssa -suurkehysten sisällä, eikä radikaalia eroa luontokäsityksissä ole ilmennyt, vaan molemmat ovat lähinnä sekundaarisin kehystein pyrkineet rajaamaan ympäristöpolitiikkaa omaa ideologiaansa vahvistavin ehdoin.

Vaikka puolueet muistuttavatkin toisiaan ympäristöpolitiikan osalta hyvin paljon, voidaan näiden sekundaaristen kehysten avulla jossain määrin erotella ympäristöpolitiikka oikeistolaiseksi ja vasemmistolaiseksi sen perusteella, millä tavoin ne ympäristöpolitiikan oikeuttavat ja sitovat osaksi aiempaa aateperintöään. On vaikea arvioida, kuinka paljon nämä oikeistolainen ja vasemmistolainen ympäristöpolitiikka eroavat toimenpidevaatimuksiltaan, mutta niiden voidaan uskoa perustuvan samojen asiantuntijoiden suosituksiin, jotka ovat tarjonneet puolueille ympäristöpoliittisen ajattelun perustan. Puolueet toki voivat lähtökohtaisesti tuntea toiset toimenpiteet miellyttävimmiksi kuin toiset, mutta tämä vaatisi huomattavasti spesifimpää tutkimusta. Voidaan kuitenkin olettaa, että mikäli puolueiden luontokäsitykset vastaavat toisiaan, eivät ympäristönsuojelulliset toimenpiteetkään voi merkittävästi erota toisistaan. Näin ollen oikeistolaisen ja vasemmistolaisen ympäristöpolitiikan merkittävyys on juuri puolueiden tavassa politikoida käytettävissä olevilla aiheilla. Eroavuus löytyy varsinaisten toimien sijasta niistä arvoista, joilla puolueet itseään markkinoivat ja joiden ne uskovat vetoavan äänestäjiin. On kysymys sinänsä, onko arvoilla merkitystä, jos suoritettavat toimenpiteet pysyvät kuitenkin samoina. Ainakin retoriselta kannalta tällä on merkitystä, sillä arvot ovat nykyaikana tärkeä osa puolueiden legitimizeettiiä ja sitä moraalista määritelmää, jolla toimenpiteet perustellaan yleisölle. Puolueiden lähtökohtien - ja oletettavasti toimenpiteiden - tällä hetkellä muistuttaessa toisiaan merkittävästi ei voida kuitenkaan päätellä, että myös tulevaisuudessa näin tulisi olemaan. Arvoilla, joilla toimintaa perustellaan, on kuitenkin oleellinen merkitys määriteltäessä, mitkä ovat käytettävissä olevat vaihtoehdot.

Vaaliohjelmien myötä sekundaaristenkin kehysten asema on heikentynyt ohjelmissa, joko

siten, ettei niille anneta kovin näkyvästi tilaa, tai ympäristöpolitiikkaa ei liitetä selkeästi osaksi puolueen kokonaisuutta muuten kuin listana vaalilupauksia. Tämänkaltainen kehitys voi jatkuessaan ja laajetessaan aiheuttaa ihmisten vieraantumista puolueista, koska niillä ei ole tarjota selkeästi toisistaan eroavia vaihtoehtoja tai edes arvomaailmaa, johon tuntee yhteenkuuluvuutta. Ympäristöpolitiikan perusteella näyttää, ettei postmaterialistisista arvoista ole vanhojen universaalien aatteiden korvaajiksi, sillä vaikka ne tuovatkin puolueille kontingenssia määritellä itsensä aivan uudella tavalla poliittiselle kartalle, eivät puolueet mahdollisesti pysty hallitsemaan poliittisen keskustelun sisältöä samassa mielessä kuin ennen. Tämä näkyy paitsi siinä, että keskustelua käydään median välityksellä muuallakin kuin puolueiden välillä, mutta myös siinä, että politiikan kiistakysymysten moninaistuessa poliitikot joutuvat turvautumaan yhä enemmän asiantuntijoihin sisällöntuottamisessa. Tämä suunta aiheuttaa haasteensa vanhalle puolueorganisaatiolle, jonka rinnalla yhteiskunnallisten liikkeiden ajama uusi politiikka voi voimistua. Nähtäväksi jää, miten hyvin puolueet onnistuvat tähän kehitykseen sopeutumaan.

LÄHTEET:

Lähdeaineisto:

Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. Kaikki ohjelmat tulostettu 5.7.2010

<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/>

SDP:

SDP:n luonnon- ja ympäristönhoito ohjelma, erityisohjelma, 1969

Sosialidemokratian suunta - SDP:n tienviitat 1980-luvulle, yleisohjelma, 1978

Sosialidemokraattisen Puolueen periaateohjelma, yleisohjelma, 1987

SDP:n ympäristöpoliittinen ohjelma, erityisohjelma, 1987

Tavoitteita vaalikaudelle 1991-1994, vaaliohjelma, 1990

Sosialidemokratian periaatteet, yleisohjelma, 1999

Ihmisten Eurooppa - yhdessä, turvallisesti – Vaalijulistus, vaaliohjelma, 1999

Kunnissa luodaan turvallisen ja hyvän elämän edellytykset – Kunnallisvaaliohjelma, vaaliohjelma, 2000

Vaaliohjelma 2003, vaaliohjelma, 2003

IHMISTEN EUROOPPAAN, vaaliohjelma, 2004

Huolenpitoa huomisesta - SDP:n tavoitteet kunnallisvaaleissa, vaaliohjelma, 2004

SDP:n eurokymppi, vaaliohjelma, 2004

Eduskuntavaaliohjelma: Reilu Suomi - työtä ja välittämistä, vaaliohjelma, 2006

Me pidämme ääntä puolestasi: SDP:n tavoitteet vaalikaudelle 2007-2011, vaaliohjelma, 2007

Sosialidemokraattinen kuntavaaliohjelma 2008 - Unelmista todeksi, vaaliohjelma, 2008

Euroopan parlamentin vaalien vaaliohjelma 2009, vaaliohjelma, 2009

Kokoomus:

Kansallisen Kokoomuksen Periaateohjelma, yleisohjelma, 1970

Kansallisen Kokoomuksen ympäristöpoliittinen ohjelma, erityisohjelma, 1976

Kokoomuksen tavoitteet 1980-luvun politiikassa, yleisohjelma, 1979

Kokoomuksen periaateohjelma, yleisohjelma, 1981

Kokoomuksen Linja tulevaisuuteen, yleisohjelma, 1986
Kokoomuksen Lähiajan tavoiteohjelma, yleisohjelma, 1988
Ympäristöpoliittinen ohjelma, erityisohjelma, 1991
Periaateohjelma, yleisohjelma, 1993
Kokoomuksen Tavoiteohjelma 1995-1999, yleisohjelma, 1994
Kokoomus: Vaalikampanjan avaus – vaalitavoitteita, vaaliohjelma, 1995
Kokoomuksen tavoiteohjelma 1999-2003, yleisohjelma, 1998
Kokoomuksen kunnallisvaalitavoitteet 2000 –asiakirja, vaaliohjelma, 2000
Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 2003-2007, yleisohjelma, 2002
Tavoitteena parempi arki - Kokoomuksen kuuden kohdan ohjelma, vaaliohjelma, 2003
Jotta Suomella menisi paremmin - Kokoomuksen eurovaalijulistus, vaaliohjelma, 2004
Kokoomuksen kunnallisvaalitavoitteet - Tulevaisuuden hyvinvointi rakennetaan tänään, vaaliohjelma, 2004
Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma, yleisohjelma, 2006
Kokoomuksen kunnallisvaaliohjelma 2008 - Liittykää yhteen, vaaliohjelma, 2008
Kokoomuksen eurovaaliohjelma 2009, vaaliohjelma, 2009

Lähteet:

Aarnio, E. 1995. Välttämättömyyksistä suomalaisissa puolueohjelmissä – ”... Jokaisen tulee....”. 98-109. *Puolueohjelmatutkimuksen nykysyynnat*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja Publications 69.

Aarnio, E. 1998. Päämäärät liikkeessä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Aarnio, E. & Kanerva, J. (toim.) 1995. Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja Publications 69.

Aarnio, E & Palonen, K. 1995. Puolueiden periaateohjelmat 1995. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja Publications 68.

Abolafia, M. 2004. Framing Moves: Interpretive Politics at the Federal Reserve. *Journal of Public Administration Research and Theory*, vol. 14, no. 3. 349-370.

Arendt, H. 1998. *The Human Condition*. Chicago: The University of Chicago Press.

Arendt, H. 2002. *Vita Activa*. Tampere: Vastapaino.

Borg, O. 1991. Vihreät – vihreä liike politiikassa. *Ympäristökysymys*. 180-194. Helsinki: Gaudeamus.

Borg, O. 1995. Ohjelmatutkimuksen ja ohjelmakirjoituksen perinteestä ja muutoksesta. *Puolueohjelmatutkimuksen nykysyynnat*. 4-23. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Drake, M. 1994. *Vihreä prosessi liikkeestä puolueeksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Esping-Andersen, G. 2000 *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.

Hart, R. 1997. *Modern Rhetorical Criticism*. Simon & Schuster Company: Massachusetts.

Heikkinen, V., Hiidenmaa, P. & Tiililä, U. 2000. *Teksti työnä, virka kielenä*. Gaudeamus: Tampere

Helsingin Sanomat. 22.7.2007. SDP:ssä kiinnitetään nyt katse nuoriin aikuisiin. A7.

Helsingin Sanomat verkkolehti. Puolet suomalaisista luottaa tieteeseen ympäristöongelmien ratkaisussa. Viitattu: 6.7.2010.

<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Puolet+suomalaisista+luottaa+tieteeseen+ymp%C3%A4rist%C3%B6ongelmien+ratkaisussa/1135258391551>

Helsingin Sanomat verkkolehti. Henkilöityykö politiikka? Viitattu: 10.6.2010.

<http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Henkil%C3%B6ityyk%C3%B6+politiikka/HS20100406SI1KU027cm>

Inglehart, R. 1977. *The Silent Revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, R. 1990. *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press.

Jaatinen, P. Poliittisten puolueiden 'vihertyminen': ekologisen ympäristötematiikan profiloituminen pohjoismaisissa puolueohjelmissa aikavälillä 1970-1990. 42-55. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja Publications 63.

Järvikoski, T. & Kemppainen, T. 1991. *Ammattiryhmät ja ympäristökysymys*. Oulu: Oulun yliopisto.

Järvikoski, T. 1991. Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. *Ympäristökysymys*. 162-179. Helsinki: Gaudeamus.

Kanerva, J. 1991. *Suomalaisten puolueohjelmien retoriikasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja Publications 63.

Karlsson, F. & Wiberg, M. 2010. Puolueilla on eroja! Periaateohjelma-analyysi. *Politiikka* 1/2010. 54-66.

Karvonen, Erkki. Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. Viitattu: 10.6.2010.
<http://www.uta.fi/~tierka/Tulkintakehys.pdf>

Kitschelt, H. 1994. *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Korpi, W. 2003 Welfare-State Regress in Western Europe: Politics, Institutions, Globalization, and Europeanization. *Annual Review of Sociology*, Vol. 29. 589-609. Viitattu: 20.8.2010.

<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/30036981.pdf?acceptTC=true>

Kukkonen, J. 2006. Meidän maaseutumme – Maaseutu yhtenäisyyden ja muutoksen ilmentymänä sekä puolueiden erojen ja samankaltaisuuden ilmentäjänä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

König, T. Frame Analysis: Theoretical Preliminaries. Viitattu: 15.8.2010.

<http://www.ccsr.ac.uk/methods/publications/frameanalysis/>

Luhtakallio, L. 2010. Local Politicizations: A Comparison of Finns and French Practicing Democracy. Helsinki University Print: Helsinki.

Manin, B. 1997. The Principles of Representative Government. Cambridge: Cambridge University Press.

Mickelsson, R. 2007. Suomen puolueet: historia, muutos ja nykypäivä. Tampere: Vastapaino.

Paloheimo, H. & Wiberg, M. 1997. Poliitiikan perusteet. Helsinki: WSOY.

Palonen, K. 1991. Näköispatsaista käsitetaiteeseen puolueohjelmissä. *Suomalaisten puolueohjelmien retoriikasta*. 6-16. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja Publications 69.

Palonen, K. 1995. Poliittiset kielet ja käsitteet ohjelmateksteissä. *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. 36-58. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Palonen, K. 2000. Ajanpeluusta ajalla peluuseen. *Poliitiikan aikakirja*. 195-221. Tampere: Vastapaino.

Palonen, K & Lindroos, K. 2000. Aika politiikan kohteena. *Politiikan aikakirja*. 7-24.
Tampere: Vastapaino.

Pekonen, K. 2008. Poliittisten puolueiden uudet haasteet. *Avauksia poliittiseen ajatteluun*. 11-34. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Schmitt, Carl. 1976. *The Concept of the Political*. Rutgers University Press: New Brunswick

Sipilä, S. 2006. Linnuilta puuttuu lapiot – Kojjärvi-liike ja luonnon poliittisuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sosiaali- ja terveysministeriö. STM:n historiasta. Viitattu: 20.9.2010.

<http://www.stm.fi/stm/historia>

Sternberg, R. 2007. Edustuksellinen demokratia vaaleissa – Vuoden 2004 Eurovaalit. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Väliverronen, E. 1996. *Ympäristöuhkan anatomia*. Vastapaino: Jyväskylä.